

AKADEMIA ROZWOJU
EKONOMII SPOŁECZNEJ

**Regionalny Plan Rozwoju
Ekonomii Społecznej
w Województwie Małopolskim
na lata 2014–2020**

Załącznik nr 1 do Uchwały
Nr 1417/13
Zarządu Województwa Małopolskiego
z dnia 19 listopada 2013 roku

**Regionalny Plan Rozwoju Ekonomii Społecznej
w Województwie Małopolskim
na lata 2014-2020**

Spis treści

I. EKONOMIA SPOŁECZNA. PRZEGLĄD DEFINICJI	4
II. FUNKCJE EKONOMII SPOŁECZNEJ	8
III. MAPA CELÓW W DOKUMENTACH STRATEGICZNYCH, POWIĄZANYCH BEZPOŚREDNIO I POŚREDNIO Z OBSZAREM EKONOMII SPOŁECZNEJ	12
IV. PODSTAWOWE ZAŁOŻENIA DOTYCZĄCE PROCESU KONSTRUOWANIA REGIONALNEGO PLANU	16
IV.1 MIEJSCE REGIONALNEGO PLANU W KONTEKŚCIE DOKUMENTÓW STRATEGICZNYCH	16
IV.2 ZAŁOŻENIA DOTYCZĄCE PROCESU KONSTRUOWANIA REGIONALNEGO PLANU	18
V. STRUKTURA REGIONALNEGO PLANU	20
V.1 CEL GŁÓWNY, CELE SZCZEGÓŁOWE, KIERUNKI INTERWENCJI I DZIAŁANIA	20
V.2 MATRYCA CELÓW, KIERUNKÓW INTERWENCJI I DZIAŁAŃ	32
V.2.2. KIERUNKI INTERWENCJI I DZIAŁANIA DLA CELU SZCZEGÓŁOWEGO 2: DOSTĘPNY SYSTEM FINANSOWANIA PODMIOTÓW EKONOMII SPOŁECZNEJ	34
V.2.3. KIERUNKI INTERWENCJI I DZIAŁANIA DLA CELU SZCZEGÓŁOWEGO 3: STABILNA WSPÓŁPRACA POMIĘDZY PES ORAZ OTOCZENIEM	35
V.2.4. KIERUNKI INTERWENCJI I DZIAŁANIA DLA CELU SZCZEGÓŁOWEGO 4. WYSOKIE KOMPETENCJE KADRY PES	36
V.2.5. KIERUNKI INTERWENCJI I DZIAŁANIA DLA CELU SZCZEGÓŁOWEGO 5: STABILNA I DOSTOSOWANA DO POTRZEB RÓŻNYCH GRUP ODBIORCÓW INFRASTRUKTURA WSPARCIA ES	37
V.3. REALIZACJA FUNKCJI EKONOMII SPOŁECZNEJ POPRZECZ DZIAŁANIA PLANU	38
VI. PODSTAWOWE ZAŁOŻENIA DOTYCZĄCE SYSTEMU REALIZACJI REGIONALNEGO PLANU WRAZ Z PLANEM FINANSOWYM	40
VII. MONITORING I EWALUACJA REGIONALNEGO PLANU	51
VII.1. MONITORING REGIONALNEGO PLANU	51
VII.2. EWALUACJA REGIONALNEGO PLANU	52
VIII. OPRACOWANIE DOTYCZĄCE PODMIOTÓW EKONOMII SPOŁECZNEJ W MAŁOPOLSCE I ICH OTOCZENIA NA PODSTAWIE DOSTĘPNYCH WYNIKÓW BADAŃ Z REGIONU I POLSKI. DIAGNOZA	66
VIII.1. STRESZCZENIE	66
VIII.2. ORGANIZACJE POZARZĄDOWE W MAŁOPOLSCE	72
VIII.3. POZOSTAŁE PODMIOTY EKONOMII SPOŁECZNEJ I INTEGRACJI	76
VIII.4. INFRASTRUKTURA WSPARCIA EKONOMII SPOŁECZNEJ	81
VIII.5. OTOCZENIE SPOŁECZNE	86
VIII.6. MATRYCA KLUCZOWYCH PROBLEMÓW W ROZWOJU PES W MAŁOPOLSCE, ICH PRZYCZYN I WYŁANIAJĄCYCH SIĘ Z NICH WYZWAŃ	89
VIII.7. ANALIZA SWOT	96
SPIS TABEL	105
SPIS SCHEMATÓW	105
SPIS WYKRESÓW:	106

Słownik skrótów:

ES – Ekonomia społeczna
PS – przedsiębiorstwo społeczne
PES – podmiot ekonomii społecznej
RKES – regionalny koordynator ekonomii społecznej
CIS – Centrum Integracji Społecznej
ZAZ – Zakład Aktywności Zawodowej
NGO – Organizacje pozarządowe (*non-governmental organisation*)
JST – jednostka samorządu terytorialnego
OWES – ośrodek wsparcia ekonomii społecznej
LGD – lokalna grupa działania
PRFON – Państwowy Fundusz Rehabilitacji Osób Niepełnosprawnych
ROPS – Regionalny Ośrodek Polityki Społecznej w Krakowie
MODR – Małopolski Ośrodek Doradztwa Rolniczego
MPRES – Małopolski Pakt na Rzecz Ekonomii Społecznej
UMWM – Urząd Marszałkowski Województwa Małopolskiego
EFS – Europejski Fundusz Społeczny
EFRR - Europejski Fundusz Rozwoju Regionalnego
IZ PO – Instytucja Zarządzająca Programem Operacyjnym

I. Ekonomia społeczna. Przegląd definicji.

Ekonomia społeczna, nazywana również gospodarką społeczną, ekonomią solidarności, gospodarką solidarną, gospodarką obywatelską, to kategoria pojęciowa o wielu znaczeniach¹. Podejmując próbę zdefiniowania tego zjawiska, należy zwrócić uwagę na zapis najważniejszego aktu prawnego – Konstytucji Rzeczypospolitej Polskiej:

„Społeczna gospodarka rynkowa oparta na wolności działalności gospodarczej, własności prywatnej oraz solidarności, dialogu i współpracy partnerów społecznych stanowi podstawę ustroju gospodarczego Rzeczypospolitej Polskiej”².

W powyższym zapisie ustawy zasadniczej zawarte zostały podstawowe wartości przyświecające gospodarce społecznej – z jednej strony swobodna (autonomiczna) działalność gospodarcza będąca podstawową siłą napędową ustroju gospodarczego, z drugiej strony – wartości, które powinny towarzyszyć bogaceniu się (jako konsekwencji przedsiębiorczości) – solidarność, dialog, współpraca.

¹ W dokumencie terminy ekonomia społeczna i gospodarka społeczna będą występować zamiennie.

² Art. 20 Konstytucji Rzeczypospolitej Polskiej z dnia 2 kwietnia 1997 r. (Dz. U. 1997 nr 78 poz. 483).

Ten zapis dobrze oddaje warstwę aksjologiczną pojęcia gospodarki społecznej; dla lepszego zrozumienia zagadnienia ekonomii społecznej warto przyrzeć się jednak definicjom funkcjonującym w literaturze tematu.

Jak wskazują Defourny i Develtere³ można wyróżnić dwa zasadnicze podejścia do zdefiniowania gospodarki społecznej: podejście instytucjonalno-prawne oraz podejście normatywne.

Podejście instytucjonalno - prawne

Pierwsze podejście wyznacza granice poprzez wskazanie konkretnych form instytucjonalnych, w obrębie których realizują się określone cele i jak wskazują autorzy – historycznie zakorzenionych w działalności opartej na swobodzie stowarzyszenia się członków. Wywodząc formy organizacyjne z takiego źródła, autorzy zaliczają do podmiotów ekonomii społecznej: stowarzyszenia, przedsiębiorstwa spółdzielcze oraz towarzystwa wzajemnościowe.

Na gruncie polskim do grupy podmiotów ekonomii społecznej najczęściej zalicza się: spółdzielnie pracy, spółdzielnie inwalidów i niewidomych, zakłady aktywności zawodowej, organizacje pozarządowe oraz podmioty wymienione w art. 3 ust. 3 ustawy z dnia 24 kwietnia 2003 roku o pożytku publicznym i o wolontariacie - spółki non-profit, spółdzielnie socjalne, kościelne osoby prawne, centra integracji społecznej, warsztaty terapii zajęciowej oraz kluby integracji społecznej (choć te trzy ostatnie mają charakter podmiotów integracji społecznej)⁴. Należy wspomnieć, że do grona podmiotów ekonomii społecznej w Polsce zaliczane są przez niektórych autorów również towarzystwa ubezpieczeń wzajemnych oraz inne organizacje wzajemnościowe⁵.

Podejście normatywne

Druga z koncepcji ekonomii społecznej koncentruje się na określonych zasadach, cechach charakterystycznych dla inicjatyw, zarówno tych o charakterze formalnym, jak i tych niesformalizowanych, które odróżniają je od sektora publicznego i prywatnego. Defourny i Develtere, na podstawie analizy celów produkcyjnych oraz mechanizmów organizacyjnych wyróżniają cztery główne zasady przyświecające ekonomii społecznej:

1. Przedkładanie służby członkom lub wspólnocie ponad zysk.
2. Autonomiczne zarządzanie.
3. Demokratyczny proces decyzyjny.
4. Prymat ludzi i pracy nad kapitałem przy dystrybucji dochodów⁶.

³ J. Defourny, P. Develtere, *Ekonomia społeczna: ogólnoswiatowy trzeci sektor w: Antologia kluczowych tekstów. Przedsiębiorstwo społeczne*. Fundacja Inicjatyw Społeczno Ekonomicznych, Warszawa 2008, s. 21-22

⁴ Słownik terminologiczny dla „Szczegółowego Opisu Priorytetów Programu Operacyjnego Kapitał Ludzki 2007-2013”, s. 346-347.

⁵ J. Herbst, *Pole przedsiębiorczości społecznej w Polsce w: Ekonomia społeczna w Polsce: osiągnięcia, bariery rozwoju i potencjał w świetle wyników badań*, J. Hausner, A. Giza-Poleszczuk (red.), FISE, Warszawa 2008; *Od trzeciego sektora do przedsiębiorczości społecznej – wyniki badań ekonomii społecznej w Polsce*, Stowarzyszenie Klon/Jawor, Warszawa 2008., s. 46.

⁶ Ibidem, s. 25.

Reasumując, według powyższego podejścia kluczową zasadą ekonomii społecznej jest świadczenie usług na rzecz członków organizacji oraz społeczności, niezależność i demokratyczny sposób zarządzania oraz specyficzna „filozofia” traktowania zysku, który w tym przypadku jest raczej środkiem umożliwiającym realizację działań organizacji oraz szeroko rozumianych celów społecznych niż celem samym w sobie.

Należy też zwrócić uwagę, że w ujęciu Defourny i Develtere nie ma mowy o tym, że zysk bezwzględnie nie może być dystrybuowany pomiędzy pracowników czy członków, a jedynie o pierwszeństwie przeznaczenia zysku na cele podmiotu, realizowanych projektów czy społecznie pożytecznych celów⁷ i w tej zasadzie podmioty ekonomii społecznej, a raczej przedsiębiorstwa społeczne, wyraźnie różnią się od organizacji non-profit, które nie mogą rozdzielać dochodów między członków i pracowników.

Przedsiębiorstwa społeczne oraz pozostałe podmioty sektora ekonomii społecznej

Na gruncie polskim widoczny jest brak jednego spójnego określenia i definicji sektora ekonomii społecznej i przedsiębiorstwa społecznego. Na potrzeby Regionalnego Planu stosowane będą zatem definicje zaczerpnięte z projektu Krajowego Programu Rozwoju Ekonomii Społecznej:

1. **Przedsiębiorstwa społeczne** to podmioty spełniające poniższe cechy:

- prowadzą działalność gospodarczą, spełniając kryteria mikro- lub małego- przedsiębiorstwa, działające jako wyodrębniona pod względem organizacyjnym i rachunkowym część organizacji obywatelskiej lub założony przez tę organizację, grupę osób bądź jednostkę samorządu terytorialnego podmiot w formie spółki lub spółdzielni;
- realizują cel społeczny poprzez zatrudnianie co najmniej 50% osób zagrożonych wykluczeniem społecznym lub 30% niepełnosprawnych, albo dostarczają usługi społecznej użyteczności publicznej, realizując również cele prozatrudnieniowe;
- nie dystrybuują zysku lub nadwyżki bilansowej pomiędzy udziałowców, ale przeznaczają go na wzmocnienie potencjału przedsiębiorstwa, jako kapitał niepodzielny oraz w określonej części na reintegrację zawodową i społeczną lub na działalność pożytku publicznego prowadzoną na rzecz społeczności lokalnej, w której działa przedsiębiorstwo;
- są zarządzane na zasadach demokratycznych, albo co najmniej konsultacyjno-doradczych z udziałem pracowników i innych interesariuszy, zaś wynagrodzenia kadry zarządzającej są ograniczone limitami.

Status przedsiębiorstwa społecznego uzyskiwany będzie na podstawie przepisów regulacji o przedsiębiorstwie społecznym poprzez uzyskanie odpowiedniego wpisu w Krajowym Rejestrze Sądowym.

2. **Podmioty ekonomii społecznej** to szersza grupa, do której zaliczone zostały też wyżej opisane przedsiębiorstwa społeczne, ponadto:

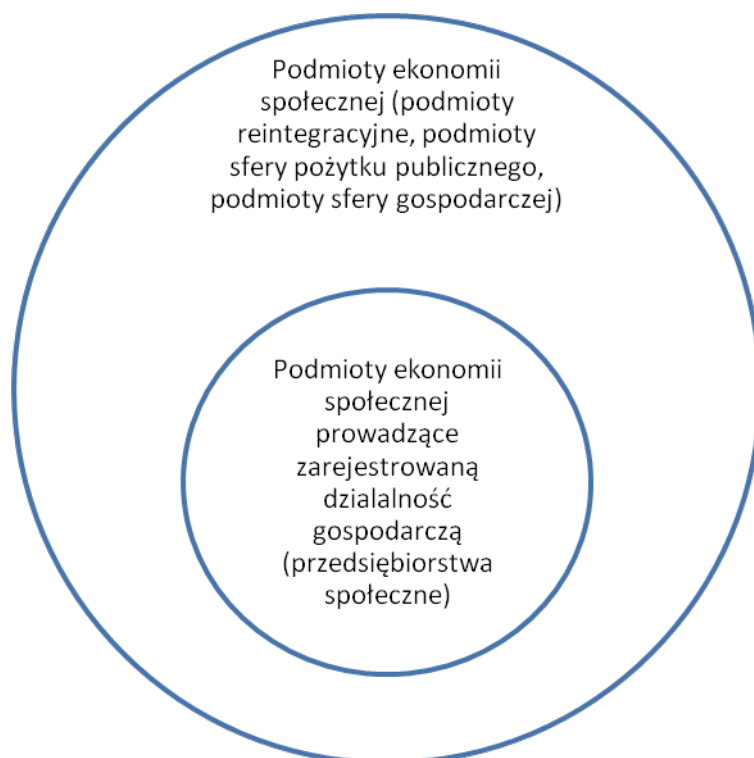
- **podmioty reintegracyjne**, służące reintegracji społecznej i zawodowej osób zagrożonych wykluczeniem społecznym, tj. Zakłady Aktywności Zawodowej, Warsztaty Terapii Zajęciowej, Centra Integracji Społecznej, Kluby Integracji Społecznej,

⁷ Ibidem, s. 25.

- **podmioty sfery pożytku publicznego**, które prowadzą działalność ekonomiczną, zatrudniają pracowników, choć ich działanie nie jest oparte na ryzyku ekonomicznym. Są to organizacje pozarządowe prowadzące działalność odpłatną i nieodpłatną pożytku publicznego; podmioty te mogą stać się przedsiębiorstwami społecznymi o ile podejmą działalność gospodarczą w określonym zakresie, podejmując również zobowiązania statutowe odnośnie dystrybucji zysku,
- **podmioty sfery gospodarczej**, które tworzone były jednak w związku z realizacją celu społecznego, bądź dla których leżący we wspólnym interesie cel społeczny jest racją bytu działalności komercyjnej. Są to podmioty, które nie spełniają wszystkich cech i warunków dotyczących działalności przedsiębiorstwa społecznego. Grupę tę można podzielić na trzy podgrupy:
 - organizacje pozarządowe prowadzące działalność gospodarczą, z której zyski wspierają realizację celów statutowych,
 - zakłady aktywności zawodowej,
 - spółdzielnie, których celem jest zatrudnienie,
 - pozostałe spółdzielnie o charakterze konsumenckim i wzajemnościowym.

Osobną grupą, która może stanowić obszar ekonomii społecznej są pojawiające się coraz częściej **inicjatywy o charakterze nieformalnym**.⁸

Koncepcję podziału sektora ekonomii społecznej, przyjętą na podstawie założeń projektu KPRES na potrzeby opracowania Regionalnego Planu przedstawia poniższy schemat.

Źródło: Opracowanie własne

⁸ Krajowy Program Rozwoju Ekonomii Społecznej. Projekt: maj 2013, s. 19-21.

Dla pełnego zrozumienia specyfiki przedsiębiorczości społecznej, jak również z uwagi na charakter działań planowanych w woj. małopolskim w zakresie ekonomii społecznej, kluczowe wydaje się być pojęcie przedsiębiorczości. Należy je przy tym rozumieć nie tylko w kontekście procesu zakładania i prowadzenia przedsiębiorstwa, ale również w odniesieniu do zespołu cech osobowych lub posiadanych przez grupę, takich jak: kreatywność, innowacyjność - umiejętność przystosowywania się do zmiennych warunków, zdolność postrzegania szans i ich wykorzystywania, skłonność do szacowania i podejmowania ryzyka, współdziałanie. W bardzo szerokim rozumieniu to również własny indywidualny rozwój i samokształcenie się. Przedsiębiorczość tak rozumiana jest wynikiem ciekawości ludzkiej, która w oparciu o wiarę w możliwość czynienia zmiany powoduje aktywność i rzeczywistą zmianę. Myśląc o rozwoju społecznym i gospodarczym zarówno na poziomie krajowym, regionalnym czy społeczności lokalnej - zawsze podstawą i jednym z czynników kluczowych będzie stopień tak rozumianej przedsiębiorczości.

II. Funkcje ekonomii społecznej.

W rozważaniach nad ekonomią społeczną, w kontekście tworzenia dokumentów strategicznych czy planistycznych należy zwrócić szczególną uwagę na **funkcje ekonomii społecznej**. Wydają się być one kluczowe z punktu widzenia rozwoju społeczności lokalnych, w tym również Małopolski.

Sałustowicz⁹ wyróżnia cztery podstawowe funkcje ekonomii społecznej:

1. Ekonomia społeczna jako „*jobmachine*” – koncentrująca się przede wszystkim na oczekiwaniu, iż ekonomia społeczna skutecznie realizuje funkcje związane:
 - z generowaniem nowych miejsc pracy, szczególnie dla osób zagrożonych wykluczeniem społecznym;
 - z usługami w zakresie doradztwa zawodowego, szkoleń zawodowych, staży itp.;
 - z ułatwianiem wejścia na tzw. pierwszy rynek pracy.

Na potrzeby zobrazowania powiązań między w/w funkcją, a celami wyznaczonymi dla rozwoju Małopolski w Strategii Rozwoju Województwa Małopolskiego na lata 2010 – 2020, skrótowo nazwana zostanie FUNKCJĄ GENEROWANIA MIEJSC PRACY I AKTYWIZACJI ZAWODOWEJ.

2. Ekonomia społeczna jako sposób na łagodzenie napięcia między rynkiem, z jednej strony, a państwem socjalnym z drugiej; koncentrująca się na dostarczaniu usług socjalnych dla jednostek, zbiorowości i wspólnot lokalnych, zwłaszcza tam gdzie ani państwo ani rynek nie są w stanie ich zaspokoić. W ten kontekst wpisuje się dostarczanie usług deficytowych z punktu widzenia danej społeczności lokalnej, w szczególności usług pomocy społecznej (usługi opiekuńcze, dożywianie), edukacji, itp.

⁹ P. Sałustowicz, *Pojęcie, koncepcje i funkcje ekonomii społecznej*, w: *Ekonomia społeczna. Teksty*, 2007, s. 12.

Na potrzeby zobrazowania powiązań między w/w funkcją, a celami wyznaczonymi dla rozwoju Małopolski w Strategii Rozwoju Województwa Małopolskiego na lata 2010 – 2020, skrótowo nazwana zostanie FUNKCJĄ DOSTARCZANIA USŁUG UŻYTECZNOŚCI PUBLICZNEJ.

3. Ekonomia społeczna jako „producent kapitału społecznego” – podkreśla się tu zdolności ekonomii społecznej do mobilizacji i pomnażania kapitału społecznego, rozumianego zarówno jako:

- atrybut jednostki - zwiększający konkurencyjność jednostki ze względu na jej uczestnictwo w sieci społecznej (*Coleman, Bourdieu*),
- atrybut grup czy nawet całych społeczności - wzmacniający wzajemne relacje międzyludzkie, budujący zaufanie, które to elementy ułatwiają koordynację działań na rzecz wspólnego dobra -*„Tak jak i inne postaci kapitału, kapitał społeczny jest produktywny, umożliwi bowiem osiągnięcie pewnych celów, których nie dałoby się osiągnąć, gdyby go zabrakło [...] „ (Putnam, 1995).*

W tym wymiarze, ekonomia społeczna ma możliwość „otworzyć dostęp do takich środków jak: wymiana informacji, kontakty, współpraca i wymiana, zaufanie i wzajemność, ale także aktywnie wspierać i wspomagać korzystanie z nich przez jednostki czy grupy społeczne”.¹⁰

Na potrzeby zobrazowania powiązań między w/w funkcją, a celami wyznaczonymi dla rozwoju Małopolski w Strategii Rozwoju Województwa Małopolskiego na lata 2010 – 2020, skrótowo nazwana zostanie FUNKCJĄ WZMACNIANIA KAPITAŁU SPOŁECZNEGO.

4. Ekonomia społeczna jako „szkoła demokratyzacji” - poprzez oddolne zaangażowanie, mechanizmy partycypacji i demokratycznego zarządzania (zwłaszcza wymagane w spółdzielniach), dokonuje się kształtowanie postaw demokratycznych, które w teoretycznym założeniu powinny jako „nawyki” przenosić się na inne dziedziny życia społecznego, w tym na sferę życia publicznego. Miżejewski zauważa: „ekonomia społeczna znakomicie wkomponowuje się w ideę budowania demokracji uczestniczącej poprzez nową wizję ładu społecznego oraz integrację społeczności lokalnych. Łatwo głosić i prezentować argumenty na rzecz idei dobrego państwa, opartego na partycypacji obywateli w rządzeniu, trudniej natomiast tę ideę realizować (Frieske, 2002, s. 32). W tym kontekście rola ES w budowie demokracji uczestniczącej jest nie do przecenienia, choćby z uwagi na nowe jakościowo powiązanie w obszarze jednej instytucji zarówno więzi o charakterze społecznym, jak i ekonomicznym. Połączenie wartości solidarności i indywidualnego zaangażowania ekonomicznego może – choć nie musi – budować nowe, aktywne formuły uczestnictwa lokalnego”¹¹.

Na potrzeby zobrazowania powiązań między w/w funkcją, a celami wyznaczonymi dla rozwoju Małopolski w Strategii Rozwoju Województwa Małopolskiego na lata 2010 – 2020, skrótowo nazwana zostanie FUNKCJĄ WZMACNIANIA POSTAW OBYWATELSKICH.

¹⁰ Ibidem, s. 14.

¹¹ C. Miżejewski, *Polityka społeczna wobec sektora ekonomii społecznej*, Ekonomia Społeczna Teksty, 2006, s.5.

Sałustowicz nie wyróżnia jeszcze co najmniej dwóch istotnych funkcji ekonomii społecznej, które wydają się być ważne z punktu widzenia rozwoju regionu:

5. Funkcji pobudzania zrównoważonego rozwoju lokalnego bazującego na zasobach lokalnych, potencjale miejsca i ludzi, można by rzec - lokalnych przewagach konkurencyjnych, takich jak np. walory przyrodnicze, krajoznawcze oraz dziedzictwa kulturowego. A przecież „zdolność” inicjatyw ekonomii społecznych do pobudzania rozwoju endogennej społeczności lokalnych ma szereg spektakularnych przykładów w Polsce (np. Bałtów) i Małopolsce (np. Lanckorona). Mając na myśli mobilizowanie lokalnych przewag konkurencyjnych w ramach przedsięwzięć ekonomii społecznej, należy skoncentrować się na produktach lokalnych funkcjonujących pod tzw. „marką lokalną” oraz związanym z nimi marketingiem terytorialnym. Budowanie marki lokalnej wiąże się z określeniem tożsamości społeczności lokalnej lub regionu - wartości przyrodniczo-kulturowych, specyfiki oraz cech, z którymi identyfikują się jego mieszkańcy. Informacje o społeczności lokalnej są podstawą do określenia przekazu marki lokalnej. Niosą one w sobie wartości, które zasadniczo wyróżniają je spośród lawiny dostępnych dóbr. Są to:

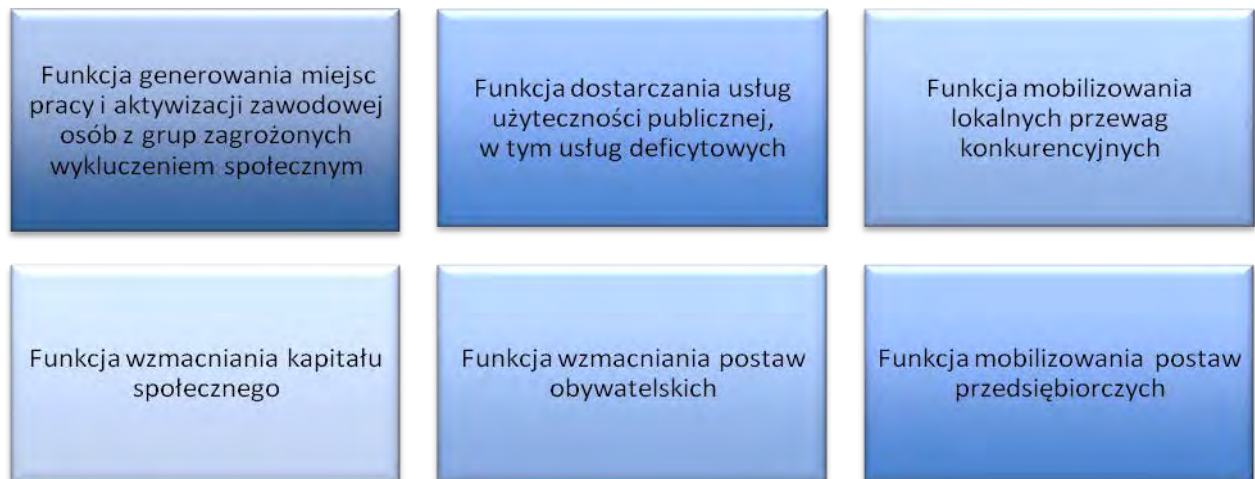
- bazowanie na walorach kulturowych, przyrodniczych i krajobrazowych;
- przyjazność dla środowiska;
- tworzenie lokalnych miejsc pracy;
- promocja społeczności lokalnej.

Na potrzeby zobrazowania powiązań między w/w funkcją, a celami wyznaczonymi dla rozwoju Małopolski w Strategii Rozwoju Województwa Małopolskiego na lata 2010 – 2020, skrótowo nazwana zostanie FUNKCJĄ MOBILIZOWANIA LOKALNYCH PRZEWAG KONKURENCYJNYCH.

6. Funkcja pobudzania postaw przedsiębiorczych, mobilizowania i rozwoju kompetencji związanych z funkcjonowaniem na konkurencyjnym rynku pracy. Funkcja ta dotyczy zarówno pracowników organizacji i zmian w kulturze organizacyjnej podmiotów (np. organizacji pozarządowych wkraczających na drogę samofinansowania działalności poprzez działalność ekonomiczną, w przeciwieństwie do bazowania na dotacjach, grantach, darowiznach) jak i poszczególnych osób - pracowników/udziałowców/członków przedsiębiorstw społecznych, którzy poprzez współodpowiedzialność za finansowe powodzenie przedsiębiorstwa (ergo – wysokość i stabilności wynagrodzeń) są niejako zmuszeni do rozwoju kompetencji przedsiębiorczych.

Na potrzeby zobrazowania powiązań między w/w funkcją, a celami wyznaczonymi dla rozwoju Małopolski w Strategii Rozwoju Województwa Małopolskiego na lata 2010 – 2020, skrótowo nazwana zostanie FUNKCJĄ MOBILIZOWANIA POSTAW PRZEDSIĘBIORCZYCH.

Schemat 1. Funkcje ekonomii społecznej.

Źródło: Opracowanie własne na podstawie: P. Sałustowicz, „Pojęcie, koncepcje i funkcje ekonomii społecznej”, 2007.

Dotychczas nie prowadzono w Polsce badań zmierzających do skwantyfikowania faktycznego oddziaływania podmiotów ekonomii społecznej w szeroko rozumianym wymiarze społecznym, jak i ekonomicznym, które mogłyby niejako udokumentować rolę ekonomii społecznej w powyższych obszarach. Niemniej jednak, widząc potrzebę badania oddziaływania społecznego (w zakresie realizacji wyżej opisanych funkcji) podmiotów ekonomii społecznej, są prowadzone prace nad metodą mierzenia społecznej wartości dodanej PES¹².

Powyższe funkcje można podzielić na trzy podstawowe, realizowane przez bezpośrednie działania podmiotów ekonomii społecznej, czy szerzej – w ramach inicjatyw ES:

1. Funkcja generowania miejsc pracy i aktywizacji zawodowej osób z grup zagrożonych wykluczeniem społecznym (jobmachine).
2. Funkcja dostarczania usług użyteczności publicznej, w tym usług deficytowych.
3. Funkcja mobilizowania lokalnych przewag konkurencyjnych (prorozwojowa w kontekście działań na rzecz rozwoju lokalnego)

oraz trzy, które mają charakter oddziaływania pośredniego i są związane z wartościami i kulturą organizacyjną PES:

4. Funkcja wzmacniania kapitału społecznego.
5. Funkcja wzmacniania postaw obywatelskich.
6. Funkcja mobilizowania postaw przedsiębiorczych.

W zależności od wypełniania 3 podstawowych funkcji możemy wyróżnić trzy typy PES:

1. Nastawione na zatrudnienie osób należących do grup zagrożonych wykluczeniem społecznym

¹² Badanie Społecznej Wartości Dodanej (SWD). Koncepcja badania PES, na którą składa się: ocena PES na 4 wymiarach: wiarygodności ekonomicznej, kondycji finansowej oraz społecznej wartości dodanej (realizacja funkcji zatrudnienia i integracji społeczno-zawodowej, podnoszenia kapitału społecznego, dostarczania usług deficytowych oraz rozwoju lokalnego w oparciu o potencjał społeczności lokalnej). Narzędzie i koncepcja metody SWD dostępne na stronie: www.swd.msap.uek.krakow.pl. Metoda opracowana w ramach projektu pn. Zintegrowany system wsparcia ekonomii społecznej (Priorytet I. Zatrudnienie i integracja społeczna, POKL)

oraz wsparcie w zakresie integracji społeczno-zawodowej. W przypadku tego typu podmiotów branża – zakres świadczonych usług, jest sprawą drugorzędną. Jest to kategoria tzw. *Work Integration Social Enterprises (WISEs)*¹³.

2. Nastawione na świadczenie usług użyteczności publicznej (kompletny katalog usług użyteczności publicznej został zawarty w art. 4 Ustawy z dnia 24 kwietnia 2003r. o pożytku publicznym i o wolontariacie)¹⁴.
3. Nastawione na działalność na rzecz społeczności lokalnych - prowadzenie działalności gospodarczej w oparciu o potencjał regionu/społeczności lokalnej.

III. Mapa celów w dokumentach strategicznych, powiązanych bezpośrednio i pośrednio z obszarem ekonomii społecznej.

Inicjatywy ekonomii społecznej mają charakter wielopłaszczyznowy – przecinają horyzontalnie takie obszary życia jak gospodarka, polityka społeczna, kultura, edukacja, środowisko. Dlatego, szukając „miejsca” dla dokumentu planistycznego dedykowanego ekonomii społecznej niezbędne jest określenie regionalnego, strategicznego kontekstu dla założeń Regionalnego Planu tak, aby umiejscowić rozwój inicjatyw ekonomii społecznej w całościowej wizji rozwoju Województwa Małopolskiego.

W „**Strategii Rozwoju Województwa Małopolskiego 2011 – 2020**” (SRWM) znajdują się cele strategiczne, kierunki polityki rozwoju oraz działania, które bezpośrednio lub pośrednio wiążą się z ekonomią społeczną, głównie przez to, iż to właśnie instrumentarium ekonomii społecznej ze swoimi funkcjami (opisanymi powyżej), może przyczynić się do osiągnięcia wymienionych w Strategii celów oraz wprost przełożyć się na zaproponowane w SRWM działania.

Warto w tym miejscu przypomnieć również wizję „Małopolski 2020” jako uzgodnionej w przestrzeni szerokiej debaty publicznej, dla realizacji której ekonomia społeczna i zaproponowana formuła realizacji Regionalnego Planu jest niezbędna.

WIZJA „MAŁOPOLSKA 2020”

*Chcemy, aby Małopolska była atrakcyjnym miejscem życia, pracy i spędzania czasu wolnego,
europejskim regionem wiedzy i aktywności,
silnym wartościami uniwersalnymi, tożsamością i aspiracjami swoich mieszkańców,
świadomie czerpiącym z dziedzictwa i przestrzeni regionalnej,
tworzącym szanse na rozwój ludzi i nowoczesnej gospodarki.*

Poniżej przedstawione zostały obszary z przypisanymi celami strategicznymi oraz kierunki polityki rozwoju z przypisanymi do nich działaniami, w których ekonomia społeczna może odegrać znaczącą lub pomocniczą rolę.

Obszar 1. Gospodarka wiedzy i aktywności, którego celem strategicznym jest:

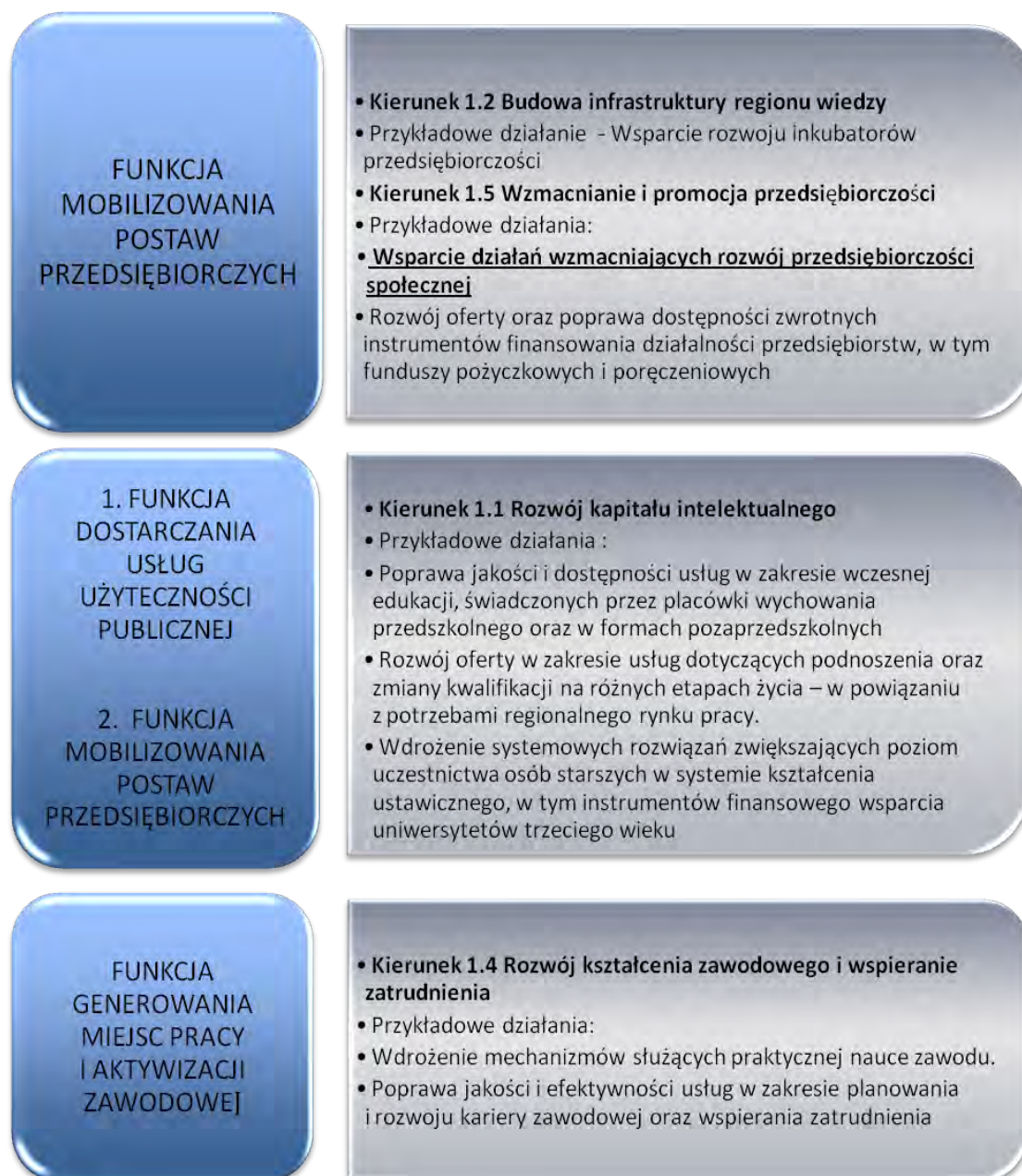
¹³ C. Davister, J. Defourny, O. Gregoire, „Work Integration Social Enterprises in the European Union: An Overview of Existing Models.”, EMES,

http://www.emes.net/fileadmin/emes/PDF_files/PERSE/PERSE_04_04_Trans-ENG.pdf (20.02.2012).

¹⁴ Dz. U. 2003 Nr 96 poz. 873.

„Silna pozycja Małopolski jako regionu atrakcyjnego dla inwestycji, opartego na wiedzy, aktywności zawodowej i przedsiębiorczości mieszkańców”

Schemat 2. Gospodarka wiedzy i aktywności - kierunki polityk rozwoju oraz działania a funkcje ekonomii społecznej.

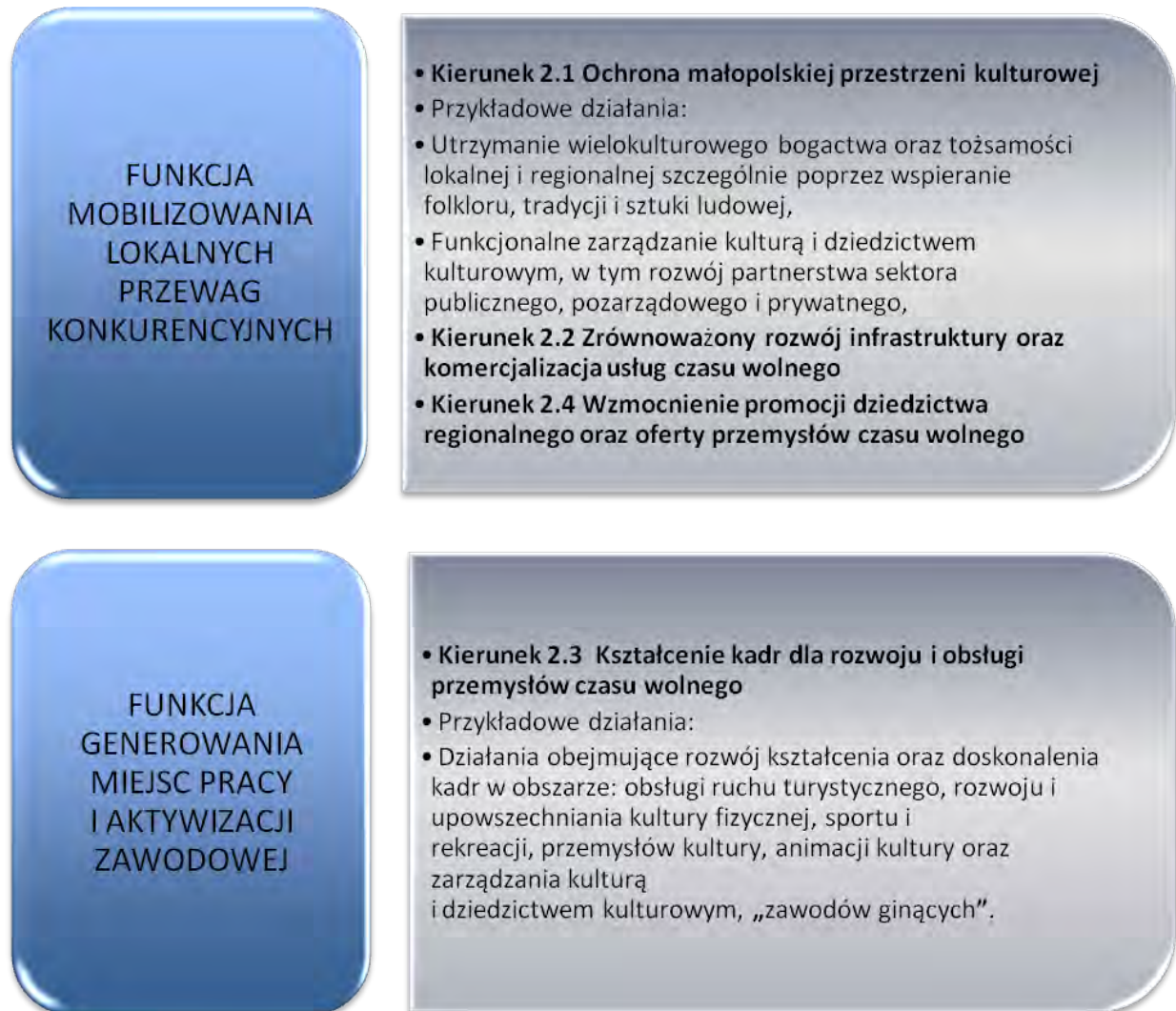

Źródło: Opracowanie własne.

Obszar 2. Dziedzictwo i przemysł czasu wolnego, którego celem strategicznym jest:

„Wysoka atrakcyjność Małopolski w obszarze przemysłów czasu wolnego dzięki wykorzystaniu potencjału dziedzictwa regionalnego i kultury”

Schemat 3. Dziedzictwo i przemysł czasu wolnego - kierunki polityk rozwoju oraz działania a funkcje ekonomii społecznej.

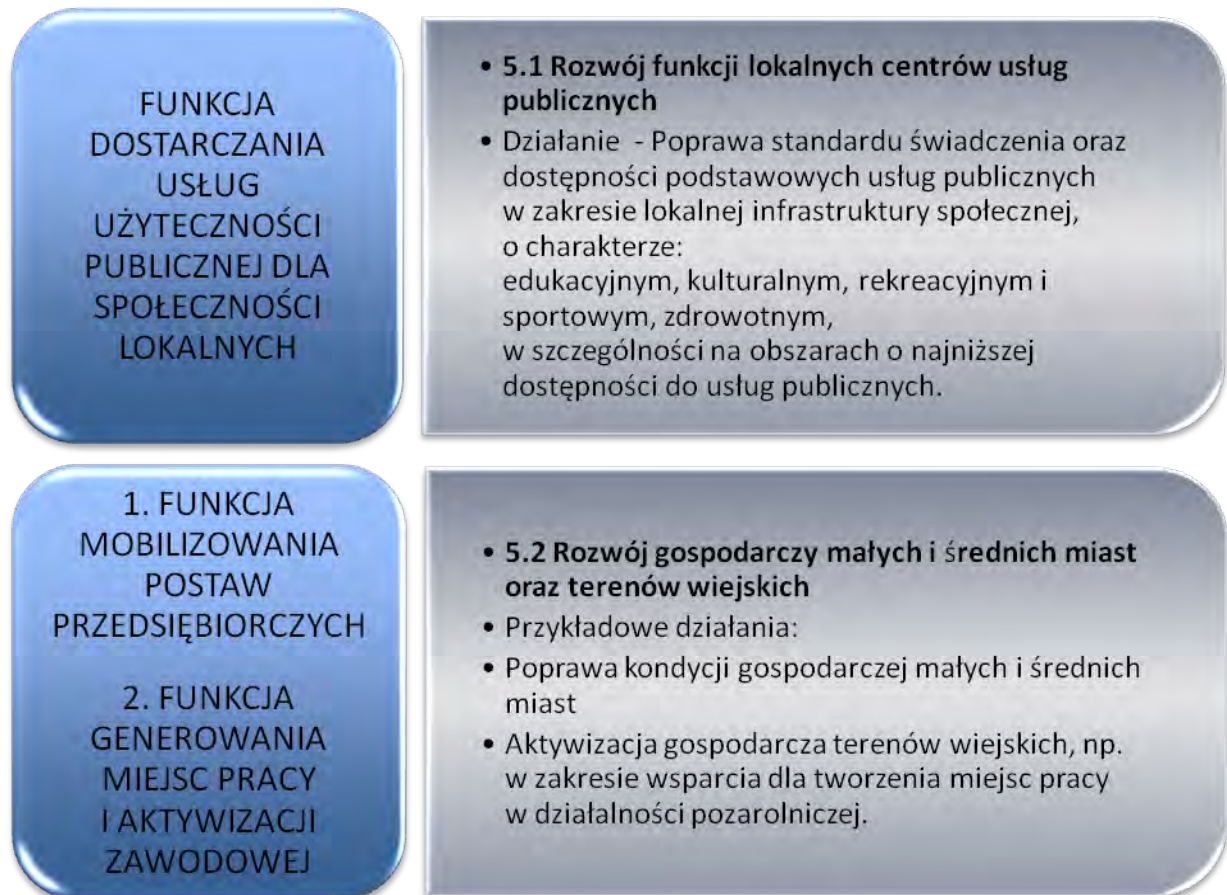

Źródło: Opracowanie własne.

Obszar 5. Rozwój miast i terenów wiejskich, którego cel strategiczny został sformułowany jako:

„Aktywne ośrodki usług publicznych i gospodarczych zapewniające szanse na rozwój mieszkańców małych i średnich miast oraz terenów wiejskich”

Schemat 4. Rozwój miast i terenów wiejskich - kierunki polityk rozwoju oraz działania a funkcje ekonomii społecznej.

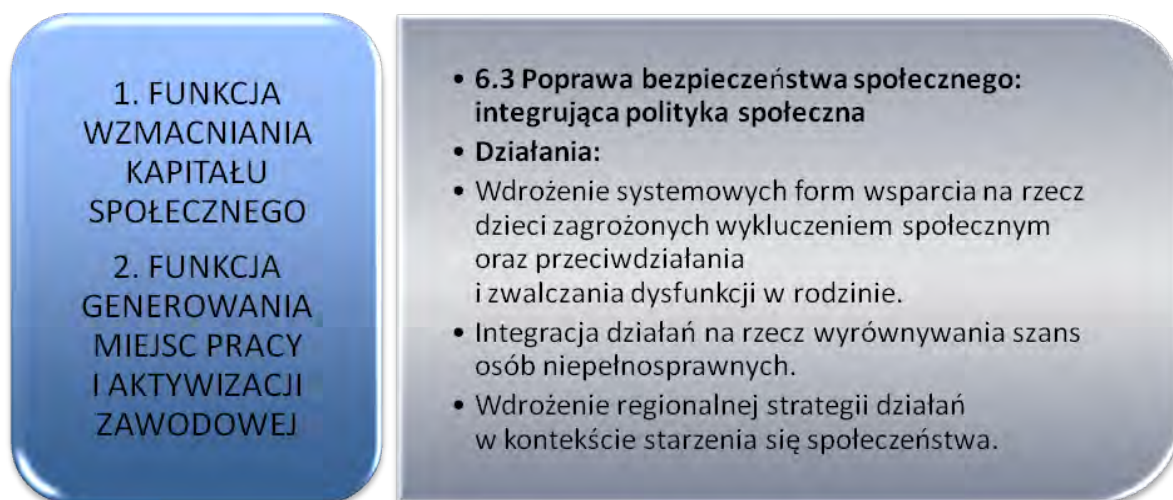

Źródło: Opracowanie własne.

Obszar 6. Bezpieczeństwo ekologiczne, zdrowotne i społeczne, którego celem strategicznym jest:

„Wysoki poziom bezpieczeństwa mieszkańców Małopolski w wymiarze środowiskowym, zdrowotnym i społecznym”

Schemat 5. Rozwój miast i terenów wiejskich - kierunki polityk rozwoju oraz działania a funkcje ekonomii społecznej.

Źródło: Opracowanie własne.

IV. Podstawowe założenia dotyczące procesu konstruowania Regionalnego Planu.

IV.1 Miejsce Regionalnego Planu w kontekście dokumentów strategicznych.

Prace nad dokumentem zainicjowane zostały „Wytycznymi MPiPS do przygotowania i realizacji regionalnego planu działań na rzecz promocji i upowszechnienia ekonomii społecznej oraz rozwoju instytucji sektora ekonomii społecznej i jej otoczenia w regionie” z dnia 17 maja 2011 roku. Wytyczne nałożyły obowiązek stworzenia dla każdego województwa Planu, którego celem jest skoordynowanie działań różnorodnych środowisk, w tym przedstawicieli władz województwa, samorządów powiatowych i gminnych, podmiotów reprezentujących sektor ekonomii społecznej na rzecz rozwoju ww. sektora.

Równolegle prowadzone były działania mające na celu stworzenie Krajowego Programu Rozwoju Ekonomii Społecznej. Program wytycza na poziomie centralnym 5 obszarów – priorytetów stymulowania ekonomii społecznej:

1. ***Ekonomia społeczna na społecznie odpowiedzialnym terytorium*** (działania: Wspieranie partycypacyjnych modeli badania potrzeb społecznych i planowania rozwoju lokalnego, Wspieranie lokalnej samoorganizacji i aktywności obywatelskiej, Wspieranie rozwoju usług użyteczności publicznej poprzez ekonomię społeczną, Wspieranie działań na rzecz zrównoważonego rozwoju poprzez ekonomię społeczną, Wspieranie rozwoju działań na rzecz solidarności pokoleń poprzez ekonomię społeczną, Wspieranie rozwoju usług aktywnej integracji poprzez ekonomię społeczną).
2. ***Działania regulacyjne w zakresie ekonomii społecznej*** (działania: określenie otoczenia prawnego ekonomii społecznej, określenie zasad zamówień publicznych i pomocy publicznej wspierających rozwój ekonomii społecznej).
3. ***System wsparcia ekonomii społecznej*** (działania: Bezzwrotne instrumenty finansowe, Zwrotne instrumenty finansowe, System Ośrodków Wsparcia Ekonomii Społecznej, Wsparcie rozwoju sieci kooperacji i partnerstw ekonomii społecznej).
4. ***Włączenie ekonomii do nurtu polityk publicznych na poziomie krajowym i regionalnym*** (działania: z zakresu koordynacji polityki wobec ekonomii społecznej na poziomie krajowym, poziomie regionalnym oraz samoorganizacji ekonomii społeczne i monitoringu kondycji ES¹⁵).
5. ***Edukacja dla ekonomii społecznej*** (działania: Kampanie edukacyjne, Ekonomia społeczna jako element tożsamości kulturowej)¹⁶.

Założenia Regionalnego Planu w Małopolsce w dużej mierze znajdują odniesienia do założeń Krajowego Programu, zachowując konieczną spójność z tym dokumentem, jednak ze względu na inny poziom oddziaływania oraz cechy regionu, założenia Regionalnego Planu posiadają swoją wyraźną specyfikę.

Ponieważ Małopolska od dłuższego czasu dostrzega rolę ekonomii społecznej w trwałym rozwoju regionu, dokument jest mocno zintegrowany ze „**Strategią Rozwoju Województwa Małopolskiego 2011 – 2020**”.

Cel główny, cele szczegółowe i kierunki interwencji Regionalnego Planu, uwzględniając zapisy „Strategii Rozwoju Województwa Małopolskiego 2011 – 2020” w operacyjny sposób konkretyzują działania, które należy podjąć by wzmocnić korzystne z punktu widzenia Małopolski funkcje wypełniane przez inicjatywy i podmioty ekonomii społecznej. Struktura hierarchiczna celów Planu nie jest tożsama z strukturą SRWM, głównie z powodu planistyczno - wykonawczego charakteru Regionalnego Planu, koncentrującego się na wybranym, relatywnie wąskim obszarze rozwojowym Strategii – **Kierunku 1.5 Wzmacnianie i promocja przedsiębiorczości, Działanie: Wsparcie działań wzmacniających rozwój przedsiębiorczości społecznej**. Z drugiej jednak strony - sektor ekonomii społecznej ma szeroki horyzont współdziałania i współzależności z innymi sektorami (publicznym, biznesu oraz sektorem pozarządowym, z którego się wywodzi lub wręcz bywa z nim

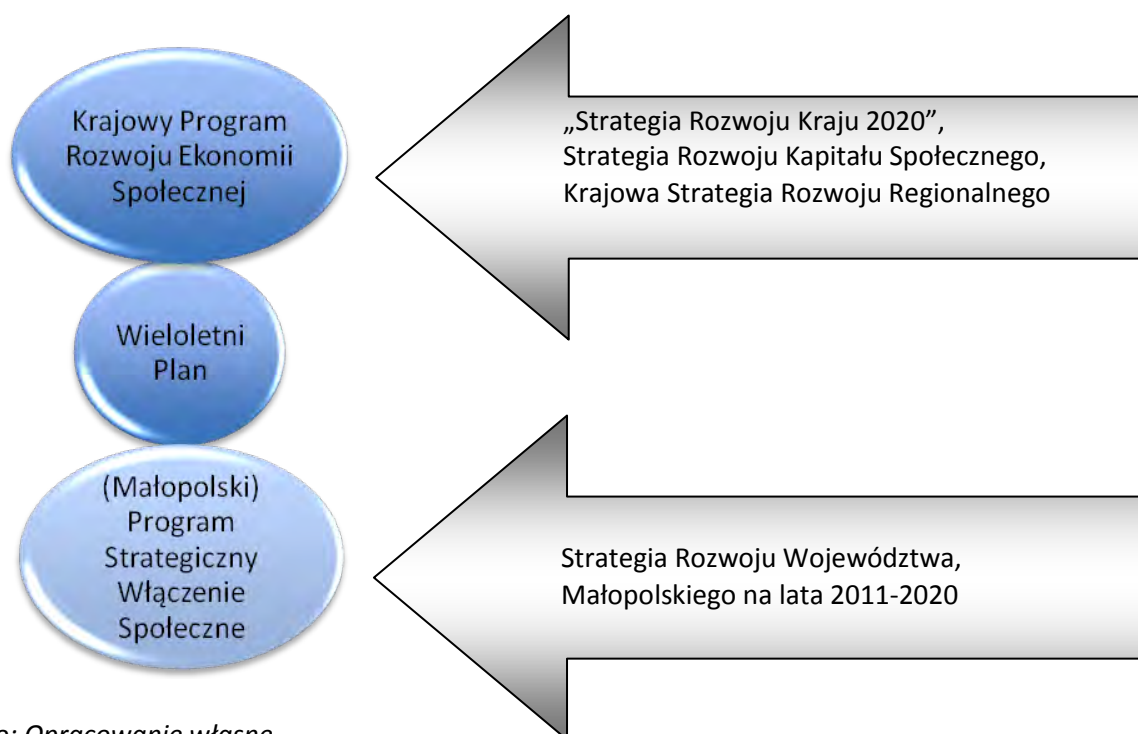
¹⁵ Małopolska od 2010 roku prowadzi cykliczne badania monitorujące kondycję małopolskich PES. Zobacz więcej: <http://www.es.malopolska.pl/biblioteka-ekonomii-spoecznej/monitoring-malopolskich-podmiotow-ekonomii-spoecznej-2011.html>

¹⁶ Krajowy Program Rozwoju Ekonomii Społecznej. Projekt: maj 2013

utożsamiany¹⁷). Ten horyzontalny charakter powoduje, że nie sposób planować celów i kierunków interwencji bez szerokiego „badania” powiązań z gospodarką, polityką społeczną, kulturą, dziedzictwem narodowym, itp.

Regionalny Plan Rozwoju Ekonomii Społecznej w Województwie Małopolskim jest spójny z **Programem Strategicznym Włączenie Społeczne**, w którym **Wsparcie działań wzmacniających rozwój przedsiębiorczości społecznej** jest jednym z priorytetów. Zależność Regionalnego Planu od dokumentów wyższego rzędu prezentuje schemat nr 6.

Schemat 6. Zależność Regionalnego Planu od dokumentów wyższego rzędu.

Źródło: Opracowanie własne.

IV.2 Założenia dotyczące procesu konstruowania Regionalnego Planu.

Regionalny Plan, zgodnie z podjętą podczas warsztatów zespołu ds. Ekonomii Społecznej decyzją, ma mieć charakter „ACTION PLAN” - jest dokumentem **konkretnym**, w sposób czytelny przedstawiającym z jednej strony priorytety rozwoju, z drugiej niezbędne działania, które należy podjąć by uzyskać **mierzalne efekty**. Dodatkowo Regionalny Plan był budowany z uwzględnieniem zasad:

¹⁷ Patrz: J. Defourny, *Od trzeciego sektora do przedsiębiorstwa społecznego*, W: *Przedsiębiorstwo społeczne. Antologia kluczowych tekstów*, FISE, Warszawa, 2008

- „**planowania partnerskiego**” - szerokiej partycypacji w tworzeniu założeń Planu wielu środowisk działających w obszarze ekonomii społecznej¹⁸;
- **elastyczności** w zakresie realizacji działań (reagującym na zmiany w zakresie czynników systemowych oraz regionalnych, w tym wynikających ze zmiennej kondycji i potrzeb sektora ES).

Schemat 7. Podstawowe zasady tworzenia dokumentu.

Źródło: Opracowanie własne.

Na potrzeby tworzenia dokumentu przyjęto następującą strukturę celów:

Cel główny jako pożądaný obraz rzeczywistości. Cel główny w tym znaczeniu jest wyobrażeniem tego, co ma zostać osiągnięte dzięki realizacji Regionalnego Planu.¹⁹ Cel ten został zidentyfikowany dzięki szerokiej diagnozie kondycji podmiotów ekonomii społecznej, otoczenia ekonomii społecznej oraz debacie prowadzonej w trakcie spotkań: grupy strategicznej oraz grup roboczych.

Cele szczegółowe – są z jednej strony „lustrzanymi odbiciami” zidentyfikowanych problemów/barier w realizacji celu głównego, z drugiej ich realizacja jest niezbędna do tego by cel główny, zdefiniowany jako docelowy „stan idealny” mógł zaistnieć. W tym kontekście cele szczegółowe są „elementami budującymi” realizację celu głównego.

¹⁸ Spis osób i instytucji zaangażowanych w prace nad Wieloletnim Planem w zespole strategicznym ds. ES oraz zespołach roboczych znajduje się na końcu dokumentu.

¹⁹ Aktualizacja strategii rozwoju województw z uwzględnieniem uwarunkowań krajowych i unijnych. Przewodnik. MRR, Warszawa 2011

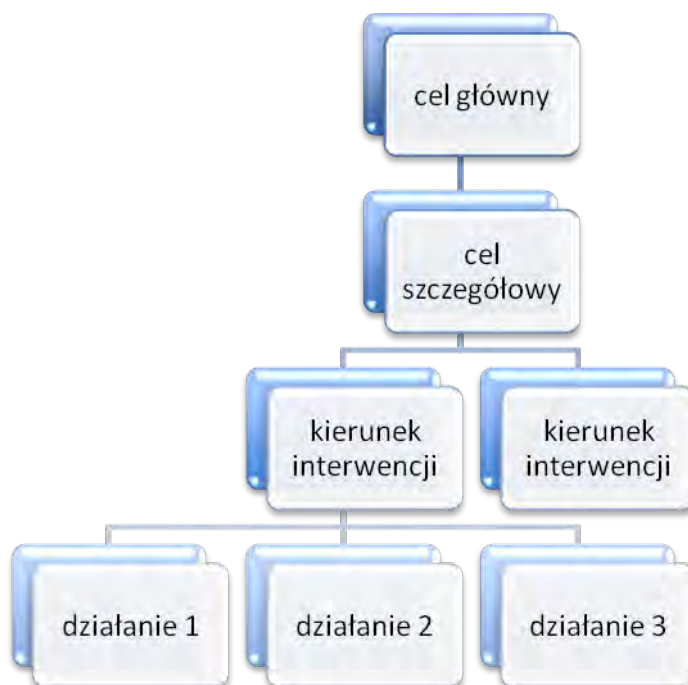
Kierunki interwencji – konkretyzują cele szczegółowe, uwzględniają specyfikę różnych grup odbiorców oraz zasoby głównych aktorów w regionie, bez których realizacja celów szczegółowych Planu jest niemożliwa.

Podstawowym założeniem, leżącym u podstaw tworzenia zapisów Regionalnego Planu było powiązanie celu głównego, celów szczegółowych oraz kierunków interwencji z funkcjami ekonomii społecznej:

1. Funkcja generowania miejsc pracy i aktywizacji zawodowej osób z grup zagrożonych wykluczeniem społecznym (jobmachine).
2. Funkcja dostarczania usług użyteczności publicznej, w tym usług deficytowych.
3. Funkcja mobilizowania lokalnych przewag konkurencyjnych (prorozwojowa w kontekście działań na rzecz rozwoju lokalnego).
4. Funkcja wzmocnienia kapitału społecznego.
5. Funkcja wzmocnienia postaw obywatelskich.
6. Funkcja mobilizowania postaw przedsiębiorczych.

Powiązanie celów i kierunków interwencji z w/w funkcjami wynika z założenia, że istotą rozwoju regionu nie jest wspieranie ekonomii społecznej oraz podmiotów ekonomii społecznej dla nich samych, lecz wspieranie służące skutecznemu i efektywnemu pełnieniu przez nie zidentyfikowanych funkcji, korzystnych dla rozwoju Małopolski (w szerokim, zdefiniowanym na poziomie SRWM wymiarze).

Schemat 8. Struktura przedstawiająca cel główny, cele szczegółowe, kierunki interwencji i działania.

V. Struktura Regionalnego Planu.

V.1 Cel główny, cele szczegółowe, kierunki interwencji i działania.

Cel główny: Funkcjonalne społeczności lokalne, podejmujące inicjatywy w obszarze ES w oparciu o potencjał mieszkańców, zasoby terytorium i dostępne instrumenty wsparcia

Cel szczegółowy 1:
Rozwijające się społeczności lokalne w oparciu o inicjatywy ekonomii społecznej

Cel szczegółowy 2:
Dostępny system finansowania podmiotów ekonomii społecznej

Cel szczegółowy 3:
Stabilna współpraca pomiędzy PES oraz otoczeniem

Cel szczegółowy 4:
Wysokie kompetencje kadry PES

Cel szczegółowy 5:
Stabilna infrastruktura wsparcia ekonomii społecznej

Cel główny:
Funkcjonalne społeczności lokalne, podejmujące inicjatywy w obszarze ES w oparciu o potencjał mieszkańców, zasoby terytorium i dostępne instrumenty wsparcia

Celem głównym planowania działań w kontekście rozwoju regionu z użyciem instrumentarium ekonomii społecznej są **„Funkcjonalne społeczności lokalne, podejmujące inicjatywy w obszarze ES w oparciu o potencjał mieszkańców, zasoby terytorium i dostępne instrumenty wsparcia”**.

Należy zwrócić uwagę, że w takim ujęciu rozwój regionu uzależniony jest przede wszystkim od rozwoju społeczności lokalnych. Dlatego też podstawowym celem wspierania działań z obszaru ekonomii społecznej powinien być rozwój wspólnot lokalnych w oparciu o potencjał podmiotów ekonomii społecznej. „To właśnie społeczność lokalna powinna być widziana, jako podmiot ekonomii społecznej, który wykorzystuje instrumenty ekonomiczne dla podnoszenia jakości życia mieszkańców. Wydaje się, że to podejście może być szansą dla wielu wspólnot, szczególnie dla tych znajdujących się w gorszej sytuacji, bez atutów w postaci położenia czy zasobów naturalnych, z poważnymi problemami społecznymi (np. strukturalne bezrobocie). To właśnie te gminy powinny zwrócić uwagę na szanse, jakie daje ekonomia społeczna w postaci inicjowania przedsiębiorstw społecznych i włączania ich w sieć współpracy na rzecz rozwoju lokalnej społeczności, a także tworzenie lokalnych gospodarek w oparciu o zaangażowanie całej społeczności i wykorzystanie jej zasobów”.²⁰

Cel główny nawiązuje do koncepcji funkcjonalnej społeczności: **„Społeczność funkcjonalna to społeczność, która jest zdolna do stawiania i realizowania wspólnych celów oraz zaspokajania podstawowych potrzeb swoich członków**. O stopniu funkcjonalności społeczności świadczy stopień ochrony bezpieczeństwa jej i jej członków oraz możliwości i gwarancje zaspokojenia potrzeb, dążeń, aspiracji i oczekiwań pojedynczych ludzi i grup”.²¹ Zakładamy, że ekonomia społeczna, z opisanymi funkcjami, w zrównoważony i trwały sposób przyczynia się do rozwoju społeczności lokalnej podnosząc jej samowystarczalność.

Cel szczegółowy 1:
Rozwijające się społeczności lokalne w oparciu o inicjatywy ekonomii społecznej

Uzasadnienie realizacji celu:

„W rozważaniach nad wartościami ekonomii społecznej za rudymtarne uznaje się, między innymi, integralną podmiotowość człowieka, wspólnotowość, solidaryzm, kooperację, działanie

²⁰ P. Frączak, J. Wygnański, *Polski model ekonomii społecznej. Rekomendacje dla rozwoju. Zaproszenie do dyskusji*, FISE, Warszawa 2008, s.33.

²¹ Z. Woźniak, *Funkcjonalna społeczność – zaradni obywatele. Priorytety strategiczne polityki społecznej Miasta Poznania*; UM Poznań, 2002, s.10.

zbiorowe i odpowiedzialność.”²²Inicjatywy ekonomii społecznej powinny zatem być realizowane w oparciu o oddolne zaangażowanie mieszkańców lub grup społecznych zainteresowanych rozwiązaniem konkretnych problemów w społecznościach lokalnych. Podstawą takiego współdziałania jest posiadanie przez daną społeczność kapitału społecznego, który "Tak jak i inne postaci kapitału, jest produktywny, umożliwi bowiem osiągnięcie pewnych celów, których nie dałoby się osiągnąć, gdyby go zabrakło [...]”.²³Deficyt kapitału społecznego, przejawiającego się takimi elementami jak zaufanie, więzi, normy współdziałania, jest podstawowym ogranicznikiem rozwoju inicjatyw ekonomii społecznej. Dlatego też działania związane z tworzeniem warunków i wspieraniem oddolnych inicjatyw budujących funkcjonalne społeczności, choć trudne i wymagające długiej perspektywy czasowej zostały uznane za kluczowe z punktu widzenia rozwoju województwa w kontekście ekonomii społecznej.

Kierunek Interwencji 1: Wspieranie lokalnej samoorganizacji i aktywności obywatelskiej.

Działania zmierzające do powstawania i rozwoju inicjatyw w obszarze ekonomii społecznej na poziomie lokalnym (sołectwo, gmina, związki gmin, powiat).

Odbiorcy: decydenci, mieszkańcy, lokalne organizacje pozarządowe i podmioty ekonomii społecznej, pracownicy lokalnych jednostek samorządowych, lokalne grupy działania.

Proponowane działania:

1. Cykliczne warsztaty w zakresie rozwoju lokalnego z wykorzystaniem instrumentów ES.
2. Działania animujące współpracę na rzecz inicjatyw ES na poziomie lokalnym oraz wsparcie inicjatyw społeczno-gospodarczych.
3. Promocja dobrych praktyk z zakresu lokalnych przedsięwzięć (np. funduszu sołeckiego, inicjatywy lokalnej, działań wzajemnościowych i sąsiedzkich).
4. Cykliczne fora samorządowców w zakresie rozwoju lokalnego z wykorzystaniem instrumentarium ekonomii społecznej.
5. Wsparcie szkoleniowe i doradcze w zakresie tworzenia programów współpracy z organizacjami pozarządowymi, Rad Działalności Pożytku Publicznego oraz lokalnych strategii rozwoju i innych dokumentów strategicznych w zakresie roli i narzędzi ekonomii społecznej w zrównoważonym rozwoju.

Kierunek Interwencji 2: Kształtowanie postaw przedsiębiorczych w obszarze ekonomii społecznej wśród młodzieży.

Działania edukacyjne w zakresie przedsiębiorczości społecznej dla młodzieży kształcącej się na różnych szczeblach edukacji.

Odbiorcy: uczniowie gimnazjów, szkół średnich, nauczyciele, studenci, środowisko akademickie.

Proponowane działania:

1. Opracowanie oraz upowszechnienie pakietów edukacyjno-informacyjnych dot. przedsiębiorczości społecznej dla młodzieży gimnazjalnej i ponadgimnazjalnej.
2. Wsparcie szkoleniowo-doradcze w obszarze ekonomii społecznej dla nauczycieli.

²² S. Mazur, A. Pacut, *Ekonomia społeczna i jej wartości konstytutywne*, EKONOMIA SPOŁECZNA TEKSTY, 2006, nr 3, s.5

²³ R. Putnam, R. Leonardi, R. Nanetti, *Demokracja w działaniu: Tradycje obywatelskie we współczesnych Włoszech*. Społeczny Instytut Wydawniczy Znak, Kraków-Warszawa, 1995, s. 258.

3. Organizacja inicjatyw edukacyjnych z zakresu przedsiębiorczości społecznej wykorzystujących elementy współzawodnictwa dla młodzieży kształcącej się na różnych szczeblach edukacji.
4. Wprowadzenie tematyki ES do programów studiów na wybranych kierunkach.
5. Organizacja imprez edukacyjnych na małopolskich uczelniach z zakresu ekonomii społecznej.

Kierunek Interwencji 3: Wypracowanie i wdrożenie systemu „poszukiwania” i kształcenia liderów PES.

Działania zmierzające do wdrożenia projektów mających na celu identyfikację, kształcenie i wsparcie liderów i animatorów lokalnych oraz inicjatyw z ich udziałem.

Odbiorcy: osoby i organizacje społeczne działające lokalnie.

Proponowane działania:

1. Opracowanie i wdrożenie projektu identyfikacji liderów i animatorów w społecznościach lokalnych (gminach).
2. Opracowanie i wdrożenie programu szkoleń, doradztwa, praktyk i konkursów dla liderów i animatorów lokalnych w obszarach związanych z praktycznym wymiarem działalności PES.
3. Objęcie wsparciem coachingowym liderów i animatorów lokalnych działających w PES.
4. Wsparcie w utworzeniu forum wymiany doświadczeń i współpracy między liderami oraz animatorami lokalnymi.
5. Wsparcie finansowe (małe granty) dla lokalnych inicjatyw w obszarze przedsiębiorczości społecznej.

Kierunek Interwencji 4: Wsparcie inicjatyw ekonomii społecznej opartych o marketing terytorialny i produkt lokalny.

Działania zmierzające do powstawania i rozwoju inicjatyw ekonomii społecznej bazujących na potencjale społeczności lokalnej w zakresie marketingu terytorialnego i produktów lokalnych.

Odbiorcy: decydenci, lokalne organizacje pozarządowe i podmioty ekonomii społecznej, grupy partnerskie, lokalne grupy działania, mieszkańcy, lokalni przedsiębiorcy.

Proponowane działania:

1. Wsparcie szkoleniowo-doradcze dla lokalnych partnerstw w zakresie marketingu terytorialnego i produktów lokalnych.
2. Promocja produktów lokalnych wytwarzanych przez PES w oparciu m.in. o włączenie do istniejącego systemu promocji produktów turystycznych i regionalnych (certyfikacja).
3. Promocja miejsc "niewykorzystanego potencjału" z terenu Małopolski.
4. Wsparcie w utworzeniu kanału/kanałów dystrybucji produktów lokalnych wytwarzanych przez PES oraz lokalnych przedsiębiorców (m.in. wspólny sklep internetowy).

Cel szczegółowy 2:

Dostępny system finansowania podmiotów ekonomii społecznej

Uzasadnienie realizacji celu:

Dostępność wsparcia finansowego (zwrotnego i bezzwrotnego) jest jednym z kluczowych elementów przyczyniających się do powstawania i rozwoju podmiotów ekonomii społecznej. Ze względu na dużą różnorodność PES – głównie w zakresie formy prowadzenia działalności ekonomicznej (odpłatnej działalności pożytku publicznego bądź działalności gospodarczej) zasady wsparcia finansowego powinny różnić się od siebie. W obrębie tego celu istotne jest wyraźne rozróżnienie podmiotów ekonomii społecznej prowadzących stałą działalność gospodarczą (przedsiębiorstw społecznych) od pozostałych podmiotów ekonomii społecznej, które działalność ekonomiczną prowadzą w formie odpłatnej działalności pożytku publicznego i/lub działalności uzupełniającej, cyklicznej, sezonowej. W przypadku podmiotów prowadzących zarejestrowaną działalność gospodarczą główne znaczenie ma zagwarantowanie instrumentów finansowych umożliwiających rozwój działalności gospodarczej zarówno w formie bezzwrotnych dotacji, jak i pożyczek oraz poręczeń w celu umożliwienia dostępu do środków finansowych.

W przypadku pozostałych PES, dysponujących innymi formami przychodu niż ta z działalności ekonomicznej znaczenie ma głównie bezzwrotne wsparcie finansowe związane z realizacją celów społecznych, bądź kapitał umożliwiający zwiększenie zasięgu działań ekonomicznych PES (np. rozpoczęcie zarejestrowanej działalności gospodarczej).

Niezależnie od typu PES, kluczowe są uniwersalne zasady, które powinien posiadać system finansowania zwrotnego i bezzwrotnego PES: dostępność, przejrzystość procedur, elastyczność oraz krótki czas oczekiwania na przyznanie bądź odmowę wsparcia finansowego, monitoring i ewaluacja efektywności wykorzystanych środków.

Kierunek Interwencji 1: Rozwój zwrotnej oferty finansowej dla podmiotów ekonomii społecznej.

Działania zmierzające do stworzenia i rozwoju instrumentów finansowania zwrotnego służącego wsparciu działalności gospodarczej PES.

Odbiorcy: podmioty ekonomii społecznej prowadzące zarejestrowaną działalność gospodarczą.

Proponowane działania:

1. Określenie założeń i sposobu funkcjonowania oraz promocji zwrotnej oferty finansowej dla podmiotów ekonomii społecznej prowadzących działalność gospodarczą z uwzględnieniem specyfiki różnych form prawnych PES;
2. Wdrożenie skutecznego mechanizmu selekcji podmiotów ekonomii społecznej do dofinansowania zwrotnego;
3. Wdrożenie procesu wsparcia doradczego dla podmiotów ekonomii społecznej, które skorzystały z oferty wsparcia finansowego;
4. Wypracowanie i wdrożenie skutecznego systemu monitoringu działalności podmiotów ekonomii społecznej, które otrzymały wsparcie finansowe.

Kierunek Interwencji 2: Rozwój systemu bezzwrotnego wsparcia finansowego dla PES.

Kierunek interwencji obejmuje działania zmierzające do rozwoju efektywnego systemu wsparcia finansowego przeznaczonego na założenie lub rozwój inwestycyjny podmiotu ekonomii społecznej w powiązaniu z zatrudnieniem osób należących do kategorii wykluczonych społecznie.

Odbiorcy: osoby i instytucje zainteresowane powołaniem podmiotu ekonomii społecznej z zarejestrowaną działalnością gospodarczą, podmioty ekonomii społecznej prowadzące zarejestrowaną działalność gospodarczą.

Proponowane działania:

1. Określenie założeń i sposobu funkcjonowania oraz promocji bezzwrotnej oferty finansowej dla podmiotów ekonomii społecznej z uwzględnieniem specyfiki różnych form prawnych podmiotów ekonomii społecznej;
2. Wdrożenie skutecznego mechanizmu przygotowania (szkoleniowo-doradczego) i selekcji podmiotów ekonomii społecznej oraz grup inicjatywnych do dofinansowania bezzwrotnego;
3. Wdrożenie procesu wsparcia doradczego dla podmiotów ekonomii społecznej, które skorzystały z oferty wsparcia finansowego;
4. Wypracowanie i wdrożenie skutecznego systemu monitoringu działalności podmiotów ekonomii społecznej, które otrzymały wsparcie finansowe.

Cel szczegółowy 3:

Stabilna współpraca pomiędzy PES oraz otoczeniem

Uzasadnienie realizacji celu

Deficyt kapitału społecznego, zwłaszcza typu ekskluzywnego²⁴ łączącego grupy ludzi nie zawsze sobie znających w celu realizacji oddolnych inicjatyw na rzecz wspólnego dobra jest widoczny również w środowisku związanym z ekonomią społeczną. Jeden z podstawowych wskaźników kapitału społecznego – działanie we współpracy na rzecz rozwiązania problemów w społeczności lokalnej lub realizacji projektów/inicjatyw rozwojowych jest niewystarczający. Planując działania związane ze wzmacnianiem środowiska ekonomii społecznej należy zadbać o stworzenie warunków do współpracy rozpatrywanej przede wszystkim na dwóch płaszczyznach:

Poziom lokalny

Współpraca na poziomie lokalnym jest kluczem do wymiernego rozwoju podmiotów ekonomii społecznej, gdyż to właśnie w społecznościach lokalnych powstają konkretne przedsięwzięcia służące rozwiązywaniu problemów danej społeczności lub grupy jej przedstawicieli. Dlatego też współpraca na poziomie lokalnym ma inny kształt i częściej dotyczy konkretnych inicjatyw ekonomii społecznej. Działania nakierowane na stworzenie warunków dla współpracy na tym poziomie powinny brać pod uwagę specyfikę PES ze względu na pełnione przez nie funkcje, a projektowanie kierunku działań powinno uwzględniać przede wszystkim współpracę PES z lokalnymi jednostkami samorządu terytorialnego w zakresie wspólnych projektów, realizacji zadań publicznych przez PES.

²⁴ Wg Putnama możemy wyróżnić dwa typy kapitału społecznego – inkluzywny (spajający) i ekskluzywny (łączący). Inkluzywny kapitał społeczny cechuje się silnym emocjonalnym ładunkiem, wiąże grupy homogeniczne (np. rodzina, grupy etniczne, religijne) posiada też konsekwencje negatywne – np. zamknięcie się grupy na nowe wzory zachowań, postępowanie. Ekskluzywny kapitał społeczny łączy ludzi z różnych środowisk, grup społecznych (np. sąsiadów) charakteryzuje się większą otwartością na różnice w wyznawanych wartościach oraz różnym pochodzeniem społecznym. Inkluzywny „kapitał społeczny jest (...) dobry do „przetrwania”, ale (...) [ekskluzywny] kapitał społeczny jest istotny dla »robienia postępów«”. (Putnam, 2008, s. 41).

Poziom ponadlokalny

Współpraca na poziomie ponadlokalnym będzie stymulowana w zakresie:

- a) współpracy PES między sobą, m.in. w formie konsorcjum, dotyczącej: przepływu informacji, realizacji wspólnych działań, projektów czy zleceń oraz lobbowania na rzecz zapisów w dokumentach, które mają wpływ na ich funkcjonowanie;
- b) współpracy międzysektorowej, głównie między PES, biznesem oraz środowiskiem akademickim, m.in. w formie klastów, w zakresie realizacji projektów i inicjatyw gospodarczych oraz przepływu wiedzy i doświadczeń.

Kierunek Interwencji 1: Wsparcie współpracy PES ze środowiskiem biznesu i akademickim.

Działania inicjujące i wspierające współpracę pomiędzy małopolskimi podmiotami ekonomii społecznej oraz współpracę międzysektorową (głównie między PES, biznesem oraz środowiskiem akademickim) w zakresie realizacji projektów i inicjatyw gospodarczych oraz przepływu wiedzy i doświadczeń.

Odbiorcy: podmioty ekonomii społecznej, przedsiębiorstwa, uczelnie wyższe oraz pracownicy w/w podmiotów.

Proponowane działania:

1. Wsparcie organizacyjne i merytoryczne (doradztwo, szkolenia) dla sieci współpracy pomiędzy PES, biznesem i środowiskiem akademickim oraz dla konkretnych inicjatyw.
2. Promocja inicjatyw powstałych w ramach sieci współpracy.

Kierunek Interwencji 2: Uspołecznianie zadań publicznych.

Działania zmierzające do intensyfikacji współpracy PES z lokalnymi jednostkami samorządu terytorialnego przede wszystkim w zakresie realizacji zadań publicznych przez podmioty ekonomii społecznej²⁵.

Odbiorcy: podmioty ekonomii społecznej, jednostki samorządu terytorialnego.

Proponowane działania:

1. Wsparcie szkoleniowe oraz informacyjne nt. korzyści i zasad stosowania klauzuli społecznej oraz przekazywania i zlecania zadań użyteczności publicznej do realizacji PES wśród jednostek samorządu terytorialnego oraz innych instytucji publicznych w Małopolsce.
2. Indywidualne wsparcie doradcze dla instytucji publicznych w zakresie zasad przekazywania i zlecania zadań użyteczności publicznej oraz stosowania klauzul społecznych.

Cel szczegółowy 4:

Wysokie kompetencje kadry podmiotów ekonomii społecznej

²⁵ Przekazywania oraz zlecania zadań publicznych na podstawie Ustawy o działalności pożytku publicznego i o wolontariacie oraz Ustawy Prawo zamówień publicznych.

Uzasadnienie realizacji celu

Z punktu widzenia każdej organizacji kapitał ludzki jest kluczowym zasobem przekładającym się na zasięg i jakość działań, efektów oraz dalszy rozwój podmiotu. Ponieważ celem działania podmiotów ekonomii społecznej jest zarówno działalność ekonomiczna, jak i społeczna, inwestycje w kapitał ludzki powinny iść dwutorowo – wzmacniać wiedzę i praktyczne umiejętności zarówno w aspekcie funkcjonowania na konkurencyjnym rynku czy szerzej w zakresie pozyskiwania i zarządzania przychodami, jak i profesjonalizacji działalności społecznej.

W wymiarze ekonomicznym kluczowe jest wzmacnianie kompetencji biznesowych, wykorzystanie know-how sprawdzonego w biznesie, szkolenia i doradztwo prowadzone przez osoby mające praktyczne doświadczenie w prowadzeniu działalności gospodarczej. W wymiarze społecznym ważne jest zaprojektowanie działań wzmacniających kompetencje kadry w realizacji działań społecznych, przede wszystkim w zakresie stosowania sprawdzonych, innowacyjnych narzędzi wsparcia osób zagrożonych wykluczeniem społecznym oraz zagwarantowanie szkoleń zawodowych podnoszących kluczowe kompetencje dla poszczególnych branż, w których działają PES, w tym przede wszystkim w obszarze usług użyteczności publicznej oraz marketingu terytorialnego i produktów lokalnych.

Kierunek Interwencji 1: Dostarczenie kompetencji biznesowych menadżerom PES

Działania podnoszące kompetencje zorientowane na działalność ekonomiczną, wykorzystujące know-how sprawdzone w biznesie.

Odbiorcy: kadra menadżerska w podmiotach ekonomii społecznej.

Proponowane działania:

1. Diagnoza deficytów w zakresie kompetencji biznesowych menadżerów PES.
2. Dostosowanie oferty profesjonalnie świadczonych szkoleń i doradztwa oraz studiów podyplomowych z zakresu działalności gospodarczej w PES.
3. Wdrożenie systemu tzw. bonów szkoleniowych.²⁶
4. Realizacja programu staży pracowników PES w przedsiębiorstwach.
5. Przygotowanie i wdrożenie oferty specjalistycznego doradztwa, coachingu, mentoringu dla menadżerów PES świadczonego przez biznesmenów.

Kierunek Interwencji 2: Podniesienie dostępu do oferty szkoleń zawodowych dla kadry PES.

Działania podnoszące kluczowe kompetencje dla poszczególnych branż, w których działają PES, w tym przede wszystkim w obszarze usług użyteczności publicznej oraz marketingu terytorialnego i produktów lokalnych.

Odbiorcy: pracownicy podmiotów ekonomii społecznej.

²⁶ System podmiotowego finansowania. Przenosi odpowiedzialność za wybór szkolenia z instytucji oferującej szkolenie na podmiot zamawiający je (pracodawca, pracownik, mieszkaniec Małopolski) i tym samym ma na celu zaangażowanie tych grup, które dotychczas nie uczestniczyły w systemie dokształcania.

Proponowane działania:

1. Diagnoza deficytów kształcenia zawodowego dla kadry PES, szczególnie w zakresie usług użyteczności publicznej oraz marketingu terytorialnego i produktów lokalnych.
2. Stworzenie i aktualizacja oferty kształcenia zawodowego dla kadry PES w zakresie zbieżnym z profilem PES, szczególnie w zakresie usług użyteczności publicznej oraz marketingu terytorialnego i produktów lokalnych.
3. Wdrożenie systemu tzw. bonów szkoleniowych.

Cel szczegółowy 5:

Stabilna infrastruktura wsparcia ekonomii społecznej

Uzasadnienie celu:

Podmioty ekonomii społecznej, tak jak przedsiębiorstwa komercyjne wymagają zapewnienia stabilnych, skoordynowanych i dostosowanych do potrzeb różnych grup odbiorców rozwiązań wspierających. Cechą takiego wsparcia powinna być elastyczność dopasowywania się do zmiennych warunków społeczno-ekonomicznych oraz potrzeb PES. System wsparcia powinien cechować się z jednej strony komplementarnością, z drugiej strony specjalizacją oraz dostosowaniem do specyfiki różnych odbiorców. Z badań²⁷ przeprowadzonych wśród uczestników Projektów 7.2.2 PO KL *Wsparcie ekonomii społecznej w województwie* wynika, że ważna jest geograficzna dostępność punktów świadczących usługi wspierające, jednak najważniejsze jest profesjonalne ich świadczenie przez osoby z bogatym doświadczeniem, zwłaszcza biznesowym. Wszystkie elementy dostępnego obecnie wsparcia są potrzebne, należy je jedynie profilować w zależności od indywidualnej sytuacji PES.

Obok systemu wsparcia oraz koordynacji inicjatyw w obszarze ekonomii społecznej w regionie, na wyróżnienie zasługują działania związane z promocją ekonomii społecznej. Z perspektywy rozwoju PES znaczenie ma dotarcie z informacją o cechach charakterystycznych PES odróżniających je od „klasycznych” przedsiębiorstw, przede wszystkim ze względu na wypełnianie przez nie funkcji integracji społeczno-zawodowej, dostarczania usług użyteczności publicznej i wpływu na rozwój społeczno-gospodarczy społeczności lokalnych. Tego rodzaju przekaz jest niezbędny by tworzyć sprzyjające i chętne do współpracy otoczenie dla PES zwłaszcza w środowisku władz samorządowych, ale i biznesu. Z drugiej strony, ponieważ rozwój PES będzie możliwy tylko dzięki zwiększającej się liczbie klientów zainteresowanych zakupem produktów PES, niezbędne są kampanie promujące konkretne produkty oraz same podmioty je dostarczające wśród szerokiego kręgu społeczeństwa. W tym obszarze warto bazować na sprawdzonych doświadczeniach wykorzystujących nurt świadomego konsumeryzmu.

Kierunek Interwencji 1: Zapewnienie bezpośredniego wsparcia dla podmiotów ekonomii społecznej w pięciu subregionach

²⁷ http://www.politykaspoleczna.obserwatorium.malopolska.pl/files/common/wyniki-badan-raporty/sprawozdanie_z_badania_opini_nt_skuteczności_form_wsparcia_ekonomii_spol_w_Malopolsce.pdf (01.07.2012)

Działania zmierzające do rozwoju wsparcia, szybko i elastycznie dopasowującego się do zmiennych warunków społeczno-ekonomicznych oraz potrzeb PES, w tym prowadzących zarejestrowaną działalność gospodarczą (przedsiębiorstw społecznych) na poziomie subregionalnym.

Odbiorcy: podmioty ekonomii społecznej, w tym prowadzące zarejestrowaną działalność gospodarczą (przedsiębiorstwa społeczne) osoby i instytucje zainteresowane założeniem PES, jednostki samorządu terytorialnego, organizacje wspierające rozwój PES.

Proponowane działania:

1. Usługi animujące w zakresie ekonomii społecznej;
2. Usługi w zakresie powstawania nowych PES, w tym przedsiębiorstw społecznych;
3. Usługi wsparcia istniejących PES, w tym przedsiębiorstw społecznych (wsparcie biznesowe, księgowo, prawne, marketingowe);
4. Promocja oferty PES wśród potencjalnych grup odbiorców
5. Gromadzenie i upowszechnianie informacji nt. dostępnej oferty wsparcia dla osób zagrożonych wykluczeniem społecznym w danym subregionie (oferta m.in. instytucji pomocy, integracji społecznej, rynku pracy i PES).
6. Wdrożenie standardów pracy ośrodków wsparcia ekonomii społecznej realizujących ww. usługi w 5 subregionach Małopolski.

Kierunek Interwencji 2: Koordynacja wsparcia dla podmiotów ekonomii społecznej w regionie

Działania związane z koordynacją wsparcia dostępnego dla podmiotów ekonomii społecznej, badaniami kondycji PES oraz przedsięwzięciami edukacyjnymi, informacyjnymi i promocyjnymi nt. ekonomii społecznej wśród otoczenia podmiotów ekonomii społecznej i wybranych grup społecznych.

Odbiorcy: podmioty ekonomii społecznej, ośrodki wsparcia ekonomii społecznej, jednostki samorządu terytorialnego, osoby i instytucje zainteresowane inicjatywami w obszarze ES oraz instytucje pomocy, integracji społecznej, rynku pracy.

Proponowane działania:

1. Działania regulacyjne zmierzające do wsparcia rozwoju przedsiębiorczości społecznej takie jak:
 - a) dostosowanie warunków korzystania z bezzwrotnych źródeł finansowania w ramach EFRR do specyfiki PES,
 - b) dostosowanie warunków korzystania ze wsparcia finansowego w ramach EFRR na tworzenie klastrów z udziałem PES oraz włączanie do istniejących klastrów,
 - c) dostosowanie systemów realizacji programów operacyjnych uwzględniających obowiązek stosowania klauzul społecznych,
 - d) promowanie przez kryteria strategiczne projektów partnerskich instytucji pomocy społecznej, rynku pracy oraz podmiotów ekonomii społecznej wykorzystujących kompleksowe wsparcie społeczno-zawodowe na rzecz osób zagrożonych wykluczeniem społecznym.
2. Koordynacja wdrażania przedsięwzięć Regionalnego Planu na Rzecz Rozwoju Ekonomii Społecznej, realizowanych przez różne podmioty.
3. Koordynacja współpracy międzysektorowej na rzecz rozwoju ekonomii społecznej w ramach Małopolskiego Paktu na Rzecz Ekonomii Społecznej;

4. Realizacja inicjatyw/projektów edukacyjnych, informacyjnych, promocyjnych z zakresu ekonomii społecznej w województwie (Małopolski Lider Przedsiębiorczości Społecznej, Zakup prospołeczny, Tydzień Ekonomii Społecznej, Targi Ekonomii Społecznej);
5. Cykliczny monitoring kondycji małopolskich podmiotów ekonomii społecznej;
6. Wypracowanie i wdrożenie profesjonalnej strategii promocji oferty małopolskich podmiotów ekonomii społecznej;
7. Wdrożenie mechanizmów wykorzystania wiedzy z badań do podejmowania działań długo- i krótkoterminowych w zakresie projektowania wsparcia dla podmiotów ekonomii społecznej;
8. Aktualizacja bazy podmiotów ekonomii społecznej wraz z ich ofertą produktów i usług;
9. Integracja oferty usług wspierających podmioty ekonomii społecznej pomiędzy OWES i pozostałymi instytucjami otoczenia ekonomii społecznej;
10. Prowadzenie regionalnego portalu zawierającego kompletne, aktualne i dostosowane do potrzeb różnych grup odbiorców informacje w obszarze ekonomii społecznej;

V.2 Matryca celów, kierunków interwencji i działań.

Cel główny: Funkcjonalne społeczności lokalne, podejmujące inicjatywy w obszarze ES w oparciu o potencjał mieszkańców, zasoby terytorium i dostępne instrumenty wsparcia

Cel szczegółowy 1:
Rozwijające się społeczności lokalne w oparciu o inicjatywy ekonomii społecznej

Kierunek Interwencji 1:
Wspieranie lokalnej samoorganizacji i aktywności obywatelskiej
Kierunek Interwencji 2:
Kształtowanie postaw przedsiębiorczych w obszarze ekonomii społecznej wśród młodzieży.
Kierunek Interwencji 3:
Wypracowanie i wdrożenie systemu „poszukiwania” i kształcenia liderów PES.
Kierunek Interwencji 4:
Wspieranie inicjatyw ekonomii społecznej opartych o marketing terytorialny i produkt lokalny.

Cel szczegółowy 2:
Dostępny system finansowania podmiotów ekonomii społecznej

Kierunek Interwencji 1:
Rozwój zwrotnej oferty finansowej dla podmiotów ekonomii społecznej.
Kierunek Interwencji 2:
Rozwój systemu bezzwrotnego wsparcia finansowego dla PES.

Cel szczegółowy 3:
Stabilna współpraca pomiędzy PES oraz otoczeniem

Kierunek Interwencji 1:
Wspieranie współpracy PES ze środowiskiem biznesu i akademickim.
Kierunek Interwencji 2:
Uspołecznianie zadań publicznych.

Cel szczegółowy 4:
Wysokie kompetencje kadry PES

Kierunek Interwencji 1:
Dostarczenie kompetencji biznesowych menadżerom PES.
Kierunek Interwencji 2:
Podniesienie dostępu do oferty szkoleń zawodowych dla kadry PES.

Cel szczegółowy 5:
Stabilna infrastruktura wsparcia ekonomii społecznej

Kierunek Interwencji 1:
Zapewnienie bezpośredniego wsparcia dla PES w pięciu subregionach
Kierunek Interwencji 2:
Koordynacja wsparcia dla PES w regionie

V.2.1 Kierunki interwencji i działania dla celu szczegółowego 1: Rozwijające się społeczności lokalne w oparciu o inicjatywy ekonomii społecznej

Kierunek Interwencji 1:
Wspieranie lokalnej samoorganizacji i aktywności obywatelskiej.

Proponowane działania:

1. Cykliczne warsztaty w zakresie rozwoju lokalnego z wykorzystaniem instrumentów ES.
2. Działania animujące współpracę na rzecz inicjatyw ES na poziomie lokalnym oraz wsparcie inicjatyw społeczno-gospodarczych
3. Promocja dobrych praktyk z zakresu lokalnych przedsięwzięć (np. funduszu sołectkiego, inicjatywy lokalnej, działań wzajemnościowych i sąsiedzkich).
4. Cykliczne fora samorządowców w zakresie rozwoju lokalnego z wykorzystaniem instrumentarium ekonomii społecznej.
5. Wsparcie szkoleniowe i doradcze w zakresie tworzenia programów współpracy z organizacjami pozarządowymi, Rad Działalności Pożytku Publicznego oraz lokalnych strategii rozwoju w zakresie roli i narzędzi ekonomii społecznej w zrównoważonym rozwoju.

Kierunek Interwencji 2:
Kształtowanie postaw przedsiębiorczych w obszarze ekonomii społecznej wśród młodzieży.

Proponowane działania:

1. Opracowanie oraz upowszechnienie pakietów edukacyjno- informacyjnych dot. przedsiębiorczości społecznej dla młodzieży gimnazjalnej i ponadgimnazjalnej.
2. Wsparcie szkoleniowo-doradcze w obszarze ekonomii społecznej dla nauczycieli.
3. Organizacja inicjatyw edukacyjnych z zakresu przedsiębiorczości społecznej wykorzystujących elementy współzawodnictwa dla młodzieży kształcącej się na różnych szczeblach edukacji.
4. Wprowadzenie tematyki ES do programów studiów na wybranych kierunkach.
5. Organizacja imprez edukacyjnych na małopolskich uczelniach z zakresu ekonomii społecznej.

Kierunek Interwencji 3:
Wypracowanie i wdrożenie systemu „poszukiwania” i kształcenia liderów PES.

Proponowane działania:

1. Opracowanie i wdrożenie projektu identyfikacji liderów i animatorów w społecznościach lokalnych (gminach).
2. Opracowanie i wdrożenie programu szkoleń, doradztwa, praktyk i konkursów dla liderów i animatorów lokalnych w obszarach związanych z praktycznym wymiarem działalności PES.
3. Objęcie wsparciem coachingowym liderów i animatorów lokalnych działających w PES.
4. Wsparcie w utworzeniu forum wymiany doświadczeń i współpracy między liderami oraz animatorami lokalnymi.
5. Wsparcie finansowe (małe granty) dla lokalnych inicjatyw w obszarze przedsiębiorczości społecznej.

Kierunek Interwencji 4:
Wsparcie inicjatyw ekonomii społecznej opartej o marketing terytorialny i produkt lokalny.

Proponowane działania:

1. Wsparcie szkoleniowo-doradcze dla lokalnych partnerstw w zakresie marketingu terytorialnego i produktów lokalnych.
2. Promocja produktów lokalnych wytwarzanych przez PES w oparciu m.in. o włączenie do istniejącego systemu promocji produktów turystycznych i regionalnych (certyfikacja)
3. Promocja miejsc "niewykorzystanego potencjału" z terenu Małopolski.
4. Wsparcie w utworzeniu kanału/kanałów dystrybucji produktów lokalnych wytwarzanych przez PES oraz lokalnych przedsiębiorców (m.in. wspólny sklep internetowy).

V.2.2. Kierunki interwencji i działania dla celu szczegółowego 2: Dostępny system finansowania podmiotów ekonomii społecznej.

Kierunek Interwencji 1: Rozwój zwrotnej oferty finansowej dla podmiotów ekonomii społecznej.

Proponowane działania:

1. Określenie założeń i sposobu funkcjonowania oraz promocji zwrotnej oferty finansowej dla podmiotów ekonomii społecznej prowadzących działalność gospodarczą z uwzględnieniem specyfiki różnych form prawnych PES;
2. Wdrożenie skutecznego mechanizmu selekcji podmiotów ekonomii społecznej do dofinansowania zwrotnego;
3. Wdrożenie procesu wsparcia doradczego dla podmiotów ekonomii społecznej, które skorzystały z oferty wsparcia finansowego;
4. Wypracowanie i wdrożenie skutecznego systemu monitoringu działalności podmiotów ekonomii społecznej, które otrzymały wsparcie finansowe.

Kierunek Interwencji 2: Rozwój systemu bezzwrotnego wsparcia finansowego dla PES.

Proponowane działania:

1. Określenie założeń i sposobu funkcjonowania oraz promocji bezzwrotnej oferty finansowej dla podmiotów ekonomii społecznej z uwzględnieniem specyfiki różnych form prawnych podmiotów ekonomii społecznej;
2. Wdrożenie skutecznego mechanizmu przygotowania (szkoleniowo-doradczego) i selekcji podmiotów ekonomii społecznej oraz grup inicjatywnych do dofinansowania bezzwrotnego;
3. Wdrożenie procesu wsparcia doradczego dla podmiotów ekonomii społecznej, które skorzystały z oferty wsparcia finansowego;
4. Wypracowanie i wdrożenie skutecznego systemu monitoringu działalności podmiotów ekonomii społecznej, które otrzymały wsparcie finansowe.

V.2.3. Kierunki interwencji i działania dla celu szczegółowego 3: Stabilna współpraca pomiędzy PES oraz otoczeniem.

Kierunek Interwencji 1: Wsparcie współpracy PES ze środowiskiem biznesu i akademickim.

1. Wsparcie organizacyjne i merytoryczne (doradztwo, szkolenia) dla sieci współpracy pomiędzy PES, biznesem i środowiskiem akademickim oraz dla konkretnych inicjatyw.
2. Promocja inicjatyw powstałych w ramach sieci współpracy.

Kierunek Interwencji 2: Uspółcześnianie zadań publicznych.

1. Wsparcie szkoleniowe oraz informacyjne nt. korzyści i zasad stosowania klauzuli społecznej oraz przekazywania i zlecenia zadań użyteczności publicznej do realizacji PES wśród jednostek samorządu terytorialnego oraz innych instytucji publicznych w Małopolsce.
2. Indywidualne wsparcie doradcze dla instytucji publicznych w zakresie zasad przekazywania i zlecenia zadań użyteczności publicznej oraz stosowania klauzul społecznych.

V.2.4. Kierunki interwencji i działania dla celu szczegółowego 4. Wysokie kompetencje kadry PES

Kierunek Interwencji 1: Dostarczenie kompetencji biznesowych menadżerom PES.

Proponowane działania:

1. Diagnoza deficytów w zakresie kompetencji biznesowych menedżerów PES.
2. Dostosowanie oferty profesjonalnie świadczonych szkoleń i doradztwa oraz studiów podyplomowych z zakresu działalności gospodarczej w PES.
3. Wdrożenie systemu tzw. bonów szkoleniowych.
4. Realizacja programu staży pracowników PES w przedsiębiorstwach.
5. Przygotowanie i wdrożenie oferty specjalistycznego doradztwa, coachingu, mentoringu dla menedżerów PES świadczonego przez biznesmenów.

Kierunek Interwencji 2: Podniesienie dostępu do oferty szkoleń zawodowych dla kadry PES.

Proponowane działania:

1. Diagnoza deficytów kształcenia zawodowego dla kadry PES, szczególnie w zakresie usług użyteczności publicznej oraz marketingu terytorialnego i produktów lokalnych.
2. Stworzenie i aktualizacja oferty kształcenia zawodowego dla kadry PES w zakresie zbieżnym z profilem PES, szczególnie w zakresie usług użyteczności publicznej oraz marketingu terytorialnego i produktów lokalnych.
3. Wdrożenie systemu tzw. bonów szkoleniowych.

V.2.5. Kierunki interwencji i działania dla celu szczegółowego 5: Stabilna i dostosowana do potrzeb różnych grup odbiorców infrastruktura wsparcia ES.

Kierunek Interwencji 1:
Zapewnienie bezpośredniego wsparcia dla podmiotów ekonomii społecznej w pięciu subregionach

Kierunek Interwencji 2:
Koordynacja wsparcia dla podmiotów ekonomii społecznej w regionie

Proponowane działania:

1. Usługi animujące w zakresie ekonomii społecznej;
2. Usługi w zakresie powstawania nowych PES, w tym przedsiębiorstw społecznych;
3. Usługi wsparcia istniejących PES, w tym przedsiębiorstw społecznych (wsparcie biznesowe, księgowo-prawne, marketingowe);
4. Promocja oferty PES wśród potencjalnych grup odbiorców
5. Gromadzenie i upowszechnianie informacji nt. dostępnej oferty wsparcia dla osób zagrożonych wykluczeniem społecznym w danym subregionie (oferta m.in. instytucji pomocy, integracji społecznej, rynku pracy i PES).
6. Wdrożenie standardów pracy ośrodków wsparcia ekonomii społecznej realizujących ww. usługi w 5 subregionach Małopolski.

Proponowane działania:

1. Działania regulacyjne zmierzające do wsparcia rozwoju przedsiębiorczości społecznej takie jak:
 - a) dostosowanie warunków korzystania z bezzwrotnych źródeł finansowania w ramach EFRR do specyfiki PES.
 - b) dostosowanie warunków korzystania ze wsparcia finansowego w ramach EFRR na tworzenie klastrów z udziałem PES oraz włączanie do istniejących klastrów.
 - c) dostosowanie systemów realizacji programów operacyjnych uwzględniających obowiązek stosowania klauzul społecznych
 - d) promowanie przez kryteria strategiczne projektów partnerskich instytucji pomocy społecznej, rynku pracy oraz podmiotów ekonomii społecznej wykorzystujących kompleksowe wsparcie społeczno-zawodowe na rzecz osób zagrożonych wykluczeniem społecznym.
2. Koordynacja wdrażania przedsięwzięć Regionalnego Planu na Rzecz Rozwoju Ekonomii Społecznej, realizowanych przez różne podmioty.
3. Koordynacja współpracy międzysektorowej na rzecz rozwoju ekonomii społecznej w ramach Małopolskiego Paktu na Rzecz Ekonomii Społecznej;
4. Realizacja inicjatyw/projektów edukacyjnych, informacyjnych, promocyjnych z zakresu ES w województwie (Małopolski Lider Przedsiębiorczości Społecznej, Zakup prospołeczny, Tydzień Ekonomii Społecznej, Targi Ekonomii Społecznej);
5. Cykliczny monitoring kondycji małopolskich podmiotów ekonomii społecznej;
6. Wypracowanie i wdrożenie profesjonalnej strategii promocji oferty małopolskich PES;
7. Wdrożenie mechanizmów wykorzystania wiedzy z badań do podejmowania działań długo- i krótkoterminowych w zakresie projektowania wsparcia dla PES;
8. Aktualizacja bazy podmiotów ekonomii społecznej wraz z ich ofertą produktów i usług;
9. Integracja oferty usług wspierających PES pomiędzy OWES i pozostałymi instytucjami otoczenia ekonomii społecznej.
10. Prowadzenie regionalnego portalu zawierającego kompletne, aktualne i dostosowane do potrzeb różnych grup odbiorców informacje w obszarze ekonomii społecznej.

V.3. Realizacja funkcji ekonomii społecznej poprzez działania Planu.

Funkcje	Sposoby stymulowania z poziomu regionu – kierunki interwencji/ działania
Funkcja generowania miejsc pracy i aktywizacji zawodowej osób z grup zagrożonych wykluczeniem społecznym	<ul style="list-style-type: none"> - Promowanie przez kryteria strategiczne projektów partnerskich instytucji pomocy społecznej, rynku pracy oraz podmiotów ekonomii społecznej wykorzystujących kompleksowe wsparcie społeczno-zawodowe na rzecz osób zagrożonych wykluczeniem społecznym; - Wypracowanie i wdrożenie systemu „poszukiwania” i kształcenia liderów PES. - Rozwój systemu bezzwrotnego wsparcia finansowego dla PES. - Rozwój zwrotnej oferty finansowej dla podmiotów ekonomii społecznej. - Podniesienie dostępu do oferty szkoleń zawodowych dla kadry PES. - Zapewnienie bezpośredniego wsparcia dla PES w pięciu subregionach
Funkcja dostarczania usług użyteczności publicznej, w tym usług deficytowych	<ul style="list-style-type: none"> - Uspołecznianie zadań publicznych; - Dostarczenie kompetencji biznesowych menadżerom PES; - Podniesienie dostępu do oferty szkoleń zawodowych dla kadry PES. - Rozwój zwrotnej oferty finansowej dla podmiotów ekonomii społecznej. - Zapewnienie bezpośredniego wsparcia dla PES w pięciu subregionach.
Funkcja mobilizowania lokalnych przewag konkurencyjnych (prorozwojowa w kontekście działań na rzecz rozwoju lokalnego)	<ul style="list-style-type: none"> - Wsparcie inicjatyw ekonomii społecznej opartej o marketing terytorialny i produkt lokalny. - Wspieranie lokalnej samoorganizacji i aktywności obywatelskiej - Wypracowanie i wdrożenie systemu „poszukiwania” i kształcenia liderów PES. - Wsparcie współpracy PES ze środowiskiem biznesu i akademickim - Uspołecznianie zadań publicznych. - Podniesienie dostępu do oferty szkoleń zawodowych dla kadry PES. - Realizacja inicjatyw/projektów edukacyjnych, informacyjnych, promocyjnych z zakresu ES w województwie - Zapewnienie bezpośredniego wsparcia dla PES w pięciu subregionach
Funkcja wzmacniania kapitału społecznego	<ul style="list-style-type: none"> - Wspieranie lokalnej samoorganizacji i aktywności obywatelskiej - Wypracowanie i wdrożenie systemu „poszukiwania” i kształcenia liderów PES. - Wsparcie finansowe (małe granty) dla lokalnych inicjatyw w obszarze przedsiębiorczości społecznej - Wsparcie inicjatyw ekonomii społecznej opartej o marketing terytorialny i produkt lokalny. - Uspołecznianie zadań publicznych. - Zapewnienie bezpośredniego wsparcia dla PES w pięciu subregionach
Funkcja	<ul style="list-style-type: none"> - Wspieranie lokalnej samoorganizacji i aktywności obywatelskiej.

wzmacniania postaw obywatelskich	<ul style="list-style-type: none"> - Uspołecznianie zadań publicznych. - Zapewnienie bezpośredniego wsparcia dla PES w pięciu subregionach.
Funkcja mobilizowania postaw przedsiębiorczych.	<ul style="list-style-type: none"> - Kształtowanie postaw przedsiębiorczych w obszarze ekonomii społecznej wśród młodzieży. - Wypracowanie i wdrożenie systemu „poszukiwania” i kształcenia liderów PES. - Wsparcie inicjatyw ekonomii społecznej opartej o marketing terytorialny i produkt lokalny. - Wsparcie współpracy PES ze środowiskiem biznesu i akademickim. - Dostarczenie kompetencji biznesowych menadżerom PES. - Zapewnienie bezpośredniego wsparcia dla PES w pięciu subregionach.

VI. Podstawowe założenia dotyczące systemu realizacji Regionalnego Planu wraz z planem finansowym.

Głównym podmiotem działań określonych w Regionalnym Planie jest społeczność lokalna i jej członkowie, natomiast adresatem działań są w zależności od celu:

Cel szczegółowy 1: Rozwijające się społeczności lokalne w oparciu o inicjatywy ekonomii społecznej	<ul style="list-style-type: none">• JST• PES• mieszkańcy• lokalne grupy działania i partnerstwa lokalne• lokalni liderzy• młodzież
Cel szczegółowy 2: Dostępny system finansowania podmiotów ekonomii społecznej	<ul style="list-style-type: none">• PES, w tym szczególnie prowadzące działalność gospodarczą• osoby i instytucje zainteresowane założeniem PES
Cel szczegółowy 3: Stabilna współpraca pomiędzy PES oraz otoczeniem	<ul style="list-style-type: none">• PES• biznes• JST• sieci współpracy
Cel szczegółowy 4: Wysokie kompetencje kadry PES	<ul style="list-style-type: none">• kadra PES• lokalni liderzy
Cel szczegółowy 5: Stabilna infrastruktura wsparcia ekonomii społecznej	<ul style="list-style-type: none">• PES• osoby i instytucje zainteresowane założeniem PES• JST• instytucje otoczenia PES

Realizatorzy założeń Planu. Określone w dokumencie założenia dotyczące ekonomii społecznej, traktowanej w kategoriach instrumentarium rozwoju społeczności lokalnych oraz Małopolski, wymagają stymulowania przez określonych realizatorów.

Uwzględniając zasadę subsydiarności, realizatorzy powinni wspierać, a nie wyręczać adresatów działań oraz nie ingerować w sprawy, z którymi adresaci działań są w stanie poradzić sobie sami.

W trakcie jednego z warsztatów grupy roboczej zostali wyznaczeni realizatorzy, którym przypisano kompetencje i odpowiedzialność za realizację:

- a) całego kierunku interwencji (jeżeli kierunek interwencji złożony jest z działań następujących po sobie w logicznej konsekwencji, a analiza kosztów i korzyści wskazuje na zasadność wyznaczenia jednego realizatora);
- b) wybranych działań w obrębie kierunku interwencji (jeżeli zasadne jest by działania były realizowane równolegle przez wiele podmiotów).

W każdej z wyżej wymienionych sytuacji niezbędna jest koordynacja przepływu informacji o podejmowanych działaniach oraz zasada partnerskiego współdziałania.

Poza wyznaczonymi realizatorami kierunków interwencji/działań kluczową rolę będzie odgrywać również:

1. Regionalny Komitet Rozwoju Ekonomii Społecznej (RKRES)/ Małopolski Pakt na Rzecz Ekonomii Społecznej (MPRES), którego zadaniem będzie m.in. koordynacja działań województwa w zakresie ekonomii społecznej.
2. Grupy robocze powstałe w ramach RKRES/ MPRES, których zadaniem będzie opracowywanie i wdrażanie konkretnych inicjatyw wpływających na rozwój ekonomii społecznej w regionie (w tym grupa ds. systemu wsparcia ES mająca na celu integrację oferty usług wspierających PES [OWES i pozostałych instytucji otoczenia ES]).
3. Regionalny Koordynator Ekonomii Społecznej (RKES), którego głównym zadaniem będzie koordynacja działań wszystkich wyznaczonych w Planie realizatorów, w tym głównie poprzez działania związane z wdrażaniem, monitoringiem i ewaluacją oraz aktualizacją założeń Planu. Rolę Regionalnego Koordynatora Ekonomii Społecznej w Małopolsce pełnić będzie Regionalny Ośrodek Polityki Społecznej w Krakowie.²⁸

Poniżej został przedstawiony system realizacji założeń Regionalnego Planu uwzględniający kierunki interwencji oraz proponowane działania wraz z przypisanymi im realizatorami, potencjalnymi źródłami finansowania, budżetem oraz terminami realizacji.

²⁸ Projekt Krajowego Programu Rozwoju Ekonomii Społecznej z maja 2013 r. przewiduje „wyznaczenie w województwie jednostki odpowiedzialnej za koordynację działań związanych z ekonomią społeczną – Regionalnego Ośrodka Polityki Społecznej. Jednostka ta, koordynowałaby działania władzy publicznej w zakresie realizacji Regionalnego Programu, oraz merytorycznie określałaby kierunki i procedury wsparcia ekonomii społecznej w ramach RPO.” (str. 64).

Tabela 1. System realizacji Regionalnego Planu.

Kierunek interwencji	Proponowane działania	Podmioty realizujące	Budżet	Potencjalne źródła finansowania	Termin realizacji
Cel szczegółowy 1: Rozwijające się społeczności lokalne w oparciu o inicjatywy ekonomii społecznej					
Kierunek Interwencji 1: Wspieranie lokalnej samoorganizacji i aktywności obywatelskiej	<ol style="list-style-type: none"> 1. Cykliczne warsztaty w zakresie rozwoju lokalnego z wykorzystaniem instrumentów ES. 2. Działania animujące współpracę na rzecz inicjatyw ES na poziomie lokalnym oraz wsparcie inicjatyw społeczno-gospodarczych 3. Promocja dobrych praktyk z zakresu lokalnych przedsięwzięć (np. funduszu sołectkiego, inicjatywy lokalnej, działań wzajemnościowych i sąsiedzkich). 4. Cykliczne fora samorządowców w zakresie rozwoju lokalnego z wykorzystaniem instrumentarium ekonomii społecznej. 5. Wsparcie szkoleniowe i doradcze w zakresie tworzenia programów współpracy z organizacjami pozarządowymi, Rad Działalności Pożytku Publicznego oraz lokalnych strategii rozwoju w zakresie roli i narzędzi ekonomii społecznej w zrównoważonym rozwoju. 	OWESy, NGO, LGD, JST, Projekty konkursowe, Koordynacja: Regionalny Koordynator ES (RKES)	1 760 000	Europejski Fundusz Społeczny (EFS), Obywatele dla Demokracji (Mechanizm Finansowy EOG), Program Fundusz Inicjatyw Obywatelskich (PFIO), środki własne projektodawców	2014-2020

<p>Kierunek Interwencji 2: Kształtowanie postaw przedsiębiorczych w obszarze ekonomii społecznej wśród młodzieży.</p>	<ol style="list-style-type: none"> 1. Opracowanie oraz upowszechnienie pakietów edukacyjno- informacyjnych dot. przedsiębiorczości społecznej dla młodzieży gimnazjalnej i ponadgimnazjalnej. 2. Wsparcie szkoleniowo-doradcze w obszarze ekonomii społecznej dla nauczycieli. 3. Organizacja inicjatyw edukacyjnych z zakresu przedsiębiorczości społecznej wykorzystujących elementy współzawodnictwa dla młodzieży kształcącej się na różnych szczeblach edukacji. 4. Wprowadzenie tematyki ES do programów studiów na wybranych kierunkach. 5. Organizacja imprez edukacyjnych na małopolskich uczelniach z zakresu ekonomii społecznej. 	<p>OWESy, Uczelnie wyższe, NGO, szkoły, RKES -koordynacja</p>	<p>450 000</p>	<p>Europejski Fundusz Społeczny (EFS), Obywatele dla Demokracji (Mechanizm Finansowy EOG), PFIO, środki własne projektodawców</p>	<p>2014-2020</p>
<p>Kierunek Interwencji 3: Wypracowanie i wdrożenie systemu „poszukiwania” i kształcenia liderów PES.</p>	<ol style="list-style-type: none"> 1. Opracowanie i wdrożenie projektu identyfikacji liderów i animatorów w społecznościach lokalnych (gminach). 2. Opracowanie i wdrożenie programu szkoleń, doradztwa, praktyk i konkursów dla liderów i animatorów lokalnych w obszarach związanych z praktycznym wymiarem działalności PES. 3. Objęcie wsparciem coachingowym liderów i animatorów lokalnych działających w PES. 4. Wsparcie w utworzeniu forum wymiany doświadczeń i współpracy między liderami oraz animatorami lokalnymi. 5. Wsparcie finansowe (małe granty) dla lokalnych inicjatyw w obszarze przedsiębiorczości społecznej 	<p>OWESy, NGO, LGD i inni animatorzy działań wyłonieni w drodze konkursu</p>	<p>2 820 000</p>	<p>Europejski Fundusz Społeczny (EFS), Obywatele dla Demokracji (Mechanizm Finansowy EOG), PFIO, środki własne projektodawców</p>	<p>2014-2020</p>

Kierunek Interwencji 4: Wsparcie inicjatyw ekonomii społecznej opartej o marketing terytorialny i produkt lokalny.	<ol style="list-style-type: none"> 1. Wsparcie szkoleniowo-doradcze dla lokalnych partnerstw w zakresie marketingu terytorialnego i produktów lokalnych; 2. Promocja produktów lokalnych wytwarzanych przez PES w oparciu m.in. o włączenie do istniejącego systemu promocji produktów turystycznych i regionalnych (certyfikacja) 3. Promocja miejsc "niewykorzystanego potencjału" z terenu Małopolski. 4. Wsparcie w utworzeniu kanału/kanałów dystrybucji produktów lokalnych wytwarzanych przez PES oraz lokalnych przedsiębiorców (m.in. wspólny sklep internetowy). 	LGD, OWESy, NGO, JST Projekty wojewódzkie realizowane w ramach regionalnego programu EFS/EFRR RKES - koordynacja	5 000 000	Europejski Fundusz Społeczny (EFS), Obywatele dla Demokracji Mechanizm Finansowy EOG), PFIO, środki własne projektodawców	2014-2020
Cel szczegółowy 2. Dostępny system finansowania podmiotów ekonomii społecznej					

Kierunek Interwencji 1: Rozwój zwrotnej oferty finansowej dla podmiotów ekonomii społecznej.	<ol style="list-style-type: none"> 1. Określenie założeń i sposobu funkcjonowania oraz promocji zwrotnej oferty finansowej dla podmiotów ekonomii społecznej prowadzących działalność gospodarczą z uwzględnieniem specyfiki różnych form prawnych PES; 2. Wdrożenie skutecznego mechanizmu selekcji podmiotów ekonomii społecznej do dofinansowania zwrotnego; 3. Wdrożenie procesu wsparcia doradczego dla podmiotów ekonomii społecznej, które skorzystały z oferty wsparcia finansowego; 4. Wypracowanie i wdrożenie skutecznego systemu monitoringu działalności podmiotów ekonomii społecznej, które otrzymały wsparcie finansowe. 	Operator wsparcia wyłoniony w drodze konkursu	15 000 000	Europejski Społeczny, państwa Fundusz budżet	etap właściwej realizacji: 2015-2020r.
---	--	---	------------	--	--

Kierunek Interwencji 2: Rozwój systemu bezzwrotnego wsparcia finansowego dla PES.	<ol style="list-style-type: none"> 1. Określenie założeń i sposobu funkcjonowania oraz promocji bezzwrotnej oferty finansowej dla podmiotów ekonomii społecznej z uwzględnieniem specyfiki różnych form prawnych podmiotów ekonomii społecznej; 2. Wdrożenie skutecznego mechanizmu przygotowania (szkoleniowo-doradczego) i selekcji podmiotów ekonomii społecznej oraz grup inicjatywnych do dofinansowania bezzwrotnego; 3. Wdrożenie procesu wsparcia doradczego dla podmiotów ekonomii społecznej, które skorzystały z oferty wsparcia finansowego; 4. Wypracowanie i wdrożenie skutecznego systemu monitoringu działalności podmiotów ekonomii społecznej, które otrzymały wsparcie finansowe. 	IZ IP, OWESy RKES - koordynacja	34 800 000	Europejski Fundusz Społeczny / Fundusz Pracy / Państwowy Fundusz Rehabilitacji Osób Niepełnosprawnych, budżet samorządu województwa	etap właściwej realizacji: 2015-2020 r. (kontynuacja działań prowadzonych do roku 2014)
Cel szczegółowy 3: Stabilna współpraca pomiędzy PES oraz otoczeniem					
Kierunek Interwencji 1: Wsparcie współpracy PES ze środowiskiem biznesu i akademickim	<ol style="list-style-type: none"> 1. Wsparcie organizacyjne i merytoryczne (doradztwo, szkolenia) dla sieci współpracy pomiędzy PES, biznesem i środowiskiem akademickim oraz dla konkretnych inicjatyw. 2. Promocja inicjatyw powstałych w ramach sieci współpracy. 	OWESy, Szkoły Wyższe, UMWM, NGO Koordynacja -RKES	800 000	Europejski Fundusz Społeczny, Europejski Fundusz Rozwoju Regionalnego, środki własne projektodawców	2014-2020

Kierunek Interwencji 2: Uspołecznianie zadań publicznych.	<ol style="list-style-type: none"> 1. Wsparcie szkoleniowe oraz informacyjne nt. korzyści i zasad stosowania klauzuli społecznej oraz przekazywania i zlecania zadań użyteczności publicznej do realizacji PES wśród jednostek samorządu terytorialnego oraz innych instytucji publicznych w Małopolsce. 2. Indywidualne wsparcie doradcze dla instytucji publicznych w zakresie zasad przekazywania i zlecania zadań użyteczności publicznej oraz stosowania klauzul społecznych. 	RKES w partnerstwie z OWES, NGO, JST	740 000	Europejski Fundusz Społeczny (EFS), Obywatele dla Demokracji (Mechanizm Finansowy EOG), PFIO, środki własne projektodawców	2014-2020
Cel szczegółowy 4: Wysokie kompetencje kadry PES					
Kierunek Interwencji 1: Dostarczenie kompetencji biznesowych menadżerom PES	<ol style="list-style-type: none"> 1. Diagnoza deficytów w zakresie kompetencji biznesowych menedżerów PES. 2. Dostosowanie oferty profesjonalnie świadczonych szkoleń i doradztwa oraz studiów podyplomowych z zakresu działalności gospodarczej w PES. 3. Wdrożenie systemu tzw. bonów szkoleniowych. 4. Realizacja programu staży pracowników PES w przedsiębiorstwach. 5. Przygotowanie i wdrożenie oferty specjalistycznego doradztwa, coachingu, mentoringu dla menedżerów PES świadczonego przez biznesmenów. 	organizacje pracodawców, przedsiębiorstwa, OWESy, instytucje szkoleniowe, uczelnie wyższe, RKES - koordynacja	2 000 000	Europejski Fundusz Społeczny (EFS), PFIO, środki własne projektodawców	2014-2020

Kierunek Interwencji 2: Podniesienie dostępu do oferty szkoleń zawodowych dla kadry PES.	<ol style="list-style-type: none"> 1. Diagnoza deficytów kształcenia zawodowego dla kadry PES, szczególnie w zakresie usług użyteczności publicznej oraz marketingu terytorialnego i produktów lokalnych. 2. Stworzenie i aktualizacja oferty kształcenia zawodowego dla kadry PES w zakresie zbieżnym z profilem PES, szczególnie w zakresie usług użyteczności publicznej oraz marketingu terytorialnego i produktów lokalnych. 3. Wdrożenie systemu tzw. bonów szkoleniowych. 	OWESy , instytucje rynku pracy i szkoleniowe, LGD RKES - koordynacja	1 780 000	Europejski Fundusz Społeczny (EFS), PFI, środki własne projektodawców	2014-2020
Cel szczegółowy 5: Stabilna infrastruktura wsparcia ekonomii społecznej					
Kierunek Interwencji 1: Zapewnienie bezpośredniego wsparcia dla PES w pięciu subregionach	<ol style="list-style-type: none"> 1. Usługi animujące w zakresie ekonomii społecznej; 2. Usługi w zakresie powstawania nowych PES, w tym przedsiębiorstw społecznych; 3. Usługi wsparcia istniejących PES, w tym przedsiębiorstw społecznych (wsparcie biznesowe, księgowo-prawne, marketingowe); 4. Promocja oferty PES wśród potencjalnych grup odbiorców 5. Gromadzenie i upowszechnianie informacji nt. dostępnej oferty wsparcia dla osób zagrożonych wykluczeniem społecznym w danym subregionie (oferta m.in. instytucji pomocy, integracji społecznej, rynku pracy i PES). 6. Wdrożenie standardów pracy ośrodków wsparcia ekonomii społecznej realizujących ww. usługi w 5 subregionach Małopolski. 	Instytucje otoczenia ES, OWESy, Koordynacja: RKES	6 300 000	Europejski Fundusz Społeczny, budżet samorządu województwa, środki własne projektodawców	etap właściwej realizacji: 2015-2020 r. (kontynuacja działań prowadzonych do końca roku 2014)

<p>Kierunek Interwencji 2: Koordynacja wsparcia dla PES w regionie</p>	<ol style="list-style-type: none"> 1. Działania regulacyjne zmierzające do wsparcia rozwoju przedsiębiorczości społecznej takie jak: <ol style="list-style-type: none"> a. dostosowanie warunków korzystania z bezwrotnych źródeł finansowania w ramach EFRR do specyfiki PES. b. dostosowanie warunków korzystania ze wsparcia finansowego w ramach EFRR na tworzenie klastrów z udziałem PES oraz włączanie do istniejących klastrów. c. dostosowanie systemów realizacji programów operacyjnych uwzględniających obowiązek stosowania klauzul społecznych d. promowanie przez kryteria strategiczne projektów partnerskich instytucji pomocy społecznej, rynku pracy oraz podmiotów ekonomii społecznej wykorzystujących kompleksowe wsparcie społeczno-zawodowe na rzecz osób zagrożonych wykluczeniem społecznym. 2. Koordynacja wdrażania przedsięwzięć Regionalnego Planu na Rzecz Rozwoju Ekonomii Społecznej, realizowanych przez różne podmioty. 3. Koordynacja współpracy międzysektorowej na rzecz rozwoju ekonomii społecznej w ramach Małopolskiego Paktu na Rzecz Ekonomii Społecznej; 4. Realizacja inicjatyw/projektów edukacyjnych, informacyjnych, promocyjnych z zakresu ES w województwie (Małopolski Lider Przedsiębiorczości 	<p>IZ IP, RKES</p>	<p>5 600 000</p>	<p>Europejski Fundusz Społeczny, budżet samorządu województwa</p>	<p>etap właściwej realizacji: 2015-2020 r. (kontynuacja działań prowadzonych do roku)</p>
---	--	--------------------	------------------	---	--

	<p>Społecznej, Zakup prospołeczny, Tydzień Ekonomii Społecznej, Targi Ekonomii Społecznej);</p> <ol style="list-style-type: none"> 5. Cykliczny monitoring kondycji małopolskich podmiotów ekonomii społecznej; 6. Wypracowanie i wdrożenie profesjonalnej strategii promocji oferty małopolskich PES; 7. Wdrożenie mechanizmów wykorzystania wiedzy z badań do podejmowania działań długo- i krótkoterminowych w zakresie projektowania wsparcia dla PES; 8. Aktualizacja bazy podmiotów ekonomii społecznej wraz z ich ofertą produktów i usług; 9. Integracja oferty usług wspierających PES pomiędzy OWES i pozostałymi instytucjami otoczenia ekonomii społecznej. 10. Prowadzenie regionalnego portalu zawierającego kompletne, aktualne i dostosowane do potrzeb różnych grup odbiorców informacje w obszarze ekonomii społecznej. 				
łączy budżet			74 840 000		

VII. Monitoring i ewaluacja Regionalnego Planu.

VII.1. Monitoring Regionalnego Planu.

Zarówno przy projektowaniu systemu monitoringu, jak i ewaluacji należy kierować się dwoma podstawowymi, nie zawsze zbieżnymi, kryteriami:

- użyteczności - pozyskiwane dane powinny być użyteczne dla odbiorców; użyteczność jest zależna przede wszystkim od:
 - zrozumiałości, tj. łatwości w interpretacji;
 - jakości danych (np. wyeliminowanie braków danych);
 - aktualności;
 - adekwatności – wyborze wskaźników poprawnie mierzących zjawiska, których dotyczy Plan;
- wydajności – należy szukać rozwiązań, które przy braku znacznej utraty użyteczności wiążą się z mniejszym zaangażowaniem zasobów.

W związku z powyższym postuluje się wykorzystanie dla monitoringu Regionalnego Planu już zbieranych danych. Zbierane dane będą dotyczyły działań czterech grup instytucji: PES, JST, OWES, operatorów wsparcia finansowego oraz innych podmiotów wspierających.

W przypadku PES posiadaczami użytecznych danych są:

- Wojewódzki Urząd Pracy w Krakowie;
- Regionalny Ośrodek Polityki Społecznej w Krakowie;
- wszystkie instytucje wspierające powstawanie i rozwój Ekonomii Społecznej z terenu Małopolski.

Część danych zbierana jest obowiązkowo w ramach sprawozdawczości związanej z funduszami publicznymi. Pozostałe są lub powinny być przez wspomniane instytucje zbierane w celu bieżącego monitorowania własnej działalności.

Postuluje się coroczne zbieranie danych z tych ośrodków. Instytucją koordynującą ten proces powinien być Regionalny Ośrodek Polityki Społecznej.

W przypadku JST pierwszym źródłem informacji powinny być roczne sprawozdania koordynatora ds. współpracy z organizacjami pozarządowymi uwzględniające formy współpracy JST z NGO w myśl Ustawy o działalności pożytku publicznego i o wolontariacie. W chwili obecnej sprawozdania te są bardzo zróżnicowane. Dlatego też ROPS wprowadził cykliczne badanie pn. „Monitoring współpracy małopolskich JST z podmiotami ekonomii społecznej”²⁹ w celu badania m.n. zakresu i skali zlecenia zadań publicznych innym PES, również w trybie Ustawy Prawo zamówień publicznych.

Dane dotyczące OWES i innych instytucji wspierających powinny być dostarczane przez te podmioty.

²⁹ Raport z pierwszej edycji badania dostępny na stronie <http://www.es.malopolska.pl/biblioteka-ekonomii-spolecznej/1>

Bogatym źródłem informacji służących monitoringowi powinny być też cykliczne badania kondycji małopolskich przedsiębiorstw społecznych i współpracy JST z PES prowadzone przez ROPS. Dodatkowe działania badawcze powinny być realizowane tylko wtedy, gdy powyżej wskazane źródła danych okażą się niewystarczające.

VII.2. Ewaluacja Regionalnego Planu.

Opisane wcześniej kryteria użyteczności i wydajności powinny strukturyzować nie tylko system ewaluacji, ale także same cele ewaluacji. Ewaluacja (zarówno on-going, jak i końcowa) na poziomie strategicznym powinna bowiem odpowiadać przede wszystkim na następujące pytania:

- jaka jest użyteczność kierunków interwencji i konkretnych działań?
- czy z punktu widzenia efektów netto³⁰ interwencji zasoby zaangażowane w realizację Regionalnego Planu były wykorzystane efektywnie?

Ponadto, należy wykorzystać kryterium skuteczności do analizy bieżącego funkcjonowania Planu i wypracowywania rekomendacji dotyczących operacyjnego poziomu jej realizowania:

- jakie elementy wdrażania Planu należy zmienić by podnieść skuteczność realizacji jego celów?

W ramach odpowiedzi na te pytania sugeruje się łączne wykorzystanie dwóch podejść:

1. Procedury ewaluacji opartej na badaniu użyteczności.
2. Tzw. analizy kontrybucji (zorientowanej na analizę efektu netto interwencji).

Ad 1. Procedura ewaluacji opartej na badaniu użyteczności została wypracowana w Centrum Ewaluacji i Analiz Polityk Publicznych Uniwersytetu Jagiellońskiego i jest szczegółowo opisana w innej publikacji.³¹

Celem zastosowania procedury jest ewaluacja użyteczności interwencji. Sama użyteczność definiowana jest jako „bilans istotnych konsekwencji (korzyści i strat) interwencji w odniesieniu do aktualnego stanu problemów społecznych stanowiących przedmiot interwencji lub ujawnionych w toku jej wdrażania”³².

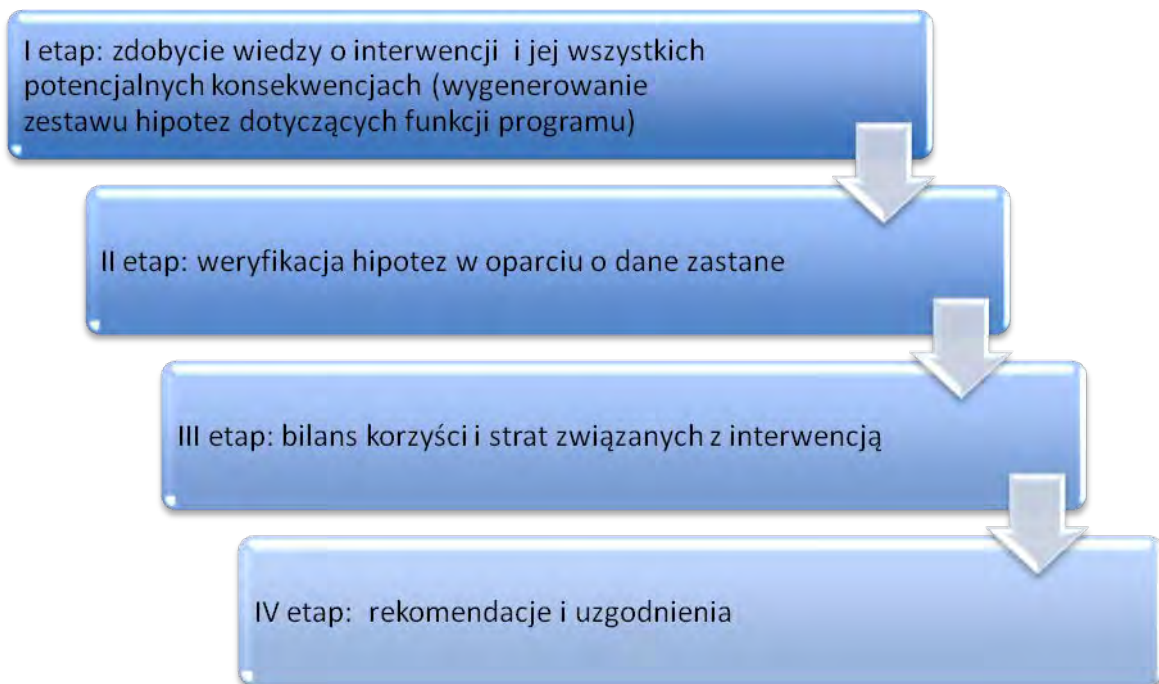
Procedura składa się z etapów przedstawionych na schemacie 10.

Schemat 9. Podstawowe etapy procedury ewaluacji opartej na badaniu użyteczności.

³⁰ Efekt netto interwencji to efekt, który należy przypisać jej działaniu; różnica pomiędzy wynikami zaobserwowanymi po interwencji a hipotetyczną sytuacją wyniku, który byśmy otrzymali, gdyby interwencja nie była realizowana.

³¹ P. Antosz, Z. Drożdżak, J. Górniak, W. Orkisz, B. Worek, (2010), Ewaluacja oparta na badaniu użyteczności – analiza w kontekście realizacji zasady goodgovernance, Centrum Ewaluacji i Analiz Polityk Publicznych.

³² Ibidem.

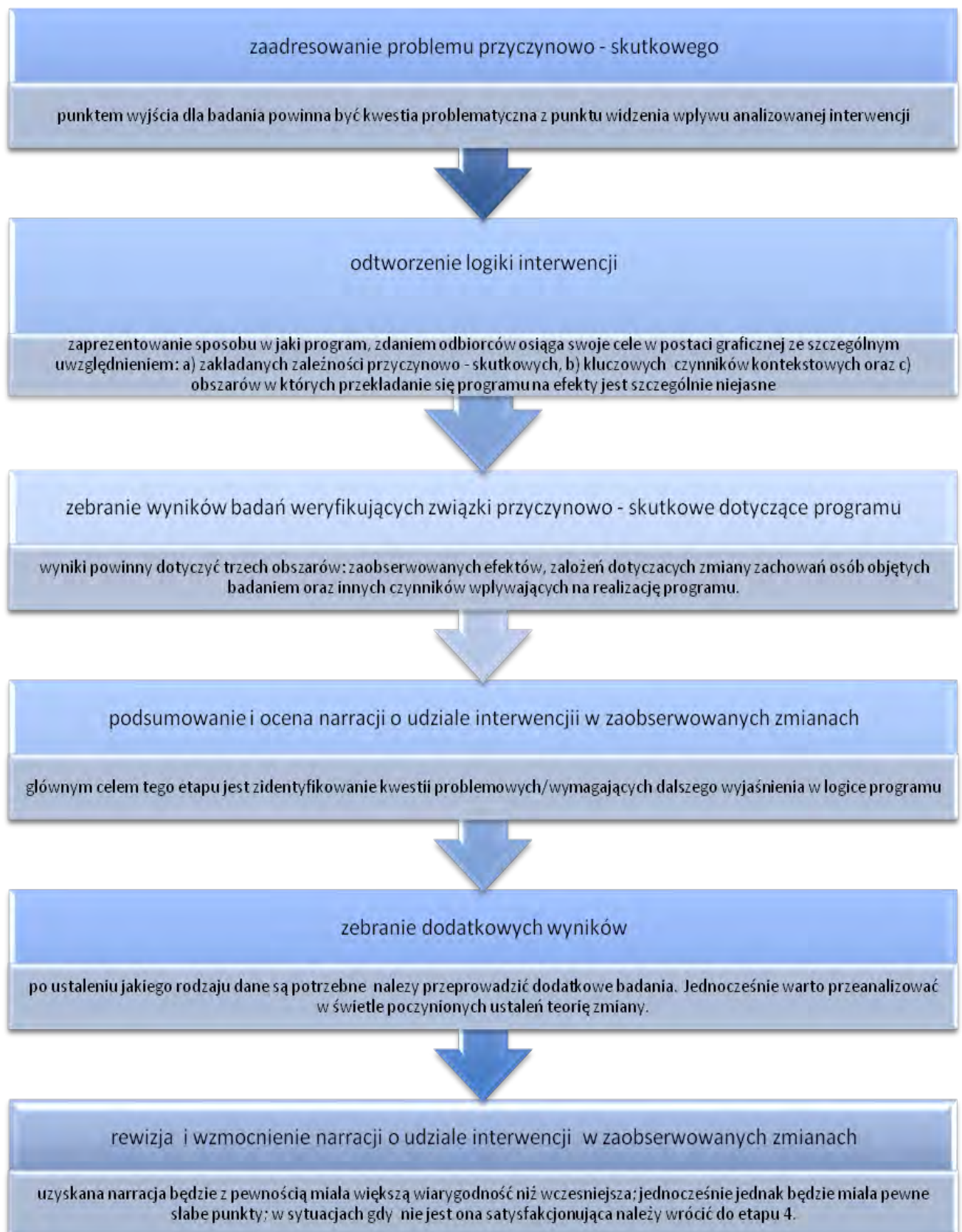

Źródło: Opracowanie własne na podstawie (Antosz i inni, 2010).

Ad 2. Najważniejsze etapy analizy kontrybucji/udziału, jaki dana interwencja miała w zaobserwowanych wynikach (*contribution analysis*) (Mayne, 2001) przedstawiono na schemacie 11³³. Korzystając z analizy kontrybucji badacze z jednej strony odtwarzają teorię programu analizowanej interwencji, a z drugiej wykorzystują wcześniejsze wyniki badań ewaluacyjnych do określenia zagadnień, które elementy teorii programu należy zbadać. Opisywana procedura oferuje więc kompleksowe podejście do konceptualizowania problemu badawczego.

³³ Opis samej techniki i przykłady jej zastosowania można znaleźć na stronie International Evaluation ResearchGroup (Inteval) <http://www.inteval-group.org>, a także w artykułach twórcy tego podejścia Mayne, J. (2001) „Addressing attribution through contribution analysis.” *Canadian Journal of Program Evaluation*; Mayne, J. (2008) „Contribution Analysis: an Approach to Exploring Cause and Effect.”. <http://www.cgiar-ilac.org>.

Schemat 10. Podstawowe etapy analizy kontrybucji (contribution analysis).

Źródło: S.Krupnik, N.Laurisz, M.Frączek Analiza i wnioskowanie. w: W kierunku polityki rynku pracy opartej na dowodach, S. Mazur J. Górniak (red.), Warszawa: Pracodawcy RP, 2011. Na podstawie: (Mayne 2008).

Dotychczasowe badania ewaluacyjne w obszarze ekonomii społecznej koncentrowały się na badaniach opinii lub też efektu brutto. Postuluje się zmianę podejścia poprzez koncentrację na wybranych efektach netto. Ewaluacja on-going miałyby więc dwa poziomy:

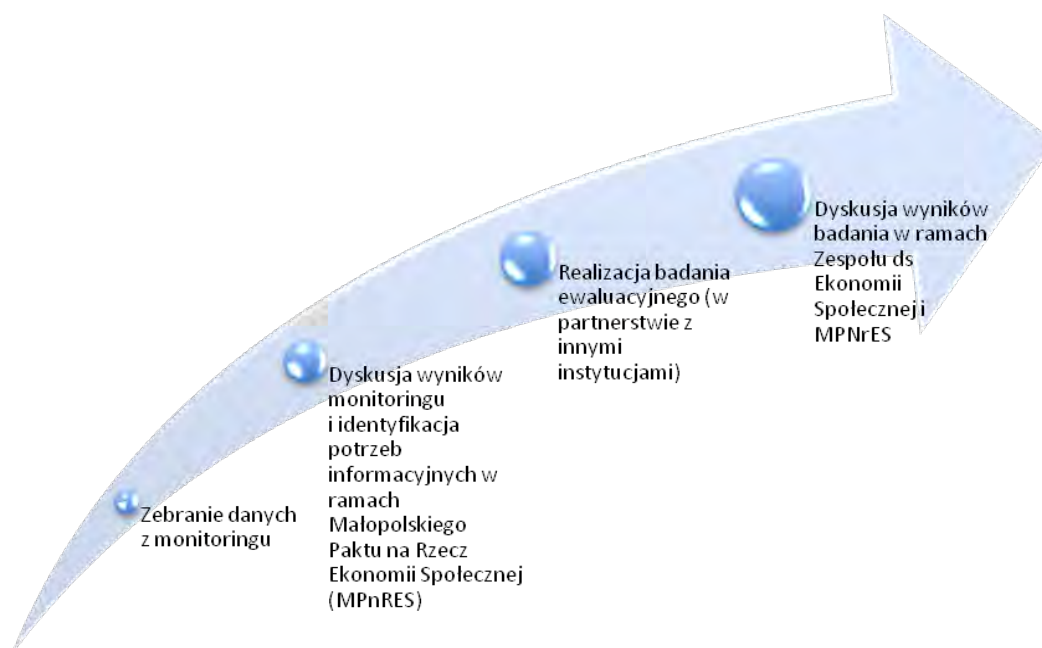
- dotyczący analizy funkcjonowania całego planu na podstawie: opinii eksperckiej i innych interesariuszy, a także wartości wskaźników z monitoringu;
- mierzący wybrany efekt netto (np. wpływ na aktywizację zawodową).³⁴

Drugi komponent powinien być z dwóch powodów realizowany we współpracy z innymi instytucjami (np. WUP, UM, MRR):

- analiza efektu netto będzie miała charakter przekrojowy; wyniki badania będą odpowiadały na potrzeby informacyjne także innych instytucji;
- badanie takie może być dość kosztowne dlatego też należy wykorzystać różne źródła finansowania.

Podsumowując powyższe rozważania, ewaluacja on-going powinna przebiegać według przedstawionego na schemacie 12:

Schemat 11. Etapy ewaluacji on-going.

Źródło: Opracowanie własne

Zebrane dane z monitoringu są analizowane i raportowane w ramach Zespołu ds. Ekonomii Społecznej i MPRES. W trakcie dyskusji i spotkań z przedstawicielami Paktu: a) realizowane są działania ewaluacyjne związane z operacyjnym poziomem realizacji Planu; b) identyfikowane są kwestie, które powinny być przebadane bardziej wnikliwie, pod kątem ich użyteczności i efektywności.

³⁴ Należy tutaj wykorzystać doświadczenia związane z pomiarem społecznej wartości dodanej podmiotów ekonomii społecznej.

Na uwagę z pewnością zasługują kwestie najważniejsze dla realizacji celu głównego Planu, związane ze stosunkowo największymi wydatkami i takie, dla których istnieje najmniej wyników badań pokazujących ich użyteczność i wydajność.

Na przykład, do badania wybrany zostaje wpływ ekonomii społecznej na aktywizację osób z grup zagrożonych wykluczeniem społecznym. W celu realizacji badania nawiązana zostaje współpraca z odpowiednimi instytucjami (np. Powiatowe Urzędy Pracy). Dla omawianego przykładu badanie mogłoby zostać zrealizowane na osobach z grup zagrożonych wykluczeniem społecznym, które otrzymywały różnego rodzaju wsparcie: w ramach ekonomii społecznej, ale także „standardowych” form wsparcia urzędów pracy. Poprzez zastosowanie schematu quasi-eksperymentalnego możliwe jest oszacowanie efektu netto. Przy czym ewaluacja realizowana jest przez pryzmat użyteczności i wydajności interwencji. Wyniki, wnioski i rekomendacje z badania są przedmiotem dyskusji w ramach MPRES.

Wskaźniki

Wskaźniki, które będą służyły do śledzenia postępów w realizacji Regionalnego Planu zostały podzielone na cztery kategorie: produkt, rezultat krótkookresowy, rezultat długookresowy oraz oddziaływanie. Relacje pomiędzy poszczególnymi poziomami Planu i kategoriami wskaźników zostały przedstawione na schemacie nr 13.

Schemat 12. Poziomy Regionalnego planu (po lewej) i odpowiadające im kategorie wskaźników (po prawej).

Źródło: Opracowanie własne.

Wartości wskaźników produktu i tam gdzie będzie to możliwe rezultatu krótkookresowego powinny być zbierane w ramach monitoringu. Z kolei dane dla wskaźników z pozostałych poziomów (rezultaty długookresowe i oddziaływanie) należy gromadzić w ramach ewaluacji Regionalnego Planu.

Poniżej przedstawiono propozycje wskaźników oddziaływania. Wskaźniki te powinny być analizowane na poziomie lokalnym (gmin i powiatów).

Funkcja ekonomii społecznej	Wskaźnik oddziaływania
Zatrudnienie	<ul style="list-style-type: none"> • Stopa bezrobocia rejestrowanego wśród grup zagrożonych wykluczeniem społecznym (klientów pomocy społecznej). • Liczba osób spośród grup zagrożonych wykluczeniem społecznym zatrudnionych w PES. • Liczba osób spośród grup zagrożonych wykluczeniem społecznym „wypuszczonych” przez PES na „wolny rynek pracy”. • Stosunek liczby pracowników należących do grup zagrożonych wykluczeniem społecznym do liczby pracowników ogółem w PES. • Liczba osób objętych działaniami PES ukierunkowanymi na aktywizację zawodową (podział na różne działania).
Dostarczanie usług deficytowych	<ul style="list-style-type: none"> • Liczba osób objętych wsparciem w ramach działań z zakresu dostarczania usług deficytowych. • Odsetek PES prowadzących działania z zakresu dostarczania usług deficytowych dla społeczności lokalnej (mających na celu zaspokojenie np. potrzeb społecznych, edukacyjnych, zdrowotnych, związanych z bezpieczeństwem, itp.) • Odsetek przedstawicieli JST odpowiadających pozytywnie na pytanie: „Czy PES w mojej gminie realizują działania w zakresie usług użyteczności publicznej?”
Mobilizowanie lokalnych przewag konkurencyjnych	<ul style="list-style-type: none"> • Liczba mieszkańców uzyskujących przychody w wyniku działalności PES³⁵. • Odsetek PES prowadzących działania mające na celu rozwój społeczności lokalnej/regionu poprzez wspieranie produktów lokalnych.
Kapitał społeczny	<ul style="list-style-type: none"> • Odsetek Małopolan mających poczucie wpływu na sprawy swojego miasta/swojej gminy (wskaźnik użyty w Strategii Rozwoju Kapitału Społecznego, źródło: badanie CBOS). • Odsetek Małopolan angażujących się w wolontariat (wskaźnik użyty w Strategii Rozwoju Kapitału Społecznego). • Liczba wolontariuszy zaangażowanych w funkcjonowanie PES.
Postawy obywatelskie	<ul style="list-style-type: none"> • Frekwencja w wyborach samorządowych. • Odsetek mieszkańców przekazujących 1% podatku dochodowego od osób fizycznych na rzecz organizacji pożytku publicznego (wskaźnik użyty w: Strategia Rozwoju Województwa Małopolskiego 2011-2020).
Postawy	<ul style="list-style-type: none"> • Odsetek PES deklarujących, że pracownicy i członkowie mają duży

³⁵ PES jest pośrednikiem w sprzedaży produktów lokalnych wytwarzanych przez mieszkańców (np. rzemiosła ludowego, usług agroturystycznych).

przedsiębiorcze	<p>wpływ na podejmowanie decyzji dotyczących działalności ekonomicznej organizacji (wskaźnik użyty w monitoringu PES).</p> <ul style="list-style-type: none"> • Liczba przedsiębiorstw (prowadzących działalność) o liczbie pracowników do 9 osób na 1000 mieszkańców (wskaźnik użyty w: Strategia Rozwoju Województwa Małopolskiego 2011-2020). • Stosunek liczby przedsiębiorstw zatrudniających przynajmniej jednego pracownika do liczby mieszkańców. • Liczba osób objętych działaniami PES ukierunkowanymi na rozwój postaw przedsiębiorczych.
-----------------	---

Propozycje wskaźników produktu, rezultatu krótkookresowego i długookresowego mające stać się podstawą monitoringu i ewaluacji on-going przedstawia poniższa tabela.

Tabela 2. Wskaźniki produktu, rezultatu krótkookresowego i długookresowego.

Cel szczegółowy 1: Rozwijające się społeczności lokalne w oparciu o inicjatywy ekonomii społecznej		Rezultat długookresowy	Wskaźnik rezultatu długookresowego	Źródło danych	
		Organizacje ³⁶ oraz mieszkańcy w gminach objętych wsparciem, rozwiązujący problemy lokalne w oparciu o inicjatywy ³⁷ ES	Lista problemów, które udało się rozwiązać w gminach objętych wsparciem dzięki inicjatywom ES	Badania liderów społeczności lokalnych	
Kierunek interwencji	Rezultat krótkookresowy	Wskaźnik produktu /wartość docelowa	Źródło danych	Wskaźnik rezultatu krótkookresowego /wartość docelowa	Źródło danych
Kierunek Interwencji 1: Wspieranie lokalnej samoorganizacji i aktywności obywatelskiej	Ujęcie przez JST w lokalnych dokumentach strategicznych możliwości realizacji partnerskich inicjatyw w obszarze ES wraz z zabezpieczeniem w budżetach środków na ten cel	1. Liczba gmin objętych programem edukacyjnym w zakresie rozwoju lokalnego z wykorzystaniem instrumentów ES, animujących współpracę na rzecz konkretnych inicjatyw w obszarze ES- 100 2. Liczba zorganizowanych forów samorządowców w zakresie rozwoju lokalnego z wykorzystaniem instrumentarium ekonomii społecznej - 16	1. Sprawozdania realizatora 2. Sprawozdania realizatora	1. Liczba gmin i powiatów, które włączyły zapisy o stosowaniu instrumentów ES do lokalnych strategii rozwoju lokalnego i/lub strategii rozwiązywania problemów społecznych - 90 2. Liczba gmin, które w budżecie zabezpieczyły środki finansowe na realizację inicjatyw lokalnych - 90	1. wyniki monitoringu JST (cykliczne badanie ankietowe JST/bilans potrzeb w zakresie pomocy społecznej)

³⁶ Podmioty ekonomii społecznej oraz samorząd lokalny.

³⁷ Pod pojęciem inicjatyw ES rozumiemy działania podmiotów ekonomii społecznej oraz oddolne, partnerskie działania na rzecz społeczności lokalnej angażujące mieszkańców (np. w ramach inicjatywy lokalnej, funduszu sołeckiego, itp.).

<p>Kierunek Interwencji 2: Kształtowanie postaw przedsiębiorczych w obszarze ekonomii społecznej wśród młodzieży.</p>	<p>Wzrost wiedzy nt. zakładania i funkcjonowania przedsiębiorstw społecznych wśród młodzieży objętej wsparciem</p>	<p>1. Liczba szkół objętych działaniami edukacyjnymi nt. przedsiębiorczości społecznej - 160</p> <p>2. Liczba imprez edukacyjnych na małopolskich uczelniach - 8</p>	<p>1. Sprawozdania realizatora</p> <p>2. Sprawozdania realizatora</p>	<p>1. Odsetek uczestników działań edukacyjnych deklarujących wzrost wiedzy nt. zakładania i funkcjonowania przedsiębiorstw społecznych - 90%</p>	<p>1. wyniki badania ankietowego wśród uczestników działań edukacyjnych</p>
<p>Kierunek Interwencji 3: Wypracowanie i wdrożenie systemu „poszukiwania” i kształcenia liderów PES.</p>	<p>Zwiększenie liczby lokalnych inicjatyw w obszarze przedsiębiorczości społecznej poprzez system "poszukiwania" i kształcenia liderów PES</p>	<p>1. liczba liderów objętych kompleksowym wsparciem - 200</p> <p>2. liczba przyznanych małych grantów - 150</p>	<p>Sprawozdania realizatorów</p>	<p>1. Liczba lokalnych inicjatyw w obszarze przedsiębiorczości społecznej - 150</p>	<p>Sprawozdania realizatorów</p>
<p>Kierunek Interwencji 4: Wsparcie inicjatyw ekonomii społecznej opartej o marketing terytorialny i produkt lokalny.</p>	<p>1. Wzrost wiedzy wśród lokalnych JST i PES nt. marketingu terytorialnego i produktów lokalnych, jako narzędzi rozwoju przedsiębiorczości społecznej</p> <p>2. Rozwój systemu certyfikacji, promocji i dystrybucji produktów lokalnych</p>	<p>1. Liczba partnerstw w społecznościach lokalnych objętych wsparciem szkoleniowo-doradczym w zakresie marketingu terytorialnego i produktów lokalnych - 40</p> <p>2. Małopolski system certyfikacji, promocji i dystrybucji produktów lokalnych - 1</p>	<p>1. Sprawozdania realizatora</p> <p>2. Sprawozdania realizatora</p>	<p>1. Liczba partnerstw w społecznościach lokalnych, które wykreowały minimum 1 produkt lokalny - 30</p> <p>2. Liczba PES, które korzystają z systemu certyfikacji, promocji i dystrybucji produktów lokalnych - 30</p> <p>3. Liczba zrealizowanych projektów typu „wioska tematyczna” - 10</p>	<p>1. Sprawozdania realizatora</p> <p>2. Sprawozdania realizatora</p> <p>3. Sprawozdania realizatora</p>

Cel szczegółowy 2. Dostępny system finansowania podmiotów ekonomii społecznej		Rezultat długookresowy	Wskaźnik rezultatu długookresowego	Źródło danych	
		Dogodne warunki kapitałowe dla powstawania i rozwoju PES, w tym zatrudniających osoby należące do grup zagrożonych wykluczeniem społecznym		Odsetek powstałych w ramach systemu wsparcia finansowego PES, które prowadzą działalność ekonomiczną min. 2 lata od daty zakończenia wsparcia.	Wyniki badań ewaluacyjnych (ex-post)
Kierunek interwencji	Rezultat krótkookresowy	Wskaźnik produktu /wartość docelowa	Źródło danych	Wskaźnik rezultatu krótkookresowego /wartość docelowa	Źródło danych
Kierunek Interwencji 1: Rozwój zwrotnej oferty finansowej dla podmiotów ekonomii społecznej.	Fundusz pożyczek rozwojowych dla funkcjonujących podmiotów ekonomii społecznej	1. Liczba przyznanych pożyczek- 300	sprawozdania operatorów wsparcia zwrotnego	1. Liczba PES, które skorzystały ze wsparcia funduszu - 150	sprawozdania operatorów wsparcia zwrotnego
Kierunek Interwencji 2: Rozwój systemu bezzwrotnego wsparcia finansowego dla PES.	Efektywne bezzwrotne wsparcie finansowe PES w powiązaniu z zatrudnieniem osób należących do kategorii wykluczonych społecznie	1. Liczba przyznanych dotacji – 1200 2. Liczba osób zagrożonych wykluczeniem społecznym objętych wsparciem - 1200	sprawozdania operatorów wsparcia bezzwrotnego	1. Liczba utworzonych PES, w tym PS - 240 2. Liczba miejsc pracy utworzonych w PES - 1440 , a) w tym dla osób należących do grup zagrożonych wykluczeniem społecznym - 1200	sprawozdania operatorów wsparcia bezzwrotnego

Cel szczegółowy 3: stabilna współpraca pomiędzy PES a otoczeniem		Rezultat długookresowy Podniesienie poziomu usieciowienia PES objętych wsparciem	Wskaźnik rezultatu długookresowego Poprawa wskaźników oceny SWD ³⁸ w zakresie usieciowienia PES objętych wsparciem o 25%u (w porównaniu do podmiotów, które tego wsparcia nie uzyskały)		Źródło danych Badanie SWD ³⁹ małopolskich PES
Kierunek interwencji	Rezultat krótkookresowy	Wskaźnik produktu /wartość docelowa	Źródło danych	Wskaźnik rezultatu krótkookresowego /wartość docelowa	Źródło danych
Kierunek Interwencji 1: Wsparcie współpracy PES ze środowiskiem biznesu i akademickim	Wzmocnienie PES poprzez stworzenie warunków do realizacji kluczowych projektów partnerskich, konsorcjów oraz transferu wiedzy	1. liczba podmiotów/ zaangażowanych w sieć współpracy -15	1. Sprawozdania realizatora	1. Liczba partnerskich inicjatyw zrealizowanych w ramach sieci współpracy z biznesem i środowiskiem akademickim -7	1. Sprawozdania realizatora

³⁸ Badanie Społecznej Wartości Dodanej (SWD). Koncepcja badania PES, na którą składa się: ocena PES na 4 wymiarach: wiarygodności ekonomicznej, kondycji finansowej oraz społecznej wartości dodanej (realizacja funkcji zatrudnienia i integracji społeczno-zawodowej, podnoszenia kapitału społecznego, dostarczania usług deficytowych oraz rozwoju lokalnego w oparciu o potencjał społeczności lokalnej). Narzędzie i koncepcja metody SWD dostępne na stronie: www.swd.msap.uek.krakow.pl.

³⁹ Indeks dla podwymiaru pn. „poziom usieciowienia PES” w wymiarze pn. „kapitał społeczny” w ramach Badania Społecznej Wartości Dodanej (SWD). Narzędzie dostępne na stronie: www.swd.msap.uek.krakow.pl.

Kierunek Interwencji 2: Uspołecznianie zadań publicznych.	Poszerzenie zakresu i skali realizacji zadań publicznych przez podmioty ekonomii społecznej	1. liczba gminnych i powiatowych JST objętych wsparciem informacyjno-edukacyjnym z zakresu uspołeczniania zadań publicznych, w tym stosowania klauzul społecznych - 201	Sprawozdanie RKES	1. liczba JST, które zastosowały zlecenie zadań publicznych z zastosowaniem klauzul społecznych - 100 2. liczba gminnych i powiatowych JST, które określiły możliwość zlecenia zadań publicznych PES w rocznych lub Regionalnych programach współpracy z NGO - 201	Monitoring współpracy JST z PES
Cel szczegółowy 4: Wysokie kompetencje kadry PES		Rezultat długookresowy Wzrost produktywności pracy w PES objętych wsparciem	Wskaźnik rezultatu długookresowego wzrost produktywności pracy w PES (stosunek przychodów PES do liczby zatrudnionych w przeliczeniu na pełne etaty – Full Time Equivalent) – 10%		Źródło danych Wyniki badań ewaluacyjnych (ex-post) PES
Kierunek interwencji	Rezultat krótkookresowy	Wskaźnik produktu /wartość docelowa	Źródło danych	Wskaźnik rezultatu krótkookresowego /wartość docelowa	Źródło danych

Kierunek Interwencji 1: Dostarczenie kompetencji biznesowych menadżerom PES	Wzrost kompetencji menedżerskich osób zarządzających PES	1. liczba menedżerów PES objętych kompleksowym wsparciem szkoleniowo-doradczym z zakresu działalności gospodarczej - 100	Sprawozdania realizatorów	1. Odsetek menedżerów PES objętych wsparciem, oceniających pozytywnie wzrost kompetencji własnych w wyniku uzyskanego wsparcia – 90%	1. badania ewaluacyjne (CATI) wśród PES
Kierunek Interwencji 2: Podniesienie dostępu do oferty szkoleń zawodowych dla kadry PES.	Wzrost kompetencji i doświadczenia zawodowego kadry PES	1.Liczba PES, w których pracownicy zdobyli kwalifikacje zawodowe - 100 2.Liczba pracowników PES, którzy zdobyli kwalifikacje zawodowe - 150	1.Sprawozdania realizatorów 2.Sprawozdania realizatorów	1. Odsetek pracowników PES objętych wsparciem, oceniających pozytywnie wzrost własnych kompetencji w wyniku uzyskanego wsparcia – 90%	monitoring małopolskich PES / ewentualnie badania ewaluacyjne (CATI) wśród PES
Cel szczegółowy 5: Stabilna infrastruktura wsparcia ekonomii społecznej		Rezultat długookresowy Wzrost skuteczności działań społecznych i ekonomicznych małopolskich PES	Wskaźnik rezultatu długookresowego Poprawa wskaźników oceny SWD, PES objętych wsparciem o min. 10% na każdym z wymiarów ⁴⁰ (w porównaniu do podmiotów, które tego wsparcia nie uzyskały)		Źródło danych Badanie SWD małopolskich PES
Kierunek interwencji	Rezultat krótkookresowy	Wskaźnik produktu /wartość docelowa	Źródło danych	Wskaźnik rezultatu krótkookresowego / wartość docelowa	Źródło danych

⁴⁰ Wymiary: wiarygodność ekonomiczna, kondycja finansowa oraz społeczna wartość dodana (realizacja funkcji zatrudnienia i integracji społeczno-zawodowej, podnoszenia kapitału społecznego, dostarczania usług deficytowych oraz rozwoju lokalnego w oparciu o potencjał społeczności lokalnej). Narzędzie dostępne na stronie: www.swd.msap.uek.krakow.pl.

Kierunek Interwencji 1: Zapewnienie bezpośredniego wsparcia dla PES w pięciu subregionach	Skuteczne wsparcie PES oraz osób i organizacji zainteresowanych założeniem PES	1.Liczba punktów kompleksowego wsparcia ES świadczonych w ramach infrastruktury OWES w subregionach - 5 2. Liczba PES, w tym przedsiębiorstw społecznych objętych wsparciem (w formie m.in. szkoleń, doradztwa, usług) – 300	1. Wykaz umów 2. sprawozdania OWES	1. Liczba inkubowanych (utworzonych) PES, w tym PS w ramach działalności OWES – 30 ⁴¹	1.Sprawozdania OWES
Kierunek Interwencji 2: Koordynacja wsparcia dla PES w regionie	Skoordynowane działania w zakresie gromadzenia i przetwarzania informacji z obszaru ES, edukacji nt. ES, promocji PES oraz integracji oferty wsparcia w obszarze szeroko rozumianej ES.	1.Liczba koordynatorów działań na rzecz rozwoju ES w regionie	1. wykaz umów	1.Odsetek PES pozytywnie oceniających system wsparcia dedykowany im w regionie – 90%	1. badania ewaluacyjne (CATI) wśród PES

⁴¹ Wskaźnik nie obejmuje PES powstałych dzięki bezzwrotnemu wsparciu finansowemu.

VIII. Opracowanie dotyczące podmiotów ekonomii społecznej w Małopolsce i ich otoczenia na podstawie dostępnych wyników badań z regionu i Polski. Diagnoza.

VIII.1. Streszczenie.

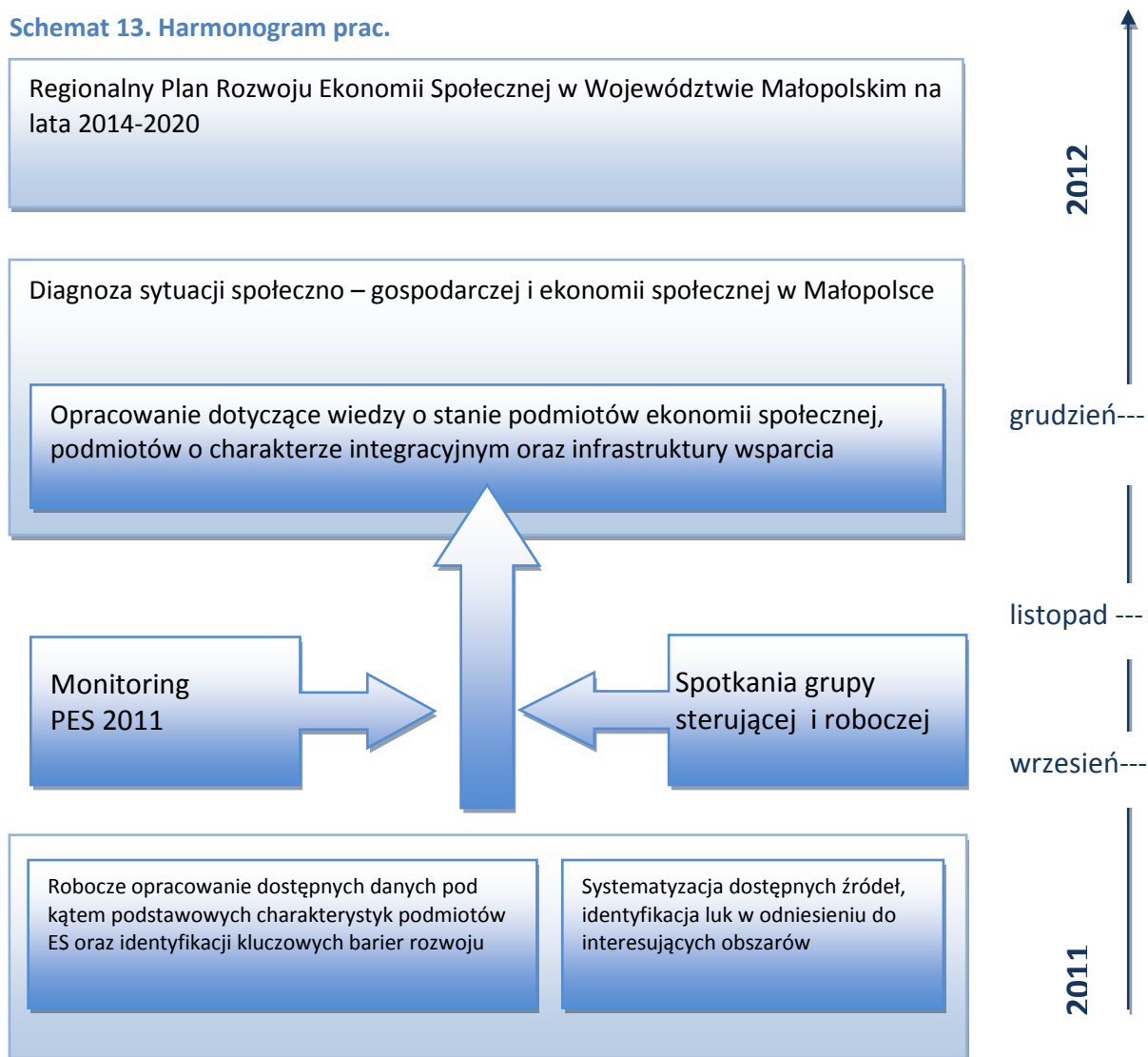
Celem nadrzędnym niniejszego opracowania było dokonanie diagnozy sytuacji społeczno-gospodarczej podmiotów ekonomii społecznej oraz ich otoczenia, która następnie posłużyła do opracowania dokumentu pn. „Regionalny Plan Rozwoju Ekonomii Społecznej w Województwie Małopolskim na lata 2014 - 2020”.

Zebrany materiał miał za zadanie przedstawienie w uporządkowany sposób dostępnych danych w następujących obszarach:

- wiedza o stanie podmiotów ekonomii społecznej (spółdzielnie pracy, spółdzielnie inwalidów i niewidomych, zakłady aktywności zawodowej, organizacje pozarządowe oraz spółki non-profit, spółdzielnie socjalne, kościelne osoby prawne);
- wiedza o stanie podmiotów o charakterze integracyjnym, przygotowujących do działania w sferze ekonomii społecznej: centra integracji społecznej, kluby integracji społecznej, warsztaty terapii zajęciowej;
- wiedza o stanie infrastruktury wsparcia oraz działań podmiotów publicznych na rzecz ekonomii społecznej (jednostki samorządu terytorialnego, przedsiębiorcy, ośrodki wsparcia ekonomii społecznej etc.).

W efekcie przeprowadzonych analiz, dokonano opracowania istniejących danych **na dzień 31 grudnia 2011** pod kątem obszarów wskazanych powyżej, a także zidentyfikowano te zagadnienia, o których dostępna wiedza jest w dużym stopniu niewystarczająca, niepełna i/lub nieaktualna.

Schemat 13. Harmonogram prac.

Źródło: Opracowanie własne.

Dostępne i oczekiwane źródła:

Zestawienie ważniejszych źródeł i badań ogólnopolskich (O) oraz o charakterze regionalnym (R) dotyczących podmiotów ekonomii społecznej, podmiotów integracji społecznej, infrastruktury wsparcia, współpracy NGO z otoczeniem.

Tabela 3. Zestawienie danych obecnych i oczekiwanych.

PRZEDMIOT	DOSTĘPNE ŹRÓDŁA	OCZEKIWANE DANE (dane uzyskane w grudniu 2011 wyróżniono pogrubieniem)
<p>Wiedza o stanie podmiotów ekonomii społecznej (spółdzielnie pracy, spółdzielnie inwalidów i niewidomych, zakłady aktywności zawodowej, organizacje pozarządowe oraz spółki non-profit, spółdzielnie socjalne, kościelne osoby prawne)</p>	<p>2010 – Polskie organizacje pozarządowe w roku 2010. Najważniejsze pytania – podstawowe fakty KLON/JAWOR 2011. (O) Monitoring Przedsiębiorstw Społecznych 2010, ROPS w Krakowie, 2010. (R)</p> <p>2009 – Badanie stowarzyszeń, fundacji i organizacji społecznych (SOF-1) zrealizowane w 2009, GUS, maj 2010 roku. (O)</p> <p>2008 –</p> <ul style="list-style-type: none"> • Przedsiębiorstwa społeczne w Małopolsce. Diagnoza, ROPS w Krakowie, 2008. (R) • Podstawowe dane o stowarzyszeniach, fundacjach i społecznych podmiotach wyznaniowych działających w 2008 r., GUS 2010. (O) • Sprawozdanie z funkcjonowania ustawy o działalności pożytku publicznego i wolontariacie za rok 2008, Warszawa 2010, MPIPS. (O) • Diagnoza problemów funkcjonowania organizacji pożytku publicznego, PTS na zlecenie MPIPS, 2008. (O) • Zakłady Aktywności Zawodowej. Raport z badania (za rok 2008), TNS OBOP dla Państwowego Funduszu Rehabilitacji Osób Niepełnosprawnych, 2009. (O) • Ważniejsze badania Stowarzyszenia Klon/Jawor (O): <ul style="list-style-type: none"> - Podstawowe fakty o organizacjach pozarządowych w roku 2008, Seria „Badania aktywności obywatelskiej” <i>Marta Gumkowska, Jan Herbst, Przemysław Radecki.</i> - "Od trzeciego sektora do przedsiębiorczości społecznej - wyniki badań 	<p>Monitoring PES 2011, ROPS w Krakowie „Raport z badania IDI wśród liderów spółdzielni socjalnych w Małopolsce”, 2011, ROPS w Krakowie</p> <p>Ogólnopolskie badanie PES 2011 realizowane przez GUS</p> <p>Badanie przedsiębiorstw społecznych, ISP w roku 2010 i 2011</p> <p>Sprawozdanie z funkcjonowania ustawy o działalności pożytku publicznego i wolontariacie za rok 2009</p>

	<p>ekonomii społecznej w Polsce", Warszawa 2008.</p> <ul style="list-style-type: none"> - "Ekonomizacja organizacji pozarządowych. Możliwość czy konieczność?" Jan Jakub Wygnański, Warszawa 2008. - "Społeczny kontekst rozwoju ekonomii społecznej w Polsce w latach 2005-2007. Raport z badań" Anna Baczek, Agnieszka Ogrocka, Warszawa 2008. - "Przedsiębiorstwo ekonomii społecznej w środowisku lokalnym", Warszawa 2008. 	
<p>Wiedza o stanie podmiotów o charakterze integracyjnym, przygotowujących do działania w sferze ekonomii społecznej: centra integracji społecznej, kluby integracji społecznej, warsztaty terapii zajęciowej.</p>	<p>CIS – Monitoring PS 2010, ROPS w Krakowie. (R)</p>	<p>CIS, KIS, WTZ – Monitoring PES 2011, ROPS w Krakowie</p> <p>Ogólnopolskie badania KIS, 2010, MPIPS (O)</p>
<p>Wiedza o stanie infrastruktury wsparcia oraz działań podmiotów publicznych na rzecz ekonomii społecznej (jednostki samorządu terytorialnego, przedsiębiorcy, ośrodki wsparcia ekonomii społecznej etc.)</p>	<ul style="list-style-type: none"> • Sprawozdanie z badania opinii na temat skuteczności realizowanych interwencji służących rozwojowi ekonomii społecznej w Małopolsce, czerwiec 2011, ROPS (R) • Diagnoza stanu współpracy organizacji pozarządowych w Małopolsce, 2010. (R) • Diagnoza organizacji infrastrukturalnych oraz identyfikacja zapotrzebowania organizacji pozarządowych na usługi świadczone przez organizacje infrastrukturalne, maj 2010. (O) • Badanie „Monitoring współpracy Urzędów i ich jednostek podległych i nadzorowanych z sektorem pozarządowym za 2009 r.”, 2010 Klon/Jawor i Departament Pożytku Publicznego Ministerstwa Pracy i Polityki Społecznej, Raport: Współpraca organizacji pozarządowych i administracji publicznej w roku 2009. (O) • Sprawozdanie z funkcjonowania ustawy o działalności pożytku publicznego i wolontariacie za rok 2008, Warszawa 2010, MPIPS. (O) 	

Źródło: Opracowanie własne.

Komentarz do źródeł:

Sektor ekonomii społecznej charakteryzuje się dużym zróżnicowaniem podmiotów, które go tworzą. Jednym z kluczowych kryteriów różnicujących podmioty ekonomii społecznej jest forma prawna i wynikająca z niej specyfika funkcjonowania organizacji. Ewidentny jest niedobór rzetelnych i przede wszystkim aktualnych badań, także porównawczych, odwołujących się do poszczególnych kategorii podmiotów i analizujących uwarunkowania ich funkcjonowania oraz identyfikujących wyzwania i ograniczenia specyficzne dla danego typu organizacji. Dane, które są (lub będą w niedługiej perspektywie dostępne) często obciążone są jednym bądź kilkoma z wymienionych poniżej ograniczeń:

- dotyczą całego kraju i nie uwzględniają specyfiki regionalnej albo robią to w ograniczonym stopniu (najczęściej wybrane statystyki w sprawozdaniach);
- dane zostały zebrane w innym celu, więc nie zaspokajają w pełni potrzeb informacyjnych z punktu widzenia opracowania diagnozy regionalnej (np. CBOS, Działalność społeczna Polaków, Diagnoza stanu współpracy organizacji pozarządowych w Małopolsce, a nawet oczekiwane wyniki badania przedsiębiorstw społecznych przeprowadzone przez GUS dla MRR ze względu na brak reprezentatywności na poziomie regionalnym);
- nie są aktualne (np. dostępne dane GUS są za 2008 rok, bazy NGO.pl);
- są niskiej jakości;
- są niepełne, czasami wręcz szczątkowe i nie dostarczają wiedzy o kluczowych kwestiach z punktu widzenia planowanej diagnozy i konstruowanych celów strategii (w szczególności dane dotyczące KIS, WTZ, CIS, spółek prawa handlowego i innych);
- przebadana próba jest zbyt mała, aby można na tej podstawie wyciągać jakiegokolwiek wnioski (np. opracowywane obecnie wyniki badania KIS przeprowadzonego przez Departament Pożytku Publicznego MPIPS nie dostarczą aktualnych danych z poziomu regionalnego z uwagi na bardzo niski – 1 podmiot – udział małopolskich KIS w badaniu);
- są niespójne, dostarczają rozbieżnych informacji, często trudnych do porównania (dotyczy to w szczególności baz REGON, KRS, NGO.pl – przykładowo rozbieżności dotyczące liczby WTZ);
- dane są rozproszone (np. informacje dotyczące otoczenia podmiotów ekonomii społecznej, infrastruktury wsparcia, przedsiębiorstw społecznych itp.).

Podsumowując, brakuje danych, które zbierane byłyby cyklicznie, systematycznie i umożliwiały wielowymiarową diagnozę sytuacji podmiotów ekonomii społecznej w regionie.

Ważnym uzupełnieniem wyników monitoringu byłoby także **przeprowadzenie komplementarnych względem niego badań, o różnym charakterze i skali**⁴²:

1.1. Jakościowych badań identyfikujących przyczyny zaprzestawania działalności przez przedsiębiorstwa społeczne, ponieważ umożliwiłoby to pogłębienie wyników w zakresie

⁴² Rekomendowane uzupełnienia z punktu 1.1 oraz 1.2: Monitoring przedsiębiorstw społecznych, 2010, s. 15. Punkt 1.3 podany na podstawie: *Sprawozdanie z badania opinii na temat skuteczności realizowanych interwencji służących rozwojowi ekonomii społecznej w Małopolsce*, czerwiec 2011, ROPS.

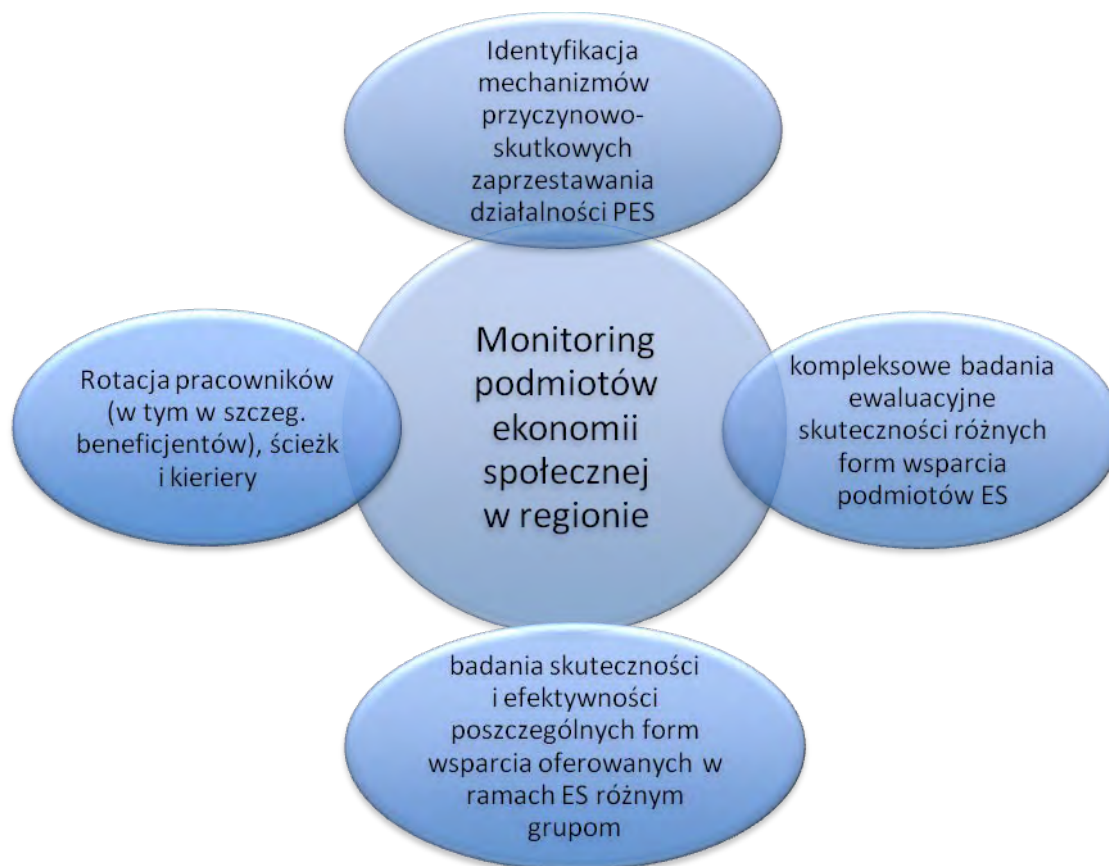
kluczowych barier utrudniających funkcjonowanie przedsiębiorstw społecznych oraz identyfikację czynników sprzyjających przetrwaniu PES na rynku.

1.2. Pogłębionych badań wymaga kwestia rotacji (przyjęć i odejść) pracowników przedsiębiorstw (a przede wszystkim zatrudnionych beneficjentów), ponieważ pozwoliłoby to na bardziej precyzyjne określenie ścieżek kariery pracowników organizacji, w tym osób będących równocześnie jej beneficjentami.

1.3. Brakuje kompleksowych badań ewaluacyjnych skuteczności różnych form wsparcia podmiotów ES, o ile będzie to możliwe mierzących ich efekt netto.

1.4. Zadaniem ambitnym, ale potrzebnym dla właściwego zdefiniowania miejsca ekonomii społecznej w polityce rozwoju regionalnego, a zwłaszcza w polityce społecznej i rynku pracy jest opracowanie i wdrożenie narzędzi do badania skuteczności i efektywności poszczególnych form wsparcia oferowanych w ramach ekonomii społecznej, dających jednocześnie możliwość porównania kosztów i osiągniętych efektów z alternatywnymi, tradycyjnymi metodami świadczenia wsparcia osobom wykluczonym lub zagrożonym wykluczeniem społecznym.

Schemat 14. Schemat potrzebnych badań w Małopolsce w obszarze ekonomii społecznej.

Źródło: Opracowanie własne.

VIII.2. Organizacje pozarządowe w Małopolsce.

Na podstawie krajowego rejestru urzędowego podmiotów gospodarki narodowej REGON Głównego Urzędu Statystycznego⁴³ z 2008 roku liczba zarejestrowanych organizacji pozarządowych w Polsce wynosiła 132 772⁴⁴, z czego 11,5 tys. zarejestrowanych było w województwie małopolskim, co stanowi 8,7% ogółu organizacji pozarządowych w skali ogólnopolskiej. Taka liczba podmiotów trzeciego sektora lokuje Małopolskę na 4 pozycji w rankingu województw. Jednak lepszym wskaźnikiem rozwoju sektora pozarządowego w regionie jest wskaźnik, który odnosi liczbę podmiotów zarejestrowanych na terenie województwa do liczby jego mieszkańców. Wówczas pozycja Małopolski jest wyraźnie niższa (9 pozycja) ze wskaźnikiem dostępności równym 35 (na podstawie REGON). Z kolei według danych z Krajowego Rejestru Sądowego⁴⁵ liczba zarejestrowanych w Małopolsce podmiotów wynosiła 6 996, a w przeliczeniu na 10 tys. mieszkańców - 21,36. Pomimo istotnych różnic w wartościach bezwzględnych, pozycja Małopolski określona na podstawie liczby zarejestrowanych podmiotów trzeciego sektora utrzymuje się w obydwu rejestrach tak samo wysoko (4 lokata).

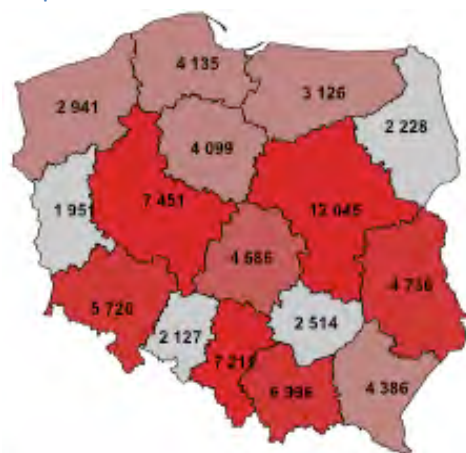
⁴³ Dane na podstawie MIPIS, Sprawozdanie z funkcjonowania ustawy o działalności pożytku publicznego i wolontariacie za rok 2008, Warszawa, 2010.

⁴⁴ W tym: 78 536 stowarzyszeń i 9 595 fundacji, 14 119 jednostek organizacyjnych Kościoła Katolickiego, 1 445 jednostek innych kościołów i związków wyznaniowych, 3 801 organizacji społecznych oddzielnie nie wymienionych, 19 064 związków zawodowych, 5 649 organizacji samorządu gospodarczego i zawodowego, 234 partii politycznych oraz 329 organizacji pracodawców. Z kolei według Stowarzyszenia Klon/Jawor i ISP w 2010 roku (stan REGON na 01.10.2010) w Polsce zarejestrowanych było 12 tys. fundacji i 71 tys. stowarzyszeń (nie licząc OSP). Aktualne dane dostępne w REGON o liczbie tych podmiotów w kraju i w Małopolsce udostępnione zostaną przez GUS do opracowania uzupełniającego.

⁴⁵ Różnice między dwoma systemami wyjaśnia się w źródłowym dokumencie następująco: „REGON i KRS są autonomicznymi rejestrami, które charakteryzują się brakiem komplementarności oraz brakiem możliwości komparatywnego zestawienia danych dotyczących zarejestrowanych podmiotów. Taki stan rzeczy spowodowany jest odmienną nomenklaturą form prawnych podlegających wpisowi do każdego z rejestrów, wynikającą z tego klasyfikacją podmiotów sektora pozarządowego, jak również różnicą w zastosowaniu systemów informatycznych rejestrujących informacje. Ponadto w rejestrze REGON znajduje się więcej podmiotów niż w rejestrze KRS, w którym podmioty kościelne i wyznaniowe figurują tylko wtedy, jeśli posiadają status organizacji pożytku publicznego. Warto również zwrócić uwagę na to, iż w REGON wpisane są organizacje, które już nie istnieją, tzn. nie prowadzą faktycznie działalności”.

Mapa 1. Liczba fundacji i stowarzyszeń w zróżnicowaniu regionalnym w zależności od rejestru.

Mapa 1 – KRS

Mapa 2 - REGON

Źródło: Sprawozdanie z funkcjonowania ustawy o działalności pożytku publicznego i o wolontariacie za 2008 rok.

Z kolei badanie SOF-1 przeprowadzone w 2009 roku przez Urząd Statystyczny⁴⁶, po zweryfikowaniu aktywności zarejestrowanych podmiotów⁴⁷, wykazało, że na dzień 31 grudnia 2008 r. aktywnych było łącznie 71 tys. podmiotów. A zatem, po wyłączeniu tzw. “martwych dusz” (co czwarta z ponad 93 tys. objętych badaniem jednostek nie prowadziła działalności) na terenie Małopolski lokowało się, 6,6 tys. aktywnych stowarzyszeń, fundacji i innych organizacji (a 5,4 tys. bez ochotniczych straży pożarnych), co stanowiło 3 wynik w skali kraju.

Tabela 4. Liczba aktywnych fundacji, stowarzyszeń i organizacji społecznych w Małopolsce i w kraju.

	Fundacje, stowarzyszenia i inne organizacje społeczne (w tysiącach)							
	ogółem		w tym, organizacje pożytku		fundacje		stowarzyszenia i organizacje społeczne	
	A	B	A	B	A	B	A	B
Polska	70,9	100	6,2	100	5,9	100	64,9	100
Małopolska	6,6	9,3	0,5	8,0	0,7	11,8	6	9,1

A - liczba aktywnych organizacji w tysiącach

B - odsetek aktywnych organizacji

Źródło: GUS, badanie SOF-1 z 2009.

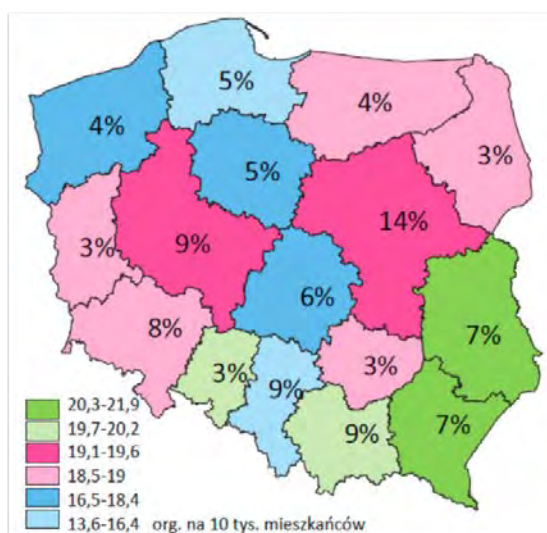
⁴⁶ GUS, Badanie stowarzyszeń, fundacji i organizacji społecznych (SOF-1) zrealizowane w 2009z 17 maja 2010 roku. Raport dostępny na stronie http://www.stat.gov.pl/cps/rde/xbcr/gus/PUBL_gs_wstep_inf_nt_wyn_2009.pdf (dostęp 26.08.2011).

⁴⁷ Aktywne organizacje to takie, które prowadziły działalność statutową w 2008 roku. Badanie objęło wszystkie stowarzyszenia i podobne organizacje społeczne oraz fundacje, które na koniec 2008 r. znajdowały się w prowadzonej przez GUS Bazie Jednostek Statystycznych. Wyniki badania wskazały, że co czwarta z ponad 93 tys. objętych badaniem jednostek nie prowadziła działalności, a więc na dzień 31 grudnia 2008 r. aktywnych było 71 tys.

Porównywalna liczba aktywnych podmiotów znalazła się w województwie wielkopolskim, a największa liczba organizacji (10 tys.) miała siedzibę na terenie województwa mazowieckiego. Wskazuje to, że w Małopolsce, **w porównaniu do reszty województw, potencjał sektora mierzony liczbą aktywnych podmiotów jest stosunkowo wysoki.**

Warto odnotować, że w porównaniu do innych województw **wysoka jest zwłaszcza liczba fundacji.** W województwie małopolskim znalazło się blisko 12% wszystkich podmiotów z tej kategorii, co stanowi drugi wynik w kraju, po liderze, którym jest województwo mazowieckie (w tym regionie lokowała się co 3 aktywnie działająca fundacja).

Mapa 2. Odsetek organizacji w województwach i liczba organizacji w przeliczeniu na mieszkańców.

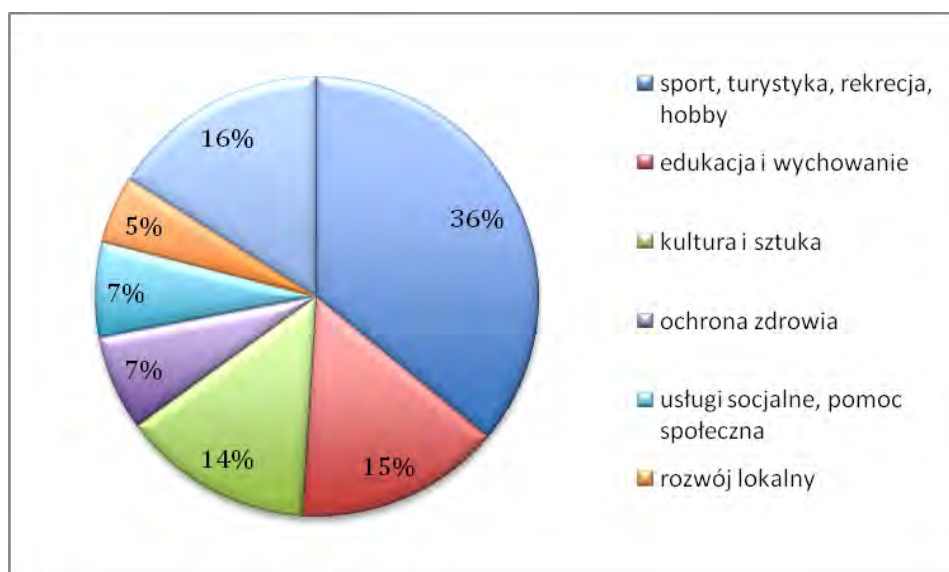

Źródło: GUS, badanie SOF-1 z 2009.

Wyższa od średniej krajowej jest także dostępność aktywnych stowarzyszeń, podobnych organizacji społecznych i fundacji dla ludności w Małopolsce. Zgodnie z danymi z badania SOF-1 średnio w Polsce w przeliczeniu na 10 tys. osób przypadało 18,6 ww. organizacji, w tym 1,5 fundacji oraz 17,1 stowarzyszeń i podobnych organizacji społecznych. W przypadku Małopolski, tak mierzona dostępność, jest wyższa i plasuje się w przedziale 19,7-20,2 organizacji na 10 tys. mieszkańców.

Odnośnie aktywności ekonomicznej organizacji baza danych SOF-1 z 2009 dostarcza informacji wyłącznie w zakresie tego czy dana organizacja prowadziła lub nie - działalność gospodarczą. Zgodnie z tymi danymi, wśród fundacji i stowarzyszeń w Małopolsce, ok. 10% prowadzi działalność gospodarczą.

Wykres 1. Odsetek fundacji i stowarzyszeń wskazujący na dany obszar działania jako najważniejszy.

Źródło: Opracowanie własne na podstawie: Polskie Organizacje Pozarządowe 2010.

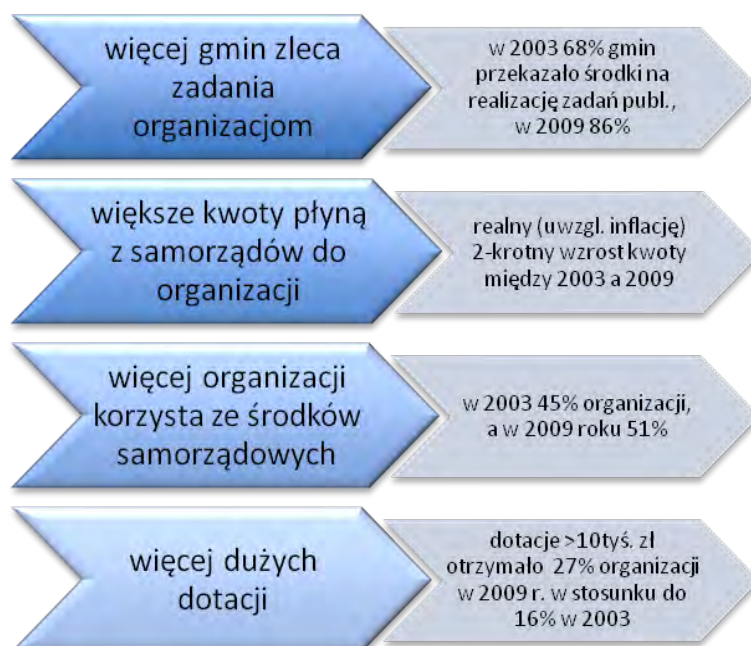
Charakteryzując polski sektor pozarządowy, warto odwołać się do badań Stowarzyszenia Klon/ Jawor z 2010 roku⁴⁸ (dane w ujęciu regionalnym nie są jednak prezentowane). I tak, ze względu na główne obszary aktywności tych organizacji – wykres powyżej – można stwierdzić, że **“Trzonem polskiego sektora pozarządowego są stowarzyszenia zajmujące się sportem, turystyką lub po prostu hobby – jest to główne pole działań ponad jednej trzeciej wszystkich polskich organizacji (poza OSP).”** Kolejne 30% stanowią podmioty działające głównie w obszarze edukacji i wychowania oraz kultury i sztuki. Tymczasem cztero- nawet pięciokrotnie mniej jest organizacji skupiających się na usługach socjalnych i pomocy społecznej, podobnie w przypadku organizacji, które działają na polu ochrony zdrowia czy rozwoju lokalnego, a zatem tych organizacji, z którymi powszechnie kojarzymy trzeci sektor.

Organizacje oceniają swoją sytuację stosunkowo pozytywnie. Najwyżej oceniają aspekty związane z własną działalnością – jakością świadczonych usług, kompetencjami pracujących w niej osób, jakością zarządzania czy wizerunkiem społecznym/reputacją podmiotu (ocena 4,5 na 5 stopniowej skali). **Najgorzej oceniane są aspekty finansowe** – sytuacja finansowa organizacji, poziom zarobków, stan i poziom wyposażenia w organizacji (ocena oscyluje wokół środka skali). Ale co warto dostrzec, jest nieznacznie wyższa niż w latach poprzednich.

Badanie dostarcza także interesujących informacji o finansowych aspektach działalności organizacji pozarządowych. Podstawowym wnioskiem jest fakt **ogromnego rozwarstwienia sektora w skali dostępnych środków finansowych.**

⁴⁸ Polskie Organizacje Pozarządowe 2010. Najważniejsze pytania, podstawowe fakty. Stowarzyszenie Klon/ Jawor.

Schemat 15. Wnioski w obszarze finansowych relacji samorządów lokalnych i organizacji pozarządowych.

Źródło: Polskie Organizacje Pozarządowe 2010.

Informacje te są istotne zwłaszcza w kontekście wyników dotyczących głównych źródeł finansowania organizacji pozarządowych. Największą grupę z nich (aż 43%) stanowią te podmioty, których kluczowym źródłem finansowania działalności są środki publiczne (samorządowe, rządowe i zagraniczne), podczas gdy tylko 7% bazuje na samodzielnie wypracowanym zysku. W 2009 roku strumień środków, który przepłynął od gmin do organizacji pozarządowych przekroczył 1,2 mld złotych. Ze środków unijnych w 2009 roku korzystała co 11 polska organizacja samorządowa, przy czym znacznie częściej aplikowały o nie organizacje działające na skalę ponadpaństwową - 43% (24% z sukcesem) niż te działające na skalę lokalną - 15% (8% z sukcesem).

Znacznie **mniejsze zainteresowanie (i idące za tym wykorzystanie) środków unijnych w porównaniu do środków krajowych**, potwierdzają także badania monitoringu małopolskich przedsiębiorstw społecznych. Istotną różnicą jest jednak ważność poszczególnych strumieni środków w budżecie – w przypadku badanych przedsiębiorstw, dla ponad połowy, głównym źródłem dochodu były wypracowane przez siebie środki, a środki publiczne (krajowe) plasowały się na drugiej pozycji. Warto jednak pamiętać, że badanie ogólnopolskie brało pod uwagę wszystkie organizacje z tego sektora, podczas gdy badanie małopolskie - podmioty zaangażowane w działalność ekonomiczną.

Wnioski płynące z dokonanego w badaniu ogólnopolskim bilansu ostatnich lat zaprezentowano na poniższym schemacie:

VIII.3. Pozostałe podmioty ekonomii społecznej i integracji

Poza omawianymi wyżej organizacjami pozarządowymi, według dostępnych danych, w Małopolsce

na koniec 2011 roku funkcjonowała następująca liczba podmiotów:

Tabela 5. Liczebność podstawowych kategorii podmiotów w regionie.

L.P.	FORMA PRAWNA PODMIOTU	LICZBA PODMIOTÓW W MAŁOPOLSCE	ŹRÓDŁO DANYCH
1	Zakłady Aktywności Zawodowej	5	KLON/JAWOR ⁴⁹ Małopolski Informator Społeczny ⁵⁰
2	Centra Integracji Społecznej	5	KLON/JAWOR Małopolski Informator Społeczny
3	Kluby Integracji Społecznej	12	Małopolski Informator Społeczny
4	Warsztaty Terapii Zajęciowej	68	KLON/JAWOR
		32	Małopolski Informator Społeczny
3	Spółdzielnie inwalidów i niewidomych	28 (w tym 1 sp. niewid.)	KLON/JAWOR
4	Spółdzielnie pracy	135	KLON/JAWOR
5	Spółdzielnie socjalne	37	Ogólnopolski Związek Rewizyjny Spółdzielni Socjalnych (OZRSS) ⁵¹
		14 (w tym 1 w likwidacji)	KLON/JAWOR
6	Spółki non-profit	b.d. ⁵²	

Źródło: Opracowanie własne.

Analiza geograficznego rozmieszczenia podmiotów ekonomii społecznej w Małopolsce wskazuje na bardzo wyraźne zróżnicowanie w tym aspekcie.

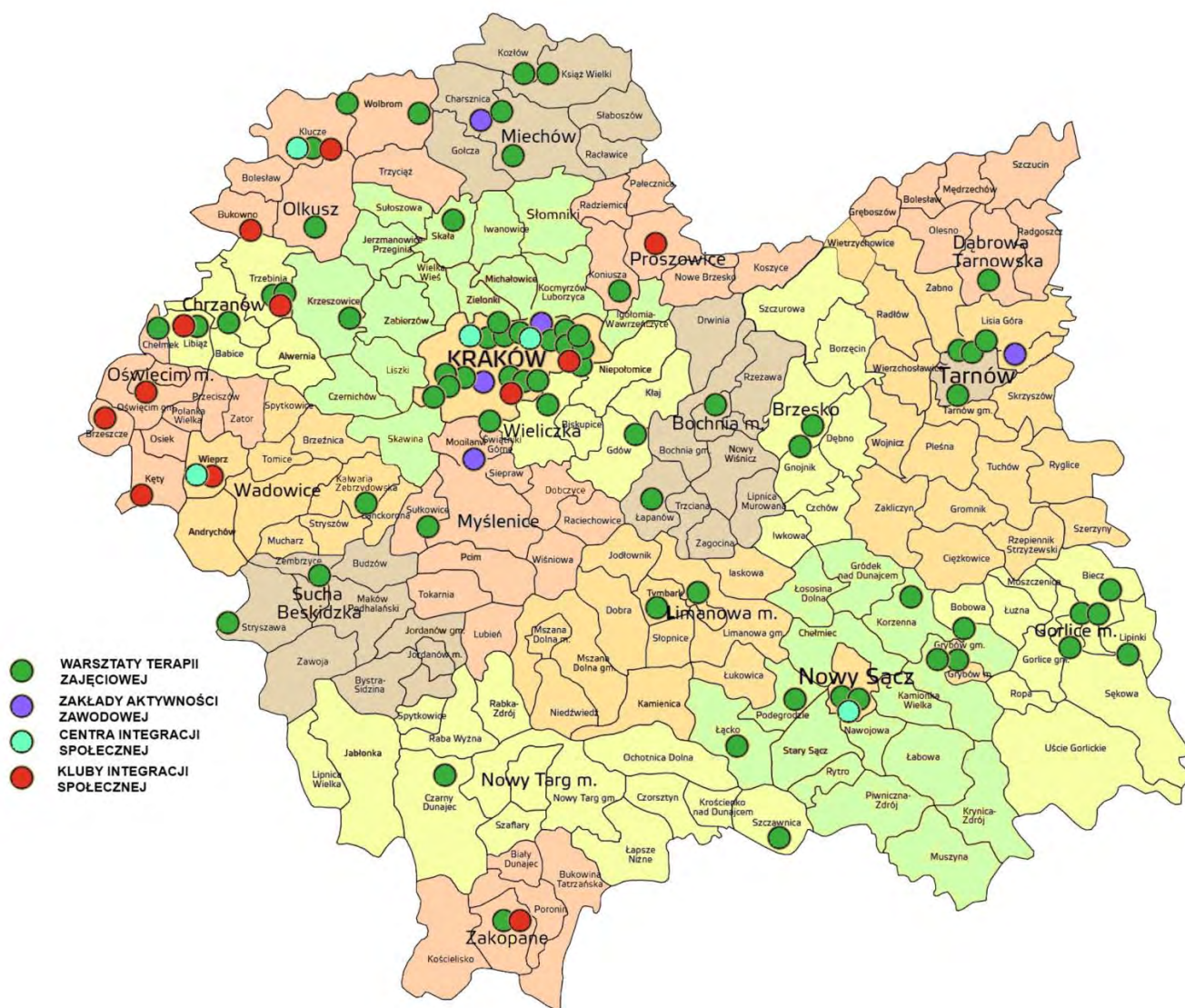
Mapa 3. Geograficzne rozmieszczenie wybranych podmiotów ES w regionie.

⁴⁹ Baza KLON/JAWOR <http://bazy.ngo.pl>.

⁵⁰ Małopolski Informator Społeczny prowadzony i aktualizowany przez Małopolski Obserwatorium Polityki Społecznej <http://www.mis.rops.krakow.pl/>.

⁵¹ OZRSS <http://www.ozrss.pl/kmal.htm> (data pobrania 31.12.2011)

⁵² W bazie danych teleadresowych przygotowanej przez ROPS na potrzeby Monitoringu PS w 2010 roku figurowały 3 podmioty o tej formie prawnej i w ramach przeprowadzonego badania ich dane potwierdzono.

Źródło: Opracowanie własne.

Absolutnie dominującym ośrodkiem, wokół którego koncentrują się różne kategorie podmiotów, jest Kraków. Poza Krakowem, stosunkowo duża liczba podmiotów skoncentrowana jest w okolicy Tarnowa, Chrzanowa, Nowego Sącza i Gorlic, a więc można pokusić się o stwierdzenie, że powstawaniu tego typu podmiotów sprzyja bliskość ośrodków miejskich, które jednocześnie stanowią siedziby powiatów.

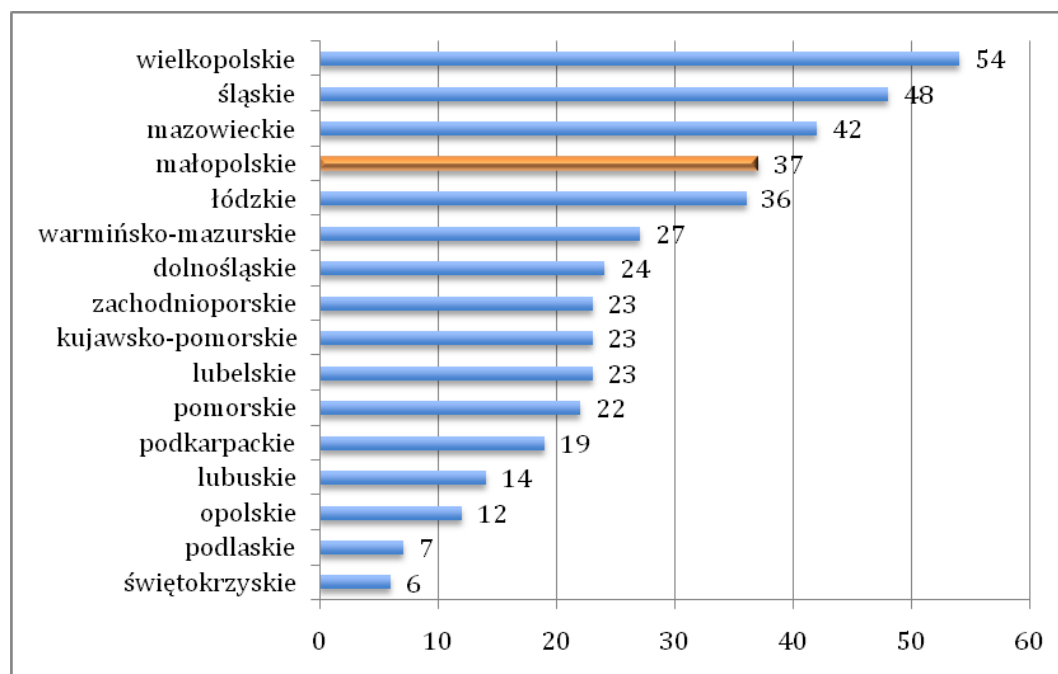
Wyraźnie można także zaobserwować zróżnicowanie między północno- zachodnią częścią regionu i częścią południowo-wschodnią, która jest znacznie uboższa pod względem liczby analizowanych organizacji, za wyjątkiem warsztatów terapii zajęciowej, które w podobnej ilości lokują się w obydwu częściach (ale warto mieć na uwadze duże rozbieżności pomiędzy bazami, które mogą świadczyć o nieaktywności wielu podmiotów). W części południowo – wschodniej ulokowany jest 1 KIS (powiat tatrzański) w stosunku do 11 w części północno – zachodniej regionu, a także 1 ZAZ (powiat tarnowski) oraz 1 CIS (powiat nowosądecki). Analizując łącznie wszystkie kategorie podmiotów

najgorzej wygląda sytuacja w powiecie dąbrowskim, w którym znajduje się zaledwie 1 WTZ.

SPÓŁDZIELNIE SOCJALNE

W przypadku spółdzielni socjalnych pierwszą kwestią, którą można zauważyć jest duża zmienność liczebności tej grupy podmiotów. Według stanu na lipiec 2010 r. zarejestrowanych było w Polsce 238 spółdzielni socjalnych, w kwietniu 2011 roku ich liczba wynosiła już 320, a według danych na sierpień 2011 ich liczba wynosi 366⁵³, a na koniec grudnia już 415. W Małopolsce, według tych samych danych, funkcjonuje obecnie 37 spółdzielni socjalnych co lokuje ją stosunkowo wysoko w rankingu województw, bo na 4 miejscu. Liderem jest tu województwo wielkopolskie, w którym zarejestrowane są aż 54 spółdzielnie.

Wykres 2. Liczba spółdzielni socjalnych według województw.

Źródło: Opracowanie własne na podst. danych OZRSS

Także w Małopolsce możemy zaobserwować dynamiczny przyrost liczby spółdzielni w ostatnim okresie – aż 18 powstało w ciągu ostatniego roku, co sprawiło, że liczba spółdzielni socjalnych w regionie niemal podwoiła się.

Jednocześnie, na bazie doświadczeń z realizacji monitoringu przedsiębiorstw społecznych w 2010 roku w Małopolsce⁵⁴ można domniemywać, że część z tych spółdzielni nie jest już aktywna, a zatem faktyczna ich liczba jest niższa.

W przypadku spółdzielni socjalnych jeszcze bardziej wyraźna jest ich koncentracja w stolicy regionu, w którym ulokowanych jest blisko 80% podmiotów. Tylko 7 podmiotów wskazało na swoją siedzibę

⁵³ Według danych Ogólnopolskiego Związku Rewizyjnego Spółdzielni Socjalnych.

⁵⁴ Por. Informacje na temat realizacji badania w raporcie: Frączek M. i inni, Monitoring PS, 2010.

poza Krakowem.

ZAKŁADY AKTYWNOŚCI ZAWODOWEJ

Podstawę prawną dla tworzenia zakładów aktywności zawodowej (ZAZ) stanowi Ustawa z dnia 27 sierpnia 1997 r. o rehabilitacji zawodowej i społecznej oraz zatrudnianiu osób niepełnosprawnych (Dz. U. 08.14.92 z późn. zm.). Koszty utworzenia i działalności ZAZ pochodzą z dofinansowania PFRON z zastrzeżeniem, że dofinansowanie ze środków Funduszu w 2008 r. kosztów działania ZAZ wynosi – 90% tych kosztów, a kosztów utworzenia ZAZ – 75% tych kosztów. Środki na założenie ZAZ mogą pochodzić także z samorządu terytorialnego lub innych źródeł.⁵⁵

W Małopolsce funkcjonuje 5 zakładów aktywności zawodowej:

1. "U Pana Cogito" Pensjonat i Restauracja.
2. Stowarzyszenie Kulturalno-Oświatowe „Piast” im. Wincentego Witosa.
3. Zakład Aktywności Zawodowej "Pensjonat na Wzgórzach" przy Stowarzyszeniu Integracyjnym Aktywizacji Zawodowej i Społecznej Osób Niepełnosprawnych "Szansa".
4. Zakład Aktywności Zawodowej przy Konwencie OO. Bonifratrów w Konarach.
5. Zakład Aktywności Zawodowej przy Stowarzyszeniu Pomocy "Szansa".

Dwa spośród nich funkcjonują w Krakowie, jeden w stosunkowo niedużej odległości od stolicy regionu, bo wciąż w powiecie krakowskim (w Świątnikach Górnych). Dwa pozostałe podmioty znajdują się w powiatach: tarnowskim i miechowskim.

Warto zwrócić uwagę, że w całej południowej części regionu nie ulokowała się żadna tego typu placówka (por. Mapa 2). Sytuacja Małopolski jednak i tak prezentuje się stosunkowo dobrze na tle pozostałej części kraju. Z 53 funkcjonujących ZAZ (stan na 2008) około 10% znajduje się w Małopolsce, podczas gdy w województwach podlaskim czy lubuskim nie założono żadnego podmiotu tego typu, a nawet w województwie Mazowieckim znajdują się jedynie 3 takie podmioty.

Jak wskazują badania⁵⁶ przeprowadzone na całej populacji ZAZ w kraju, niewielka liczba działających w Polsce ZAZ wynika, zdaniem kierowników (badanie jakościowe), z niesprzyjającego ustawodawstwa, braku motywacji dla organizatorów, trudności związanych z przygotowaniem wniosku i finansowaniem ZAZ oraz długimi terminami załatwiania kwestii formalnych.

Z kolei kluczowymi trudnościami w ich funkcjonowaniu są:

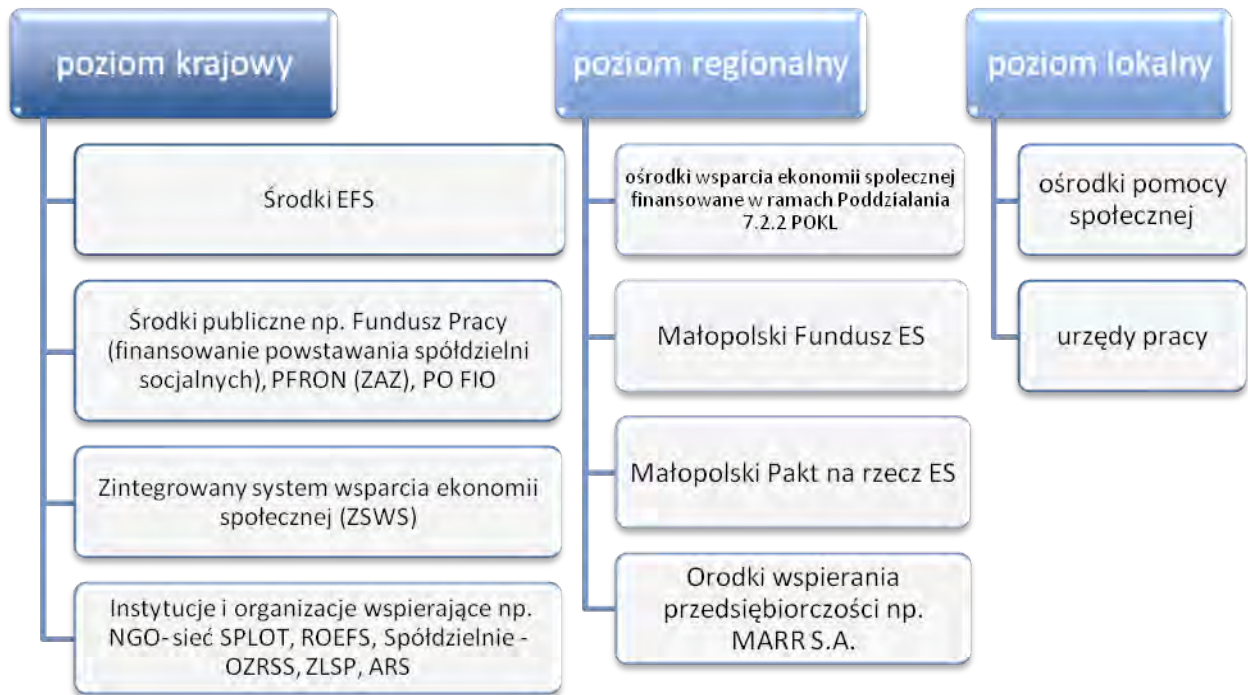
- ograniczenia w wydatkowaniu własnych dochodów/zysków wypracowanych w ramach prowadzonej działalności gospodarczej;
- niejasne, wręcz złe regulacje prawne oraz
- niedostateczne dofinansowanie ZAZ.

⁵⁵ Zgodnie z art. 29, ust. 3 Ustawy o rehabilitacji zawodowej i społecznej oraz zatrudnianiu osób niepełnosprawnych.

⁵⁶ Zakłady Aktywności Zawodowej Raport z badania, TNS OBOP dla Państwowego Funduszu Rehabilitacji Osób Niepełnosprawnych, 2009.

VIII.4. Infrastruktura wsparcia Ekonomii Społecznej.

Schemat 16. Infrastruktura wsparcia ekonomii społecznej w Małopolsce.

Źródło: Opracowanie własne.

Publiczne środki krajowe

Pośród rozmaitych narzędzi i organizacji zaprojektowanych, aby wspierać podmioty ekonomii społecznej zdecydowanie ważnym ogniwem są publiczne środki krajowe, przede wszystkim ze względu na przytaczane wyżej dane, potwierdzające ich wagę w budżecie organizacji, a także skalę korzystania z tych środków. Wspomniano powyżej, przy okazji opisu zakładów aktywności zawodowej, że koszty związane z tworzeniem i działaniem ZAZ mogą być finansowane ze środków Państwowego Funduszu Rehabilitacji Osób Niepełnosprawnych (PFRON), samorządu terytorialnego, a także z innych źródeł. Z kolei w ramach środków pochodzących z Funduszu Pracy możemy dofinansować utworzenie spółdzielni socjalnej.

Wartym analizy jest także Program Operacyjny FIO, który stanowi kontynuację Funduszu Inicjatyw Obywatelskich, realizowanego w latach 2005-2007 w formie programu rządowego, a w 2008 r. w formie rezerwy celowej budżetu państwa. Jego celem jest zwiększenie udziału organizacji pozarządowych oraz podmiotów kościelnych i związków wyznaniowych prowadzących działalność pożytku publicznego w realizacji zadań publicznych w ramach kształtowanych i prowadzonych na zasadach partnerstwa i pomocniczości polityk publicznych⁵⁷.

Zgodnie z ustawą o działalności pożytku publicznego i o wolontariacie (art. 3 ust. 3 pkt 1), podmiotami uprawnionymi do ubiegania się o środki finansowe w ramach Programu FIO są organizacje pozarządowe oraz kościelne osoby prawne i jednostki organizacyjne, a także spółdzielnie socjalne. Jednak **w ramach tego mechanizmu dofinansowanie swojej działalności znajdują przede wszystkim stowarzyszenia**, które stanowią aż ¾ beneficjentów (jest to efekt także tego, że jest to najliczniejsza kategoria z uprawnionych podmiotów) oraz fundacje – średnio 1/5 wniosków dofinansowanych należy do tej kategorii podmiotów. Pozostali beneficjenci, czyli podmioty inne niż stowarzyszenia i fundacje, stanowiły w latach 2005-2009 grupę w przedziale od 4% do 6%.

W województwie małopolskim w latach 2006-2010 dofinansowanie otrzymało łącznie 313 projektów na kwotę 20,445,802.05 zł. Warto natomiast podkreślić bardzo dużą asymetrię na mapie dotacji FIO w województwie, a mianowicie połowa zaakceptowanych projektów w latach 2006-2010 pochodziła z Krakowa i na ich realizację przeznaczono ponad 11,5 mln złotych czyli więcej niż połowę wszystkich środków dla regionu. Dla porównania, w powiecie dąbrowskim w ciągu tych lat żaden projekt nie otrzymał dofinansowania, a w powiecie miechowskim takie środki otrzymał tylko jeden wniosek (w 2007 roku).

Zintegrowany system wsparcia ekonomii społecznej

"Zintegrowany system wsparcia ekonomii społecznej" to z kolei systemowy projekt realizowany od 2009 do 2013 roku przez Centrum Rozwoju Zasobów Ludzkich w ramach Priorytetu I PO KL „Zatrudnienie i integracja społeczna, działanie 1.2 Wsparcie systemowe instytucji promocji i integracji społecznej. Wartość projektu to 55 993 558, 89 PLN.

Logika projektu przedstawiona została na poniższym schemacie.

⁵⁷ Na podst. Fundusz Inicjatyw Obywatelskich <http://fio.pozytek.gov.pl/> (01.09.2011).

Schemat 17. Logika projektu systemowego ZSWES.

Źródło: Opracowanie własne na podstawie <http://www.kapitalludzki.gov.pl/>.

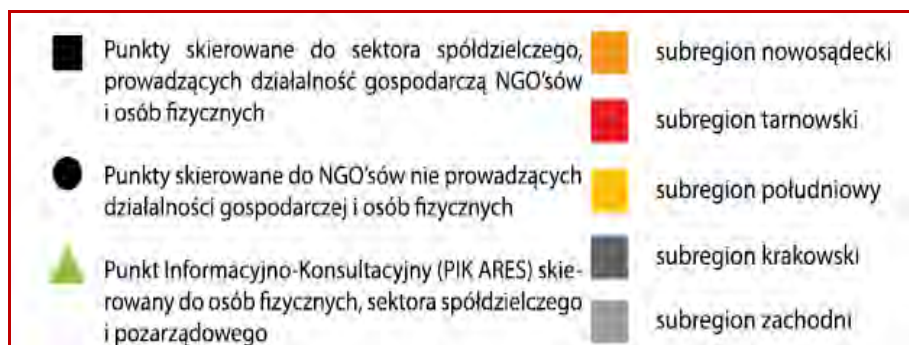
Instytucje/organizacje statutowo i faktycznie działające na rzecz wsparcia poszczególnych typów PES:

- a) spółdzielni (nie tylko socjalnych) - Związek Lustracyjny spółdzielni Pracy i Agencja Rozwoju spółdzielczości <http://www.spoldzielnie.org.pl/>, Ogólnopolski Związek Rewizyjny Spółdzielni Socjalnych www.ozrss.pl ;
- b) NGO - <http://www.krakow.roefs.cpe.gov.pl/>, ROSzEFS - wsparcie dla NGO w zakresie pozyskiwania funduszy, organizacje parasolowe zrzeszające np. NGO zajmujące się osobami niepełnosprawnymi oraz sieć SPLOT <http://siecsplot.pl/> ;
- c) w przypadku ZAZ, CIS oraz WTZ nie ma konkretnych, dedykowanych organizacji działających na ich rzecz tak w skali regionalnej jak i ogólnopolskiej.

Infrastruktura wsparcia. Poziom regionalny.

W 2010 roku doszło do porozumienia zawartego przez Samorząd Województwa Małopolskiego z pięcioma wyłonionymi w drodze konkursu partnerstwami/projektami oraz jednym projektem systemowym, którego celem było stworzenie skoordynowanego, uzupełniającego się systemu wsparcia ekonomii społecznej. W wyniku porozumienia wyróżniono w obrębie województwa małopolskiego pięć subregionów: tarnowski, sądecki, krakowski, południowy oraz zachodni (por. mapka poniżej), w ramach których znajdowały się przynajmniej dwa punkty informacyjno – konsultacyjne dla podmiotów ekonomii społecznej świadczące komplementarne wobec siebie usługi.

Mapa 4. Subregiony wyróżnione w obrębie województwa małopolskiego wraz z punktami informacyjno-konsultacyjnymi.

Źródło: Regionalny Ośrodek Polityki Społecznej w Krakowie.

Od 2012 roku, system wsparcia ekonomii społecznej w Małopolsce utrzymał podział na pięć subregionalnie działających punktów wsparcia dla różnorodnych podmiotów ekonomii społecznej oraz osób i instytucji zainteresowanych działalnością w obszarze ES, ale tworzą go tylko dwa projekty

realizujące cele Poddziałania 7.2.2 . *Wsparcie ekonomii społecznej* Programu Operacyjnego Kapitał Ludzki:

1. projekt systemowy „Akademia Rozwoju Ekonomii Społecznej – Etap I” realizowany przez Regionalny Ośrodek Polityki Społecznej w Krakowie, oraz
2. projekt konkursowy „Małopolski Ośrodek Wsparcia Ekonomii Społecznej” realizowany przez Towarzystwo Oświatowe Ziemi Chrzanowskiej w Chrzanowie, Stowarzyszenie Dobrej Nadziei, Agencja Rozwoju Małopolski Zachodniej S.A., Fundację Rozwoju Demokracji Lokalnej Małopolski Instytut Samorządu Terytorialnego i Administracji, którego koordynatorem jest Fundacja Gospodarki i Administracji Publicznej.

W ramach Projektu „Akademia Rozwoju Ekonomii Społecznej” znajduje się jeden stacjonarny Punkt Wsparcia Ekonomii Społecznej świadczący kompleksowe wsparcie z zakresu szkoleń, indywidualnego i grupowego doradztwa (dla osób, instytucji, partnerstw), dotacji na założenie/przystąpienie/zatrudnienie w spółdzielniach socjalnych oraz wsparcia pomostowego dla spółdzielni socjalnych powstałych w projekcie, usług prawnych, księgowych, marketingowych dla małopolskich PES.

Ponadto projekt realizuje działania z zakresu poszukiwania i testowania długookresowych źródeł finansowania spółdzielni socjalnych i OWES, pomocy w nawiązywaniu kontaktów i budowaniu więzi z innymi podmiotami działającymi w obszarze ES (m.in. przez Małopolski Pakt na Rzecz Ekonomii Społecznej) oraz upowszechniania ES poprzez m.in. targi przedsiębiorstw społecznych, cykle edukacyjne w szkołach i w uczelniach. Więcej informacji o projekcie dostępnych jest na stronie www.es.malopolska.pl

W ramach projektu „Małopolski Ośrodek Wsparcia Ekonomii Społecznej” funkcjonuje pięć punktów wsparcia:

1. Dla subregionu krakowskiego (powiaty: krakowski, miechowski, myślenicki, proszowicki, wielicki, miasto Kraków) – w Krakowie.
2. Dla subregionu tarnowskiego (powiaty: bocheński, brzeski, dąbrowski, tarnowski, miasto Tarnów) – w Tarnowie.
3. Dla subregionu południowego (powiaty: nowotarski, suski, tatrzański) – w Stryszawie.
4. Dla subregionu zachodniego (powiaty: chrzanowski, olkuski, oświęcimski, wadowicki) – w Chrzanowie.
5. Dla subregionu sądeckiego (powiaty: gorlicki, limanowski, nowosądecki, miasto Nowy Sącz) – w Nowym Sączu.

W ramach projektu dostępne jest wsparcie z zakresu szkoleń, indywidualnego i grupowego doradztwa, w tym doradztwo biznesowe, dotacje na założenie/przystąpienie/zatrudnienie w spółdzielniach socjalnych oraz wsparcie pomostowe dla spółdzielni socjalnych powstałych w projekcie, usługi prawne, księgowe i marketingowe, jak również działania z zakresu promocji ES i tworzenia partnerstw międzysektorowych. Więcej informacji o projekcie dostępnych jest na stronie www.fundacja.e-gap.pl/mowes/

Jednak wsparcie to, choć jego zalet trudno nie dostrzegać, nie jest pozbawione wad. Przeprowadzone w 2011 roku badanie dotyczące skuteczności form wsparcia ekonomii społecznej w Małopolsce⁵⁸ wskazało na problemy związane przede wszystkim :

- ze **słabą koordynacją działalności Ośrodków Wsparcia Ekonomii Społecznej** i koniecznością powołania jednego ośrodka koordynującego przy współpracy i współdziałaniu wszystkich OWES;
- z **niewystarczającym poziomem integracji i wymiany informacji** pomiędzy grupami interesariuszy co utrudnia skuteczne współdziałanie – problemem jest tu zarówno wymiana informacji pomiędzy OWES a beneficjentami jak i między samymi beneficjentami;
- z **przyznawanym wsparciem** , w szczególności wątpliwości dotyczyły:
 - o kryteriów przyznawania wsparcia finansowego na założenie/przystąpienie/zatrudnienie w spółdzielni socjalnej (wyłączenie z możliwości dofinansowania dla organizacji pozarządowych tworzących lub prowadzących działalność gospodarczą);
 - o braku dostępu do wyczerpującej informacji w zakresie wachlarza możliwości z których można skorzystać;
 - o niewystarczającej jakości oferowanych produktów (szkoleń i promocji);
 - o niewystarczającego wsparcia popytu na usługi i produkty oferowane przez podmioty ekonomii społecznej⁵⁹.

Wśród pozytywnych aspektów warto podkreślić wniosek, że obecnie funkcjonująca sieć wsparcia, zdaniem badanych, jest wystarczająca. Istotą nie jest więc jej rozbudowa, a poprawa jakości funkcjonowania oraz trafności i efektywności kierowanego wsparcia.

VIII.5. Otoczenie społeczne.

Aktywność społeczna Polaków jest niska – w badaniach CBOS z 2011⁶⁰ deklarację o wykonywaniu kiedykolwiek dobrowolnej i nieodpłatnej pracy na rzecz swojego środowiska, kościoła, osiedla, wsi, miasta czy potrzebujących złożyła ponad połowa Polaków (54%). Angażowanie się w działania społecznikowskie zależy od cech społeczno – demograficznych respondentów i tak, częściej w tego typu działalność angażują się kobiety, osoby z wyższym wykształceniem, kadra kierownicza i specjaliści, a także osoby uczestniczące w praktykach religijnych kilka razy w tygodniu.

Niemniej jednak, Polacy pytani o wykonywanie pracy społecznej w ostatnim roku znacząco rzadziej deklarowali taką działalność – jedynie co piąty badany pracował dobrowolnie i nieodpłatnie na rzecz swojego środowiska, kościoła, osiedla, wsi, miasta lub potrzebujących, a 80% udzieliło odpowiedzi

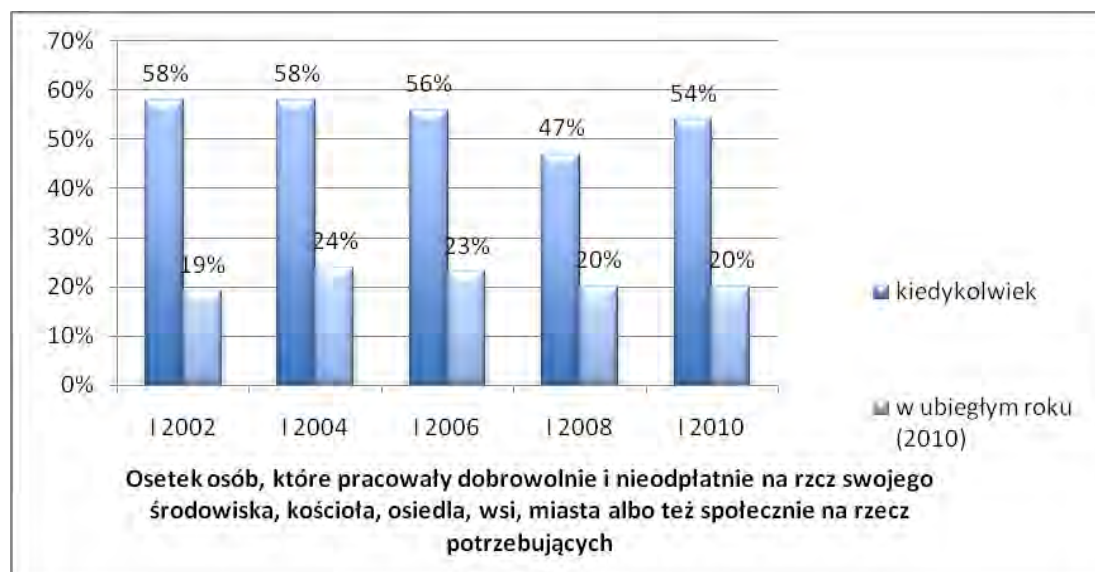
⁵⁸ Małopolskie Obserwatorium Polityki Społecznej, Sprawozdanie z badania opinii na temat skuteczności realizowanych interwencji służących rozwojowi ekonomii społecznej w Małopolsce, Kraków, czerwiec 2011.

⁵⁹ Wynikające jednak z uwarunkowań prawnych.

⁶⁰ Badanie CBOS zrealizowane w styczniu 2011 roku, źródło: http://www.cbos.pl/SPISKOM.POL/2010/K_010_10.PDF .

przeczącej. Co więcej, analizując wartości tego wskaźnika w latach poprzednich, można zaobserwować regres (w roku 2004 pracował w ten sposób co czwarty badany, a w 2006 - 23%). Pozytywnym wynikiem płynącym z badania CBOS jest jednak to, że choć maleje liczba społeczników to ci, którzy angażują się w tego typu działalność, poświęcają jej coraz więcej czasu (obecnie średnio 24 godziny w stosunku do 18 godzin w 2002 roku).

Wykres 3. Odsetek pracujących społecznie w latach 2002 – 2010.

Źródło: Opracowanie własne na podstawie CBOS, *Działalność społeczna Polaków. Komunikat z badań. BS/10/2010.*

Bardzo niski jest również poziom zaangażowania Polaków w wolontariat, który jest popularną formą aktywności społecznej na Zachodzie – wg danych CBOS taką aktywnością w ostatnim roku wykazało się zaledwie 6% badanych. Badania małopolskiego monitoringu przedsiębiorstw społecznych z 2011 dostarczają bardziej szczegółowych danych o skali wykorzystania pracy wolontariuszy w badanych przedsiębiorstwach społecznych w regionie. Większość PS (57%) korzystała z pracy wolontariuszy w roku poprzedzającym badanie, ale jednocześnie skala tej współpracy nie jest duża, na co wskazuje niska wartość mediany – 2 osoby nieodpłatnie współpracujące z przedsiębiorstwem społecznym, które taką współpracę zadeklarowało. Choć warto zaznaczyć, że zdarzały się także przypadki skrajne jak współpraca jednego PS z 6 tys. wolontariuszy. Podsumowując, w regionie **wolontariusze nie stanowią istotnego uzupełnienia potencjału osobowego w organizacjach, pomimo tego, że byłoby to szansą na zwiększenie skali i zakresu działalności PES, bez dodatkowego obciążania niskiego potencjału ekonomicznego.**

Niemniej jednak, wyniki badań ogólnopolskich⁶¹ wskazują na pozytywny trend wzrostu znaczenia wolontariuszy – z ich pomocy korzysta połowa organizacji czyli więcej niż w latach ubiegłych. Poza powyższym, w kontekście planowania działań wspierających i służących rozwojowi sektora

⁶¹ Polskie organizacje pozarządowe 2010. Najważniejsze pytania, podstawowe fakty.

ekonomii społecznej niepokojąca jest także konkluzja autorów badania CBOS stwierdzająca, że od 2004 roku systematycznie **zmniejsza się poziom gotowości do współdziałania na rzecz lokalnej społeczności**.

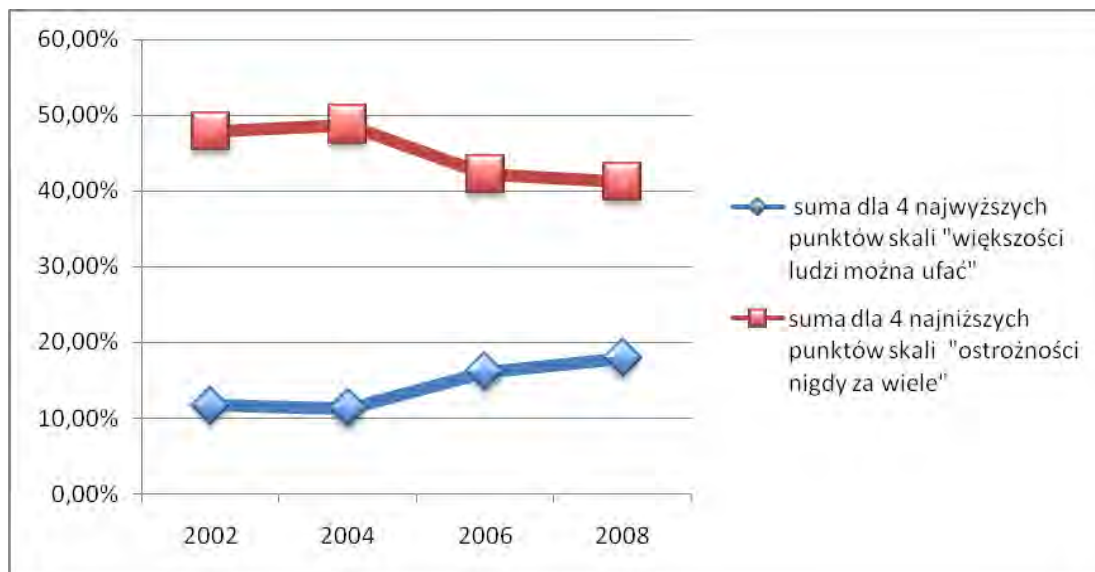
Jak wskazują badania, 42% ogółu respondentów twierdzi, że zna aktywną społecznie osobę spoza swojej rodziny, której byłoby gotowych pomagać w dobrowolnej i bezpłatnej pracy na rzecz swojego środowiska lub potrzebujących, ale wyraźna większość (53%) przyznaje jednak, że nie zna nikogo z kim mogłaby współdziałać w tej dziedzinie.

Można jednak pokusić się o interpretację, że nie jest to efekt malejącej gotowości do współdziałania, ale właśnie nie posiadania w swoim środowisku odpowiedniej osoby, społecznika, który byłby inspiratorem dla podejmowanych działań. Fakt, że 40% zna osobę zaangażowaną społecznie, ale nie jest chętny współdziałać z nią, nie musi oznaczać, że w ogóle nie jest taką aktywnością zainteresowany. Być może jest więc to w większym stopniu nieznanomość/**brak odpowiednich lokalnych liderów** niż niska gotowość do współdziałania.

Na taką interpretację wskazywałoby również to, że wśród badanych **dominuje wiara w skuteczność wspólnego działania na rzecz społeczności lokalnej** (66% zgodności ze stwierdzeniem „ludzie tacy jak ja działając wspólnie z innymi mogą pomóc potrzebującym lub rozwiązać niektóre problemy swojego środowiska, osiedla, wsi lub miasta”), co więcej, wiara ta, choć nieznacznie, to systematycznie rośnie w ciągu ostatnich kilku lat. Choć „poczucie swoistej bezradności obywatelskiej” jest wciąż cechą aż co czwartego badanego.

Niezadowolający poziom skłonności do współdziałania może być również wyjaśniany **niskim poziomem zaufania interpersonalnego i zaufania obywateli do instytucji publicznych**. Międzynarodowe badania wskazują (por. np. ESS 2006 i 2008), że Polacy na skalach uogólnionego zaufania (krańce skali stanowią stwierdzenia „ostrożności nigdy za wiele” i „większości ludzi można ufać”) zajmują jedno z ostatnich pozycji wśród badanych krajów. Z opinią, że większości ludzi można ufać zgodziło się 17,9% Polaków (punkty 7-10 na skali 10punktowej), czyli blisko 4-krotnie mniej niż np. w Danii. Warto jednak zauważyć pozytywny trend, który wyraża się wzrostem odsetka osób zaznaczających wysokie pozycje na skali i zmniejszaniem się odsetka odpowiedzi z dolnego krańca skali.

Wykres 4. „Uogólniony” poziom zaufania Polaków w kilkuletniej perspektywie.

Źródło: Opracowanie własne na podstawie ESS.

Poczucie sensowności i skuteczności współdziałania, a także poziom zaufania interpersonalnego i zaufania obywateli do instytucji publicznych, na którym się opierają, to składowe konstruktów nazywanego kapitałem społecznym. Stanowi on istotę społeczeństwa efektywnego rozwojowo (Woolcock, 1998) i rozciąga się na szeroko rozumianą jakość życia społeczeństwa (Czapliński, Diagnoza Społeczna, 2006). Istotą tego opracowania nie jest uzasadnianie jego roli dla rozwoju społeczno-gospodarczego, ale jednocześnie identyfikując wyzwania leżące na ścieżce rozwoju sektora ekonomii społecznej i całego regionu, nie sposób pominąć (a nawet przecenić) tego zagadnienia. Tym bardziej, że przestrzenią w której tworzony jest kapitał społeczny jest przede wszystkim trzeci sektor (Czapliński, Diagnoza Społeczna, 2006). Spojrzenie na to zagadnienie w szerszym kontekście jest konieczne, ponieważ kluczem nie są tu różnicowania regionalne, ale głęboko zakorzenione w polskiej mentalności postawy i wartości, które leżą u podłoża niskiej aktywności Polaków.

VIII.6. Matryca kluczowych problemów w rozwoju PES w Małopolsce, ich przyczyn i wyłaniających się z nich wyzwań.

Mapa 5. Mapa problemów/ barier rozwoju w podziale na obszary.

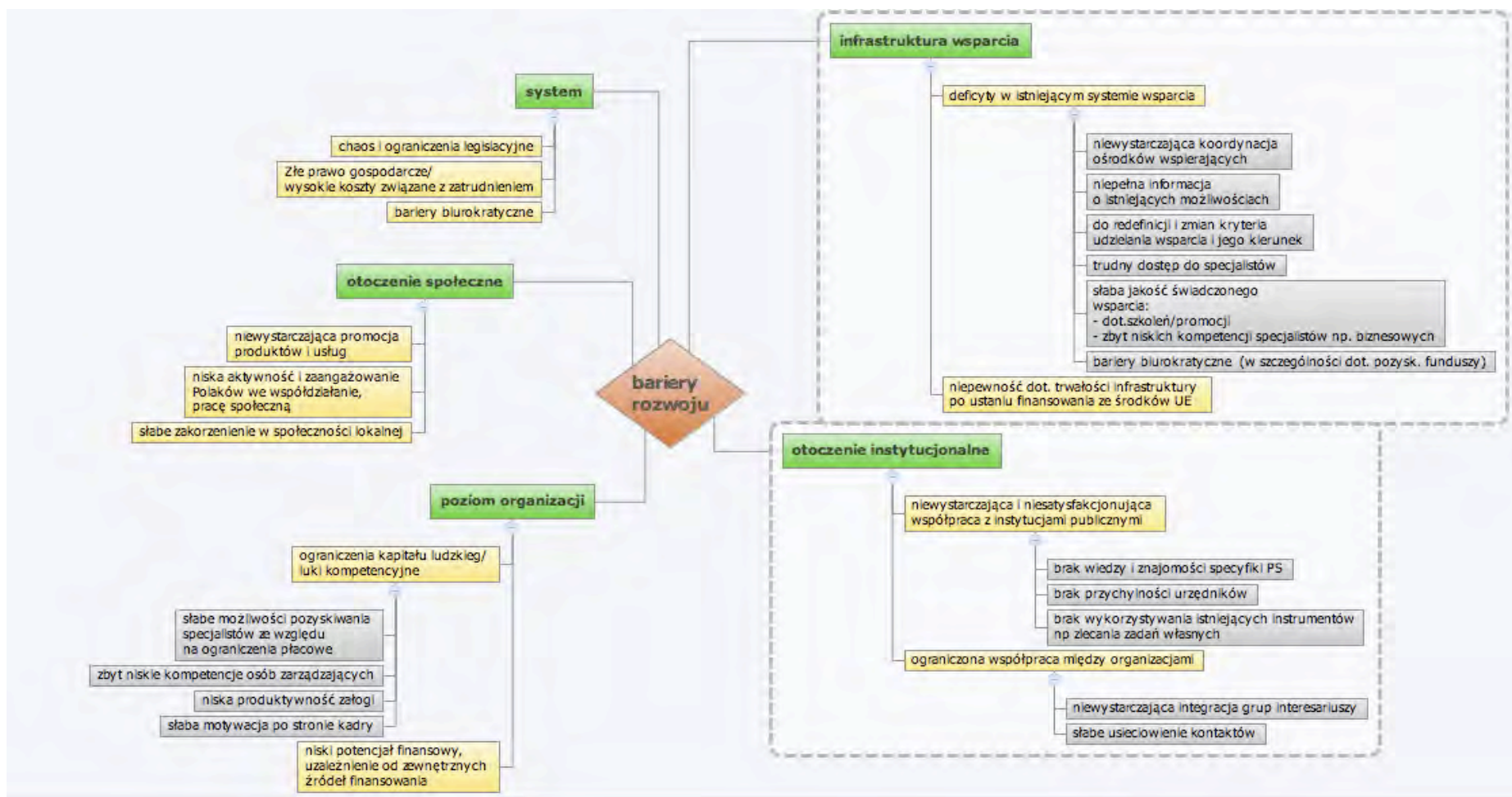

Tabela 7. Matryca kluczowych problemów w rozwoju PES w Małopolsce, ich przyczyn i wyłaniających się z nich wyzwań.

	KLUCZOWE PROBLEMY	NAJWAŻNIEJSZE PRZYCZYNY/SKŁADOWE PROBLEMU	WYZWANIA
		ZIDENTYFIKOWANE NA PODSTAWIE ZINTEGROWANYCH WYNIKÓW BADAŃ	
WSPÓŁPRACA W OBRĘBIE ŚRODOWISKA I WSPÓŁPRACA Z OTOCZENIEM	NIEWYSTARCZAJĄCY POZIOM WSPÓŁPRACY PES Z OTOCZENIEM	<p>PES stawiają się w kontaktach z otoczeniem w roli „biorcy” – zdecydowanie częstsza współpraca z instytucjami takimi jak urzędy pracy, samorząd lokalny czy samorząd regionalny niż innymi kategoriami partnerów, może świadczyć o tym, że PES nawiązują współpracę tam, gdzie spodziewają się konkretnych profitów, w szczególności wsparcia finansowego.</p> <p>Współpraca nie jest nawiązywana „szeroko” tj. z różnymi rodzajami partnerów, interesariuszy i aktorów w środowisku lokalnym i regionalnym – duża część badanych (Monitoring PES, 2011) podmiotów w małopolskim monitoringu nie współpracowała w ogóle z biznesem (ani w formie rynkowej, czyli transakcji ani pozarynkowej np. pozyskując sponsorów czy darowizny), kościołem i związkami wyznaniowymi czy jakimikolwiek sieciami organizacji.</p> <p>Słaba promocja produktów i usług podmiotów ekonomii społecznej (wśród społeczności lokalnej, ale także JST oraz przedsiębiorców);</p>	<p>Poprawa kapitału społecznego podmiotów ekonomii społecznej, intensyfikacja i poszerzenie relacji (poziomych zależności) z różnymi aktorami w lokalnym otoczeniu</p> <p>Z jednej strony aktywność nakierowaną na współpracę z instytucjami rozdysponującymi środki publiczne można tłumaczyć jako racjonalne rynkowo zachowanie – najbardziej dotkliwe dla PES są bariery o charakterze finansowym, a więc swoje starania kierują w stronę instytucji, od których mogą uzyskać taką pomoc. Jednak równocześnie należy traktować to jako postawę pasywną, postawę „biorcy”, podczas gdy otwarcie się na szerokie grono potencjalnych partnerów i poszukiwanie ich poza wspomnianymi instytucjami np. wśród lokalnego biznesu, czy nawet instytucji t.j. Kościół mogłoby być długofalowo strategią bardziej opłacalną, nakierowaną na budowanie kapitału społecznego i umacnianie swojej niezależności ekonomicznej.</p>
	SŁABE „USIECIOWIENIE” PES – NISKI POZIOM	Brak kultury współpracy między PES;	Wzmocnienie wewnętrznej integracji środowiska

<p>UCZESTNICTWA ZARÓWNO W FORMALNYCH, JAK I NIEFORMALNYCH SIECIACH ORGANIZACJI</p>	<p>Współpraca jest częściej nawiązywana między podmiotami o podobnej formie prawnej niż zbliżonym profilu działalności, co może świadczyć o tym, że częstszym motywem podejmowania współpracy jest chęć przezwyciężenia specyficznych w danej grupie problemów niż prowadzenie wspólnych działań z podmiotami o podobnych celach;</p> <p>Organizacjom często brakuje strategii działania, brak wizji i planu jej wdrażania i realizacji powoduje, że działania są nakierowane na doraźne cele;</p> <p>Brak liderów działających strategicznie, aktywnie wyszukujących możliwości nawiązania współpracy;</p>	<p>podmiotów ekonomii społecznej</p> <p>Jest to z jednej strony szansą na bardziej skuteczną realizację celów społecznych poszczególnych przedsiębiorstw, ale umożliwia także realizację celów przekraczających możliwości pojedynczego podmiotu poprzez powiększenie rzeczywistych zasobów, będących w jego dyspozycji. Umożliwi to równocześnie lepszą koordynację działań podmiotów, co pozwoliłoby zwiększyć skuteczność podejmowanych działań.</p> <p>Większa integracja środowiska umożliwiłaby także sprawniejsze i bardziej skuteczne realizowanie działań przynoszących korzyści ekonomiczne (wspólna promocja produktów/usług, organizowanie wydarzeń o charakterze handlowym itp.)</p>
<p>NIEWYKORZYSTYWANIE POTENCJAŁU WSPÓŁPRACY PES I SAMORZĄDU LOKALNEGO</p>	<p>Brak współpracy między instytucjami mającymi na celu wspieranie PES, w tym samorządu lokalnego, a także instytucji zorientowanych na wspieranie osób wykluczonych bądź zagrożonych wykluczeniem społecznym (brak wspólnej strategii działań poszczególnych interesariuszy)</p> <p>PES mają poczucie braku wsparcia ze strony instytucji publicznych, w tym samorządu lokalnego (np. Gminy)</p> <p>Mała wiedza pracowników instytucji publicznych o specyfice działalności PES</p> <p>Negatywne/obojętne nastawienie urzędników do działalności tego typu organizacji</p> <p>Słabe wykorzystanie możliwości tzw. klauzul społecznych,</p>	<p>Poszerzenie wiedzy nt. możliwych rozwiązań i form współpracy wśród obydwu potencjalnych partnerów (instytucji publicznych, w tym samorządu lokalnego oraz PES) w zakresie obopólnych korzyści wynikających z kooperacji.</p> <p>Taka wiedza będzie sprzyjać przezwyciężeniu ograniczeń wynikających z niesymetrycznych relacji (PES występujący jako petent). Poznanie przez urzędników uwarunkowań funkcjonowania PES i jednocześnie możliwości wykorzystania ich potencjału dla zaspokajania potrzeb lokalnej</p>

uzasadniane trudnościami związanymi z ich zastosowaniem lub wynikające z nieznamomości rozwiązania po obydwu stronach (instytucji publicznych i PES)

Słabe przygotowanie PES pod kątem merytorycznym i technicznym do składania ofert współpracy handlowej instytucjom publicznym

społeczności oraz rozwoju całego regionu powinno być traktowane jako swego rodzaju działanie u „podstaw“, bez którego sukces nie jest możliwy. Powinno mu jednocześnie towarzyszyć działanie strategiczne, mające na celu skoordynowanie działań instytucji zorientowanych zarówno na wspieranie osób zagrożonych wykluczeniem i wykluczonych społecznie, jak i instytucji bezpośrednio wspierających podmioty ekonomii społecznej (na poziomie lokalnym i regionalnym). Na poziomie operacyjnym przewidziany powinien być program współpracy między jednostkami samorządu terytorialnego a podmiotami ekonomii społecznej.

**NIEEFEKTYWNE WSPARCIE
KIEROWANE DO
PODMIOTÓW EKONOMII
SPOŁECZNEJ**

Słaba koordynacją działalności Ośrodków Wsparcia Ekonomii Społecznej

Niewystarczający poziom wymiany informacji między instytucjami wspierającymi a PES - ograniczony dostęp do informacji, a czasem wręcz brak informacji nt. zakładania i prowadzenia PES oraz do wyczerpującej informacji nt. wachlarza oferowanego w regionie wsparcia

Niewystarczająca jakość oferowanych produktów (szkoleń i promocji)
Niesatysfakcjonująca trafność obecnie kierowanego wsparcia: niewystarczająca promocja i pobudzanie popytu na usługi i produkty oferowane przez podmioty ekonomii społecznej oraz wsparcie finansowe jedynie dla spółdzielni socjalnych (co jest ograniczeniem o charakterze systemowym, wynikającym z uwarunkowań prawnych, a nie specyfiki rozwiązań regionalnych)

Zapewnienie koordynacji merytorycznej i operacyjnej działań instytucji wspierających PES przy zachowaniu autonomii poszczególnych OWES, co zapewni wyższą trafność kierowanego wsparcia

<p>NIEDOBORY I LUKI KOMPETENCYJNE PES</p>	<p>Brak liderów o odpowiednich kompetencjach (rozumianych jako wiedza, umiejętności i motywacje) potrzebnych do prowadzenia działalności ekonomicznej, ale jednocześnie znających uwarunkowania specyficzne dla tego sektora (sytuacja niedoboru kompetencji)</p> <p>Istnieje także problem luk kompetencyjnych, czyli niedopasowania kompetencji do zapotrzebowania wśród zatrudnionych pracowników – w szczególności dotyczy to zarządzania, finansów i księgowości;</p> <p>Niska konkurencyjność płacowa PES, która ogranicza możliwości pozyskania na rzecz organizacji osób o odpowiednich kwalifikacjach i umiejętnościach oraz utrudnia zarządzanie zasobami ludzkimi;</p>	<p>Profesjonalizacja działalności podmiotów ekonomii społecznej, w szczególności w sferze biznesowej poprzez wzmocnienie ich kapitału ludzkiego.</p> <p>Właściwym działaniem byłoby ułatwienie nabywania przez kadrę PES kompetencji kluczowych dla funkcjonowania organizacji na rynku (np. z zakresu zarządzania, finansów, księgowości, prawa, ale także promocji i marketingu) oraz odpowiednie przygotowanie osób zmotywowanych i mających potencjał do pełnienia funkcji menadżera społecznego w organizacji</p>
<p>NISKA PRODUKTYWNOŚĆ ZAŁOGI</p>	<p>W sposób oczywisty wynika to ze specyfiki części podmiotów ekonomii społecznej, które zatrudniają swoich beneficjentów – czyli osoby z niską pozycją konkurencyjną na rynku pracy;</p> <p>W przypadku spółdzielni socjalnych wyniki badań w regionie wskazują, że większym problemem niż brak doświadczenia zawodowego czy kwalifikacji jest niska motywacja i brak zaangażowania w pracę części członków spółdzielni, co powoduje napięcia i utrudnienia we współpracy;</p> <p>Uzależnienie poziomu zatrudnienia od zewnętrznego wsparcia;</p>	
<p>FINANSOWE UZALEŻNIENIE PES OD WSPARCIA PUBLICZNEGO, NISKI</p>	<p>Specyfika PES – czyli realizacja celów społecznych, w tym także zatrudnianie osób o słabej pozycji na rynku pracy – może utrudniać osiągnięcie, a potem także utrzymanie stabilnej pozycji rynkowej w</p>	<p>Stworzenie mechanizmu zwiększającego dostęp PES do kapitału np. systemu funduszy pożyczkowych i poręczeniowych (czyli finansowania zwrotnego), przy jednoczesnym wyposażeniu osób zarządzających w</p>

	<p>POTENCJAŁ FINANSOWY</p>	<p>warunkach konkurencyjności;</p> <p>Osoby zarządzające i odpowiedzialne za funkcjonowanie PES nie mają wystarczających kompetencji do profesjonalnej ekonomizacji prowadzonej działalności, z której następnie mogłyby czerpać środki na realizację celów społecznych. Wiążą się z tym kwestie:</p> <ul style="list-style-type: none"> - braku strategii prowadzenia działalności ekonomicznej, pasywności w pozyskiwaniu partnerów, słabej promocji i marketingu, - silniejszego akcentowania celów społecznych niż ekonomicznych organizacji, - trudności z radzeniem sobie z procedurami i wymogami formalnymi przy korzystaniu z istniejących możliwości pozyskania środków publicznych, - słabej inicjatywy do poszukiwania środków finansowych innych niż publiczne; <p>Brak systemowego rozwiązania mechanizmów finansowania/pożyczek/środków o charakterze zwrotnym; Brak możliwości dokapitalizowania PES w formie np. małych grantów rozwojowych;</p>	<p>kompetencje pozwalające budować autonomię ekonomiczną tych organizacji.</p> <p>Warto nadmienić, że wdrażany jest pilotażowy program finansowania przedsiębiorstw społecznych, który będzie polegał na finansowaniu zwrotnym w postaci preferencyjnych pożyczek dystrybuowanych przez regionalne fundusze pożyczkowe pełniące rolę pośredników finansowych, który obejmie także Małopolskę.</p>
--	-----------------------------------	---	--

Źródło: Opracowanie własne.

VIII.7. Analiza SWOT.

Na podstawie przeprowadzonych dotychczas badań podmiotów z tego sektora, a także dostępnych statystyk można wyróżnić pewien zestaw wspólnych charakterystyk sektora w zakresie jego silnych i słabych stron, a także zewnętrznych uwarunkowań, które mogą stymulować lub ograniczać rozwój ekonomii społecznej.

Tabela 8. Analiza SWOT.

SILNE STRONY	SŁABE STRONY
<p>ROZWÓJ SEKTORA W REGIONIE: Potencjał sektora mierzony liczbą aktywnych podmiotów jest stosunkowo wysoki;</p> <p>Dostępność organizacji trzeciego sektora jest większa niż przeciętnie w kraju, na co wskazuje wysoka wartość wskaźnika odnoszącego liczbę podmiotów w województwie do liczby jego mieszkańców.</p> <p>SPECYFIKA DZIAŁALNOŚCI: Produkty PES są często specyficzne, unikatowe/oryginalne;</p> <p>PES są „zakorzeniane” lokalnie dzięki czemu mogą być odpowiedzialne na lokalne potrzeby i rozwiązywać lokalne problemy;</p> <p>PES, jako miejsca pracy, są rozwiązaniem dla osób, które mają trudności ze znalezieniem zatrudnienia.</p> <p>WSPÓŁPRACA/ KAPITAŁ SPOŁECZNY: Przedsiębiorstwa społeczne w Małopolsce podejmują współpracę z</p>	<p>WSPÓŁPRACA Z OTOCZENIEM/ KOORDYNACJA DZIAŁAŃ INTERESARIUSZY:</p> <p>Słabość koordynacji działań i współpracy między kluczowymi aktorami polityki społecznej i polityki rynku pracy, odpowiedzialnych za działania na rzecz osób wykluczonych lub zagrożonych wykluczeniem;</p> <p>Przedsiębiorcy społeczni dotkliwie odczuwają bariery współpracy z otoczeniem instytucjonalnym:</p> <ul style="list-style-type: none">- brak wiedzy i znajomości specyfiki PES wśród pracowników tych instytucji;- negatywne/obojętne nastawienia urzędników do działalności organizacji co przekłada się na niewykorzystywanie potencjału współpracy PES i samorządu lokalnego; <p>Ograniczony dostęp do informacji, a czasem wręcz brak informacji nt. zakładania i prowadzenia PES oraz możliwości wsparcia w tym zakresie;</p> <p>WSPÓŁPRACA W OBRĘBIE SEKTORA:</p> <p>Choć PES często deklarują wzajemną współpracę, to można mówić o słabym „usieciowieniu” PES – nawiązywane kontakty są raczej jednostkowe, a rzadko angażują</p>

<p>podmiotami o podobnej formie prawnej lub profilu działalności, a co ważniejsze odczuwają satysfakcję z tej współpracy, w czym można upatrywać potencjału do intensyfikacji i poszerzenia kontaktów w przyszłości;</p> <p>Poprawie uległa współpraca różnego rodzaju instytucji, w tym JST z PES.</p> <p>KAPITAŁ LUDZKI:</p> <p>Podmioty ekonomii społecznej zdają sobie sprawę z wartości inwestowania w kapitał ludzki (częste samofinansowanie szkoleń) i wiedzy w organizacji (doradztwo);</p> <p>Pracownicy PES, gł. kadra zarządzająca, odczuwają satysfakcję z pracy w sektorze ES;</p> <p>Pracownicy PES są specjalistami w zakresie działalności społecznej – reintegracji społecznej i zawodowej grup narażonych na wykluczenie społeczne, ale też działalności na rzecz rozwoju lokalnego (zwłaszcza w NGO, ZAZ, CIS);</p> <p>Pracownicy PES posiadają dużą wiedzę w zakresie pozyskiwania pieniędzy z funduszy UE i innych źródeł.</p>	<p>się w relacje szersze (niezależnie czy formalne czy nieformalne);</p> <p>Słaba promocja produktów i usług podmiotów ekonomii społecznej (wśród społeczności lokalnej, ale także JST oraz przedsiębiorców);</p> <p>ZASOBY LUDZKIE:</p> <p>Najważniejszą barierą rozwoju organizacji w zakresie zarządzania zasobami ludzkimi jest mała konkurencyjność podmiotów tego sektora pod względem wysokości zarobków;</p> <p>Duża część zespołów tworzących PES, zwłaszcza spółdzielnie socjalne, nie posiada lidera, wizji, motywacji do działania oraz przede wszystkim – wiedzy na temat prowadzenia działalności gospodarczej;</p> <p>Za niskie kompetencje: osoby tworzące PES, ale i pracownicy już istniejących PES nie znają np. przepisów prawa, narażając się na konsekwencje prawne i finansowe;</p> <p>FINANSOWANIE I DZIAŁALNOŚĆ EKONOMICZNA:</p> <p>Duże uzależnienie organizacji od źródeł zewnętrznego finansowania (w szczególności środków publicznych ze wszystkich poziomów: zagranicznych, rządowych i samorządowych);</p> <p>Duże zróżnicowanie potencjału finansowego w organizacjach;</p> <p>PES mają tendencję do uzależniania się od dotacji i wszelkiego rodzaju wspierania ich działalności;</p> <p>PES stają się nieporadne w sytuacji nagłego ustania wsparcia zewnętrznego (organizacyjnego, związanego z infrastrukturą, itp.);</p> <p>PES w większości nie umieją stabilnie prowadzić i rozwijać działalności ekonomicznej (nie posiadają płynności finansowej).</p>
---	--

	<p>ZRÓŻNICOWANIE W OBRĘBIE REGIONU:</p> <p>Nierównomierny dostęp organizacji z różnych powiatów do infrastruktury wsparcia oraz pełnej informacji;</p> <p>Zróźnicowanie sytuacji organizacji w gminach miejskich i wiejskich (brak programów współpracy i ich konsultacji, brak dotacji, większy poziom zależności);</p> <p>Brak skoordynowanej, kompleksowej i aktualnej bazy danych o podmiotach ekonomii społecznej w regionie, która byłaby podstawą do planowania i prowadzenia polityki w tym obszarze (wiedza jest rozproszona, nieaktualna, nie dotyczy wielu pomiotów i nie obejmuje istotnych kwestii).</p>
<p>SZANSE</p>	<p>ZAGROŻENIA</p>
<p>OPTYMISTYCZNE PERSPEKTYWY:</p> <p>Dostrzeżenie potencjału tkwiącego w ekonomii społecznej jako instrumentu prowadzenia aktywnej polityki rynku pracy;</p> <p>Istnienie szerokiego wachlarza usług deficytowych z punktu widzenia społeczności lokalnych (usługi opiekuńcze, komunalne, dożywianie, przedszkola itp.), których wykonawcą mogą być PES. Co więcej, znaczenie obszarów potencjalnie dogodnych do zagospodarowania przez ekonomię społeczną rośnie np. w związku z procesami demograficznymi;</p> <p>Wśród Polaków dominuje wiara w skuteczność wspólnego działania na rzecz społeczności lokalnej i choć nieznacznie, odsetek podzielających tę opinię rośnie.</p>	<p>SYSTEMOWE:</p> <p>Rozwiązania legislacyjne regulujące funkcjonowanie sektora ekonomii społecznej nie są wystarczająco doprecyzowane i spójne, a także nie uwzględniają w odpowiednim stopniu specyfiki PES. W niektórych przypadkach są wręcz niesprzyjające rozwojowi sektora (np. ZAZ);</p> <p>W TYM WSPARCIE FINANSOWE:</p> <p>Zbyt skomplikowane procedury powoływania PES i uzyskiwania oraz rozliczania wsparcia finansowego;</p> <p>Niestabilność zewnętrznych, bezzwrotnych źródeł finansowania;</p> <p>Brak elastycznych i dostosowanych do PES zwrotnych źródeł finansowania.</p> <p>MOŻLIWE DO NIWELOWANIA NA POZIOMIE REGIONU:</p>

INFRASTRUKTURA WSPARCIA:

Wielość instytucji, organizacji, które wspierają powstawanie PES – wśród nich wyspecjalizowane ośrodki wsparcia PES świadczące usługi szkoleniowe, doradcze, pomagające w powstawaniu i rozwijaniu działalności PES (tzw. OWES);

Udrożnia się współpraca między instytucjami (typu OPS, PUP oraz ośrodkami wsparcia ES) na rzecz wspierania PES.

W TYM WSPARCIU FINANSOWE:

Potencjał związany z możliwością kontraktowania usług publicznych zlecanych przez administrację rządową i samorządową (Nowelizacja ustawy z dnia 29 stycznia 2004 r. - Prawo zamówień publicznych, umożliwiająca zamawiającym wykorzystywanie klauzul społecznych przewidzianych prawem wspólnotowym w specyfikacji lub w ogłoszeniu o zamówieniu) oraz przekazywania zadań publicznych w myśl ustawy o pożytku publicznym i o wolontariacie;

Pilotaż funduszu pożyczkowego (bardzo korzystne warunki) dla podmiotów ekonomii społecznej prowadzących działalność gospodarczą

Możliwość wykorzystania środków z funduszy strukturalnych (wsparcie rozwoju ekonomii społecznej w ramach PO KL Priorytet VII, Działanie 7).

Istnieją możliwości zdobycia dofinansowania na rozpoczęcie działalności gospodarczej oraz pierwszy rok działalności dla

Ekonomia społeczna w Małopolsce jest w niewystarczający sposób osadzona w szerszym systemie społeczno – instytucjonalnym, co zagraża jej trwałości po zakończeniu obecnego okresu finansowania (słabe inne wymiary: zawieranie partnerstw z JST, zaangażowanie „klasycznych” przedsiębiorców, wykorzystanie klauzul społecznych);

Słabość koordynacji jednostek zorientowanych na wspieranie powstawania i funkcjonowania PES;

Słabość strategicznego planowania współpracy i koordynacji działań między kluczowymi aktorami polityki społecznej i polityki rynku pracy, odpowiedzialnymi za działania na rzecz osób wykluczonych lub zagrożonych wykluczeniem.

SPECYFICZNE BARIERY DOT. INFRASTRUKTURY WSPARCIA:

Brak kultury współpracy zarówno pomiędzy JST a PES (współpraca nominalna) jak i pomiędzy PES a innymi podmiotami;

Brak jasnej, rzetelnej i dostępnej informacji dostosowanej do potrzeb różnych typów PES, osób chcących założyć PES oraz pracowników instytucji publicznych;

Stereotypowe, negatywne postrzeganie PES przez różne grupy, w tym przez pracowników JST, utrudniające współpracę i zlecanie zadań.

WIEDZA I ZAANGAŻOWANIE SPOŁECZEŃSTWA:

Niska aktywność obywatelska Polaków, niski poziom gotowości do współdziałania na rzecz lokalnej społeczności. Słaba aktywność w obszarze pracy społecznej/wolontariatu;

<p>spółdzielni socjalnych (z możliwością zmiany przepisów rozszerzającą spektrum uprawnionych do skorzystania z dotacji podmiotów ES).</p> <p>POTENCJAŁ DO ZAGOSPODAROWANIA:</p> <p>Istnieje duży rezerwuar osób, które mogą powoływać PES i uzyskać wsparcie finansowe;</p>	<p>Wciąż mała wiedza Polaków na temat organizacji trzeciego sektora oraz ekonomii społecznej;</p> <p>Kulturowo zakorzenione postawy nieufności interpersonalnej oraz w stosunku do instytucji publicznych.</p>
--	--

Źródło: Opracowanie własne.

Regionalny Plan został opracowany przez Regionalny Ośrodek Polityki Społecznej w Krakowie w ramach projektu 7.2.2 *Wsparcie ekonomii społecznej „Akademia Rozwoju Ekonomii Społecznej – Etap I”* (ARES).

Regionalny Plan powstał dzięki zaangażowaniu merytorycznemu osób i organizacji uczestniczących w pracach w obrębie trzech zespołów:

Zespół ds. ekonomii społecznej:

Przewodniczący Zespołu - Roman Ciepela – Wicemarszałek Województwa Małopolskiego

Zastępca Przewodniczącego Zespołu – Wojciech Kozak - Wicemarszałek Województwa Małopolskiego

1. Barański Rafał – p.o. Zastępcy Dyrektora Regionalnego Ośrodka Polityki Społecznej w Krakowie
2. Baster Janusz – niezależny ekspert.
3. Brzozowska Joanna – Dyrektor Agencji Rozwoju i Promocji Spółdzielczości Związku Lustracyjnego Spółdzielni Pracy.
4. Cechnicki Andrzej – Wiceprzewodniczący Stowarzyszenia na Rzecz Rozwoju Psychiatrii i Opieki Środowiskowej.
5. Chrapek Małgorzata – Wójt Gminy Wieprz.
6. Góra Michał – Koordynator Projektu „Akademia Rozwoju Ekonomii Społecznej – Etap I”, Regionalny Ośrodek Polityki Społecznej w Krakowie.
7. Hausner Jerzy – Uniwersytet Ekonomiczny w Krakowie.
8. Kolecki Zbigniew – Burmistrz Miasta Jordanowa.
9. Kwiatkowski Jacek – Dyrektor Wydziału Programów i Projektów, Fundacja Rozwoju Demokracji Lokalnej Małopolski Instytut Samorządu Terytorialnego i Administracji.
10. Martynuska Andrzej – Dyrektor Wojewódzkiego Urzędu Pracy w Krakowie.
11. Mazur Stanisław – Uniwersytet Ekonomiczny w Krakowie.
12. Misina Teresa – Laboratorium Cogito Sp. z o.o.
13. Miżejewski Cezary – niezależny ekspert.
14. Mlost Anna – Urząd Marszałkowski Województwa Małopolskiego, Departament Polityki Regionalnej.
15. Olszewska Dorota – Kierownik Ośrodka Badań Gospodarki Społecznej, Urząd Statystyczny w Krakowie.
16. Paluchowska Alina – Wicedyrektor Wojewódzkiego Urzędu Pracy w Krakowie.
17. Pająk Jacek – Starosta Bocheński.
18. Sekuła Tomasz – Urząd Statystyczny, Ośrodek Badań Gospodarki Społecznej.
19. Sendrowicz Magdalena - Wojewódzki Urząd Pracy w Krakowie.
20. Susik Teodozja – p.o. Dyrektora Małopolskiego Związku Pracodawców.
21. Ścigaj Agnieszka – Prezes spółdzielni socjalnej osób prawnych „OPOKA”.
22. Urbanowicz Joanna – Zastępca Dyrektora Departamentu Polityki Regionalnej, Urząd Marszałkowski Województwa Małopolskiego.
23. Wilimska Wioletta – Dyrektor Regionalnego Ośrodka Polityki Społecznej w Krakowie – Sekretarz Zespołu.
24. Woźniak Jacek – Pełnomocnik Zarządu Województwa Małopolskiego ds. Planowania Strategicznego.

Członkowie zespołów roboczych:

1. Aleksiejew Maryla – Krakowska Fundacja Hamlet.
2. Barański Rafał – p.o. Zastępcy Dyrektora Regionalnego Ośrodka Polityki Społecznej w Krakowie.
3. Baster Janusz – niezależny ekspert.
4. Błaszczuk Ewa – Miejski Ośrodek Pomocy Społecznej w Krakowie.
5. Brzozowska Joanna – Agencja Rozwoju i Promocji Spółdzielczości Związku Lustracyjnego Spółdzielni Pracy.
6. Bulka Anna – Agencja Rozwoju i Promocji Spółdzielczości Związku Lustracyjnego Spółdzielni Pracy.
7. Chromniak Ewa – Fundacja Biuro Inicjatyw Społeczno-Ekonomicznych.
8. Ekielski Witold – Stowarzyszenie „Nadzieja”.
9. Frączek Maciej – Uniwersytet Ekonomiczny w Krakowie.
10. Gałek Olga – Agencja Rozwoju i Promocji Spółdzielczości Związku Lustracyjnego Spółdzielni Pracy.
11. Gawlik Marcin – Środowiskowy Dom Samopomocy w Wadowicach.
12. Góra Michał – Koordynator Projektu „Akademia Rozwoju Ekonomii Społecznej –Etap I” Regionalny Ośrodek Polityki Społecznej w Krakowie.
13. Jachymiak Joanna – Spółdzielnia Socjalna „Wiatr Woda”.
14. Jankowiak Edyta – Grodzki Urząd Pracy w Krakowie.
15. Jarzębska Anna – Fundacja Miejsc i Ludzi Aktywnych.
16. Kamionka Ryszard – Gminny Ośrodek Pomocy Społecznej w Kluczach.
17. Krupnik Seweryn – Instytut Socjologii, Uniwersytet Jagielloński w Krakowie.
18. Lis Marta – Ośrodek Pomocy Społecznej w Podegrodziu.
19. Majewska Joanna –Kiełbasa – Stowarzyszenie STOPIL.
20. Niziołek Krzysztof – Stowarzyszenie Promocji Kultury i Edukacji „Rabkon”, Spółdzielnia Socjalna SPRING.
21. Olejniczak Wanda – Miejski Ośrodek Pomocy Społecznej w Makowie Podhalańskim.
22. Pochtowska Dorota – Miejsko-Gminny Ośrodek Pomocy Społecznej w Kalwarii Zebrzydowskiej.
23. Pokora Magdalena – Małopolska Szkoła Administracji Publicznej.
24. Salamon Weronika – Urząd Marszałkowski Województwa Małopolskiego, Departament Polityki Regionalnej.
25. Sobelga Zbigniew – Miejski Ośrodek Pomocy Społecznej w Tarnowie.
26. Sułkowski Rafał – Małopolski Fundusz Ekonomii Społecznej.
27. Surma Paweł – Miejski Ośrodek Pomocy Społecznej w Krakowie.
28. Tarasek Jan – Spółdzielnia Socjalna „Wiatr Woda”.
29. Tokarska Lucyna – Powiatowe Centrum Pomocy Społecznej w Tarnowie.
30. Wójcik Bożena – Wojtas – Grodzki Urząd Pracy w Krakowie.
31. Żółtek Justyna – Urząd Miasta Jordanowa.

Koordynator prac zespołów - Marta Bohdziewicz - Lulewicz - konsultant ds. współpracy z PES, „Akademia Rozwoju Ekonomii Społecznej – Etap I”, ROPS w Krakowie.

Koordinacja:

Wioletta Wilimska – Dyrektor Regionalnego Ośrodka Polityki Społecznej w Krakowie.

Rafał Barański – p.o. Zastępcy Dyrektora Regionalnego Ośrodka Polityki Społecznej w Krakowie.

Michał Góra – Koordynator Projektu „Akademia Rozwoju Ekonomii Społecznej – Etap I”.

Autorzy opracowania:

Marta Bohdziewicz-Lulewicz – konsultant ds. współpracy z PES w Projekcie „Akademia Rozwoju Ekonomii Społecznej – Etap I”.

Anna Szczucka – rozdział pn. „Opracowanie dotyczące podmiotów ekonomii społecznej w Małopolsce i ich otoczenia na podstawie dostępnych wyników badań z regionu i Polski. Diagnoza.”

Seweryn Krupnik – rozdział pn. „Monitoring i ewaluacja Regionalnego Planu” (z wyłączeniem tabeli wskaźników produktów i rezultatów).

Dokument powstał przy wsparciu szkoleniowo - doradczym świadczonym przez Związek Lustracyjny Spółdzielni Pracy w ramach Projektu „Zintegrowany system wsparcia ekonomii społecznej”.

Bibliografia:

1. Antosz P., Drożdżak Z., Górniak J., Orkisz W., Worek B., *Ewaluacja oparta na badaniu użyteczności – analiza w kontekście realizacji zasady goodgovernance*, Centrum Ewaluacji i Analiz Polityk Publicznych, 2010.
2. Bull M., Crompton H., *Business Practices in Social Enterprises*, Manchester Metropolitan University Business School, 2005.
3. Davister C., Defourny J., Gregoire O., *Work Integration Social Enterprises in the European Union: An Overview of Existing Models.*, EMES. http://www.emes.net/fileadmin/emes/PDF_files/PERSE/PERSE_04_04_Trans-ENG.pdf (20.02.2012).
4. Defourny J., Develtere P., *Ekonomia społeczna: ogólnościatowy trzeci sektor*, w: *Antologia kluczowych tekstów. Przedsiębiorstwo społeczne*. Fundacja Inicjatyw Społeczno Ekonomicznych, Warszawa 2008.
5. Defourny J., *Od trzeciego sektora do przedsiębiorstwa społecznego*, w: *Przedsiębiorstwo społeczne. Antologia kluczowych tekstów*, FISE, Warszawa, 2008.
6. Frączak P., Wygnański J., *Polski model ekonomii społecznej. Rekomendacje dla rozwoju. Zaproszenie do dyskusji*, FISE, Warszawa 2008.
7. Guz H., *Wsparcie sektora ekonomii społecznej w ramach VII priorytetu PO KL*, *Ekonomia Społeczna* nr 1/2011 (2).
8. Hausner J., Laurisz N., *Czynniki krytyczne tworzenia przedsiębiorstw społecznych. Przedsiębiorstwo społeczne. Konceptualizacja*, w: *Przedsiębiorstwa społeczne w Polsce. Teoria*

- i praktyka*, Małopolska Szkoła Administracji Publicznej Uniwersytetu Ekonomicznego w Krakowie, Kraków 2006.
9. Herbst J., *Pole przedsiębiorczości społecznej w Polsce*, w: *Ekonomia społeczna w Polsce: osiągnięcia, bariery rozwoju i potencjał w świetle wyników badań*, J. Hausner, A. Giza-Poleszczuk (red.), FISE, Warszawa 2008.
 10. Leś E., *Ekonomia społeczna wybrane koncepcje*, „Trzeci Sektor” nr 2, ISP, Warszawa 2005.
 11. Mazur S., Pacut A., *Ekonomia społeczna i jej wartości konstytutywne*, EKONOMIA SPOŁECZNA TEKSTY, 2006, nr 3.
 12. Miżejewski C., *Polityka społeczna wobec sektora ekonomii społecznej*, Ekonomia Społeczna Teksty, 2006.
 13. Pearce J., *Social Enterprise in Anytown*, CalousteGulbenkian Foundation, London 2003.
 14. Putnam R., Leonardi R., Nanetti R., *Demokracja w działaniu: Tradycje obywatelskie we współczesnych Włoszech*. Społeczny Instytut Wydawniczy Znak, Kraków-Warszawa, 1995.
 15. Sałustowicz P., *Pojęcie, koncepcje i funkcje ekonomii społecznej*, w: *Ekonomia społeczna. Teksty*, 2007.
 16. *Aktualizacja strategii rozwoju województw z uwzględnieniem uwarunkowań krajowych i unijnych*. Przewodnik. MRR, Warszawa 2011.
 17. *Badanie Społecznej Wartości Dodanej* www.swd.msap.uek.krakow.pl *Działalność społeczna Polaków. Komunikat z badań. BS/10/2010* www.cbos.pl/SPISKOM.POL/2010/K_010_10.PDF.
 18. *Funkcjonalna społeczność – zaradni obywatele. Priorytety strategiczne polityki społecznej Miasta Poznania*; UM Poznań, 2002.
 19. *Jakość współpracy administracji samorządowej z podmiotami otoczenia zewnętrznego*, www.administracja.mac.gov.pl/download.php?s=58&id=1273 (01.07.2012).
 20. *Krajowy Program Rozwoju Ekonomii Społecznej. Projekt: czerwiec 2012.* http://www.ekonomiaspoleczna.pl/files/wiadomosci.ngo.pl/public/korespondenci/portal_ekonomiaspoleczna/KPRES8.06.2012.pdf (03.08.2012).
 21. *Monitoring małopolskich podmiotów ekonomii społecznej* www.es.malopolska.pl/biblioteka-ekonomii-spoecznej/monitoring-malopolskich-podmiotow-ekonomii-spoecznej-2011.html.
 22. *Od trzeciego sektora do przedsiębiorczości społecznej – wyniki badań ekonomii społecznej w Polsce*, Stowarzyszenie Klon/Jawor, Warszawa 2008.
 23. *Polskie Organizacje Pozarządowe 2010. Najważniejsze pytania, podstawowe fakty*. Stowarzyszenie Klon/ Jawor, Warszawa, 2011.
 24. *Słownik terminologiczny dla „Szczegółowego Opisu Priorytetów Programu Operacyjnego Kapitał Ludzki 2007-2013”*.
 25. *Sprawozdanie z badania opinii na temat skuteczności realizowanych interwencji służących rozwojowi ekonomii społecznej w Małopolsce*, czerwiec 2011, ROPS.
 26. *Strategia Rozwoju Województwa Małopolskiego 2011 – 2020*, Urząd Marszałkowski Województwa Małopolskiego Departament Polityki Regionalnej, Kraków 2011.
 27. *Wstępna informacja nt. wyników badania stowarzyszeń, fundacji i organizacji społecznych (SOF-1) zrealizowanego w 2009 r.*
 28. http://www.stat.gov.pl/cps/rde/xbcr/gus/PUBL_gs_wstep_inf_nt_wyn_2009.pdf (26.08.2011).

Spis tabel

Tabela 1. System realizacji Regionalnego Planu.....	42
Tabela 2. Wskaźniki produktu, rezultatu krótkookresowego i długookresowego.....	59
Tabela 3. Zestawienie danych obecnych i oczekiwanych.....	68
Tabela 4. Liczba aktywnych fundacji, stowarzyszeń i organizacji społecznych w Małopolsce i w kraju.....	73
Tabela 5. Liczebność podstawowych kategorii podmiotów w regionie.....	77

Spis schematów

Schemat 1. Funkcje ekonomii społecznej.....	11
Schemat 2. Gospodarka wiedzy i aktywności - kierunki polityk rozwoju oraz działania a funkcje ekonomii społecznej.....	13
Schemat 3. Dziedzictwo i przemysł czasu wolnego - kierunki polityk rozwoju oraz działania a funkcje ekonomii społecznej.....	14
Schemat 4. Rozwój miast i terenów wiejskich - kierunki polityk rozwoju oraz działania a funkcje ekonomii społecznej.....	15
Schemat 5. Rozwój miast i terenów wiejskich - kierunki polityk rozwoju oraz działania a funkcje ekonomii społecznej.....	16
Schemat 6. Zależność Regionalnego Planu od dokumentów wyższego rzędu.....	18
Schemat 7. Podstawowe zasady tworzenia dokumentu.....	19
Schemat 8. Struktura przedstawiająca cel główny, cele szczegółowe, kierunki interwencji i działania.....	20
Schemat 9. Podstawowe etapy procedury ewaluacji opartej na badaniu użyteczności...52	
Schemat 10. Podstawowe etapy analizy kontrybucji (contribution analysis).....	54
Schemat 11. Etapy ewaluacji on-going.....	55
Schemat 12. Poziomy Regionalnego planu (po lewej) i odpowiadające im kategorie wskaźników (po prawej).....	56
Schemat 13. Harmonogram prac.....	67
Schemat 14. Schemat potrzebnych badań w Małopolsce w obszarze ekonomii społecznej.....	71
Schemat 15. Wnioski w obszarze finansowych relacji samorządów lokalnych i organizacji pozarządowych.....	76

Schemat 16. Infrastruktura wsparcia ekonomii społecznej w Małopolsce.	81
Schemat 17. Logika projektu systemowego ZSWES.	83

Spis wykresów:

Wykres 1. Odsetek fundacji i stowarzyszeń wskazujący na dany obszar działania jako najważniejszy.	75
Wykres 2. Liczba spółdzielni socjalnych według województw.	79
Wykres 3. Odsetek pracujących społecznie w latach 2002 – 2010.	87
Wykres 4. „Uogólniony“ poziom zaufania Polaków w kilkuletniej perspektywie.	88